THE LIBRARY OF
THE UNIVERSITY OF MINNESOTA.
OMNIBUS ARTIBUS COMMUNE VINCULUM

ACCESSION. | CLASS 839.59
BOOK C19

FINE BINDING WALDORF ST. PAUL MINN.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

MINNEN

AF SVENSKT FÖRFATTARLIF 1840–1860

UPPTECKNADE AF

EMILIE FLYGARE CARLÉN.

FÖRRA DELEN.

STOCKHOLM
ADOLF BONNIER,
Kongl. Hof- & Universitets-Bokhandlare.

Digitized by Google

UNIVERSITY OF MINNESOTA LIBRARY
34501
S920
C19

STOCKHOLM,
ISAAC MARCUS' BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG,
1878.

Digitized by Google

839.59
C19

UNIVERSITY OF
MINNESOTA
LIBRARY

CARL FREDRIK DAHLGREN.

Hans värdskap och gäster.

JUN 18 1907

Digitized by Google

UNIVERSITY OF
MINNESOTA
LIBRARY

Digitized by Google

Slägten komma och slägten gå — de lyda den lag, i hvilken aldrig en ändring kan inflickas, den enda lag, som gäller lika för alla: dödens lag. Men under det den helige liemannen, han, hvilken af den store lagstiftaren blifvit ombetrodd att afmeja och särskilja säden för jorden och säden för himlen, är sysselsatt med sitt trägna arbete, träffar han alltid hos hvarje slägte på några själar, som af sitt ursprungsväsende lemna en del qvar. Denna del tillhör hvarken himlen eller stoftet: den sväfvar mellan båda och kallas — *rykte.*

Sverige har, i jemförelse med vidsträcktare länder, haft många stora män, höga andar, hvilka i döden utbredt efter sig ett sken, som lyst längre än öfver den fläck, hvilken med stolthet förvarar deras namn såsom sin tillhörighet.

Om vi i tanken ej gå längre tillbaka än till tiden efter det jordskalf, som statshvälfningen 1809 åstadkom, finna vi att de bojor, hvilka då i mer än *ett* hänseende löstes, läto en mängd utmärktheter framstå. Allt högre själslif hade så länge varit qväfdt under trångsinthetens spira att, när så småningom böljorna från frihetens haf började blåsa upp, en

Digitized by Google

mängd unga, raska seglare gåfvo sig ut på det nya farvattnet.

Men hur jublande och friskt det nu gick undan, var det likväl icke fråga om en kappsegling på måfå: meningen var att undersöka och iakttaga de företeelser, som mötte, och att framför allt ställa varningstecken vid de blindskär, hvilka ännu icke varit observerade. Då detta var väl uträttadt, gingo seglarne i hamn vid en vik af frihetshafvet, och snart ljöd från Fyris-åns stränder den ena underrättelsen efter den andra om det nya lif, som der blifvit uppväckt, och de nya vyer, hvilka der varsnats vid fäderneslandets horisont. Skolor bildades, den »götiska», den »fosforistiska», den »romantiska» och hvad de allt hette dessa samfund, hvilkas läror började sprida sig, alla ifrande för häfdens vördnad, bildningens höjande och framtidens förädlande inverkan på allt slags moralitet. Slutligen lade det filosofiska elementet — antingen det nu blifvit importeradt, kanske snarare insmuggladt, från främmande land eller att det uppammats hemma — öfver alla dessa böljande rörelser en djupare mening, hvilken så mycket vidsträcktare kunde verka nu, sedan tryckfriheten blifvit till nationen återlemnad.

Det är med en känsla af häpnad man tänker på de storverk, som fingo sin grund genom detta samlif. Under 1810-, 20- och 30-talen uppträdde en sådan rad af lysande namn, skalder, häfdatecknare, vetenskapsmän och vältalare, att Sverige skulle haft nog deraf för decennier. Och om vi icke ega ett Pantheon eller någon särskild kyrka, i hvilken våra store mäns stoft eger rättighet att förvaras, så hafva de dock sitt rum i svenska hjertan.

Digitized by Google

Ännu på 1840-, ja, ända in på 50-talet kastade en del af de nu bortgångna ett skimmer på det nya stadiet. De togo då de sista stegen och slogo de sista slagen på gullharpan.

Sedan Sverige så mättat sig med ära och stolthet, kunde det med skäl frukta att en inre död skulle följa. Men det kom dock aldrig till en sådan kamp. Hvad Sverige sedan dess haft lysande af vetenskap och konst hör icke till dessa anspråkslösa blad. Men det har äfven haft en litteratur. Om skalderne varit få, så há dock författarne i den obundna stilen varit desto flere — och som det är en loflig sak att på *ett* ställe, om än så ofullständigt, söka insamla hvad man eger, så är meningen att här lemna en serie enkla minnesteckningar af vårt lands litteratörer under den tidrymd, som titeln på ifrågavarande uppsatser angifver eller så långt på denna serie som krafterna räcka till.

Det skulle ha varit en verklig förmätenhet af mig att ens göra ett *försök* med detta arbete, ifall icke en personlig, oftast närmare bekantskap med de män, som skola skildras, underlättade svårigheten. Hvad härigenom kommer att förloras i koncentrerad litteraturhistorisk stil torde möjligen ersättas deraf, att bilden framstår mera förtrolig, stundom i hvardagskostym; och är det ej under denna, man gör tydligare upptäckter än då man studerar sitt föremål endast iklädt en stel paraddrägt?

Början sker med en man, som endast under få år tillhörde 1840-talet.

Digitized by Google

»Jag slumrade den tiden!»

Så svarade Carl Fredrik Dahlgren, då någon en dag frågade honom om han redan i skolan börjat sina poetiska förstudier.

I olikhet med många, hvilka under skoltiden ingifva de mest berättigade förhoppningar, men sedan sofva en god del af lifvet, förändrade Dahlgren snart den tröghet, som han under nämnda tid visade; och sedan han om hösten 1809 blifvit student i Upsala, vaknade han till utveckling i fullständigare mening.

Hvad måtte det ej också för den fattige Linköpings-gymnasisten ha varit för ett omätligt ombyte i att från skolbänkens tvång få se sig fritt omkring i en sådan omgifning och blicka på dessa unga örnar, hvilka stälde sin färd mot solen: Wallin, Tegnér, Franzén, Geijer, Atterbom, Afzelius m. fl. Det är redan något storartadt hos Dahlgren, särdeles sedan han inkommit i det fosforistiska samfundet och börjat lemna bidrag till dess tidskrift, »Phosphoros», att han icke fattades af den imitationsfeber, hvilken snart började lik en poetisk epidemi följa de stora snillena i spåren. Men Dahlgren var sjelf ett stort snille, och derföre mägtade han också behålla sin sjelfständighet och tog intet främmande intryck, åtminstone af den tid, som han tillhörde.

Om någon annan speciel vetenskap, än den medeltidens skalder benämnde den »glada vetenskapen», egentligen låg åt Dahlgrens håg är svårt att känna, men deremot är säkert att hans ständiga brödsorger tvungo honom att under åratal vistas utom Upsala såsom lärare i enskilda hus; och då han valde prestvägen, fattades honom visst icke höga föredömen, men kanske fattades honom ändå den oemotståndliga kal-

Digitized by Google

lelsen för det presterliga embetet, hvilket syntes stå i full motsats till hans skaplynne....

Här är nödigt att taga ett par steg tillbaka för att, så att säga, närmare samla ihop dragen till bilden.

Dahlgren föddes den 20 juni 1791 i Östergötland på Stens bruk, der hans fader var inspektor. Föräldrarna flyttade sedan till Södermanland, och det har ansetts att de utmärkt vackra trakter, som han från barndomen haft för sina ögon, öppnat hans sinne för naturens rikedom. Dertill kom sagolifvets mysterier, hvilka i sägner och berättelser ofta meddelades honom. Minnena från denna tid gladde honom långt in i mannaåldern.

Som ung gosse var han sjuklig och tycktes ämnad att falla ett tidigt offer för ett hektiskt lidande. Hans lynne stod i öfverensstämmelse med dessa symptomer, och han visade sig ofta retlig och tårögd. Hvad beträffar dessa två sistnämnda omständigheter, så, ifall han öfvervann retligheten, hvilket dock måhända faller sig svårt för en poetisk-nervös natur, öfvervann han åtminstone icke tårarna — ty märkligt var att, midt under det han i ett gladt sällskapslif berättade något humoristiskt drag, man samtidigt kunde se i hans ögon stora tårar hvälfva: de tycktes ständigt färdiga att falla, och man måste tänka att inom honom tilldrog sig något helt annat än hvad det yttre väsendet visade.

Ett vänskapsband, hvilket under gymnasiitiden välgörande inverkade på Dahlgrens bildning och förädlande och som, efter hvad det berättats, räddade honom från några ungdomsförvillelser, var det, som förenade honom med P. H. Sondén. Men dessa begge

Digitized by Google

mäns skaldenatur tycktes längre fram röra sig i så olika banor, att det skulle varit underligt att de någonsin berört hvarandra, så framt icke vänskapen tidigt fört dem tillsammans.

Sedan Dahlgren efter åtskilliga färder till och från Upsala slutligen upphört med sina informatorsbefattningar, flyttade han 1814 till Stockholm, der han först antog lärareplats i en privat skola, som förestods af då varande hofpredikanten Afzelius, sedermera den berömde utgifvaren af »Svenska Folkets sagohäfder».

Det var icke långt härefter som Dahlgren i förening med ett nytt ljus, C. J. L. Almqvist stiftade »Manhemsförbundet», hvars vackra idé var att väcka den unga generationen till håg för fornhäfden och besinning af fädrens ära och värf och genom sådana förebilder uppamma den till en ny, frisk och stark anda. Vid sammankomsterna höllos föredrag i denna rigtning. Om Dahlgrens tal vid högtiderna heter det att »de glänste af qvickhet och lefnadslust».

Under denna tid började den stora förändring märkas, som genomgick Dahlgrens väsende och lät hans sinnesart utpregla sig i en ny väg. Hans ystra, att icke säga bisarra, sångmö kastade tusentals sprakande gnistor omkring sig; och sedan han inom Afzelii familj med vers och upptåg i alla genrer celebrerat åtskilliga högtidsdagar, blef han snart (qvick, glad, sinnrik och medgörlig som han var) uppsökt af det större sällskapslifvet.

Underligt var att, medan detta tilldrog sig å ena sidan, han å den andra helgade sig åt de ansvarsfullaste pligter. Den 22 juni 1815 blef han prestvigd, och en månad derefter fann han sig som komministers-

Digitized by Google

adjunkt vid Hedvig Eleonoras församling i Stockholm. Följande året utnämndes han till pastors-adjunkt och fick i denna egenskap från år 1820 till 22 under ledigheten förestå pastoralvården. Vid samma tid sökte han upphjelpa sina klena affärer genom att sjelf öppna en privatskola.

Men icke blef det prestkappan som gömde den uppsluppne sällskapsbrodern: det visar en af de många anekdoter, hvilka han i glada lag brukade förtälja för sina vänner.

Dahlgrens företrädare i komministersadjunkturen hade med 80 rdrs lön samlat sig en liten förmögenhet. Härtill erfordrades utan tvifvel, minst sagdt, en utomordentlig sparsamhet. Denne man utgjorde ett ständigt mål för Dahlgrens skämt. Vid afflyttningen ville han icke åt Dahlgren lemna en portnyckel på kredit utan borgen, men väl hyra ut den mot 4 sk. i månaden. Dahlgren sammankallade då några vänner för att bevittna hyreskontraktet, hvilket lärer varit ett mästerstycke på skämtets område. Naturligtvis kostade tillställningen mer än portnyckeln, men vinsten blef ett några timmars oefterhärmligt upptåg, säkerligen förhöjdt af den rykande bålen.

En annan anekdot visar Dahlgren vid ett af de få ögonblick, då han måtte ha varit hemfallen åt en obehaglig förlägenhet.

Under den nämnda pastorsledigheten i Hedvig Eleonoras församling beboddes öfra våningen i boställshuset af skalden Leopold. I den undra hade Dahlgren sina rum. Ehuru han såsom erkänd fosforist ingalunda trodde sig vara väl anskrifven hos den gamle akademikern, ansåg han likväl för sin pligt att uppvakta denne utmärkte man såsom en veteran »i

Digitized by Google

Apollo» ... Leopold mottog honom med sin vanliga fina artighet — och besöken förnyades.

Emellertid hade Dahlgren åtagit sig att läsa korrektur på en af annan person verkstäld öfversättning af Molbechs »Öfversigt af Svenska National-Litteraturens Historia»,... En afton anlände ett korrektur under Dahlgrens frånvaro, och boktryckerigossen öfverlemnade det åt Leopolds piga för att få det någonstädes emottaget. Hon bar det in till sin husbonde. Leopold lärer då ha yttrat: »Det kunde vara intressant att se hvad min vän Dahlgren har för ett litterärt arbete för sig?» Och han öppnade korrekturet. Arket råkade innehålla ett bittert klander mot Svenska Akademien och Leopold personligen.

Följande dag gick Dahlgren upp och ursäktade sig med den sanna uppgiften att han hade korrekturet endast i uppdrag. Leopold smålog blott — men besöken upphörde.

(Så berättar *A. J. Arwidsson* i den Lefnadsteckning han bifogat *Dahlgrens* Samlade skrifter.)

Arwidsson hade en gång tillsammans med Dahlgren utgifvit den humoristiska tidningen »Kometen». En annan tid kom, då Arwidsson icke kallades till någon glad öfverläggning om en eller annan qvick eller satirisk uppsats, utan jemte två andra män kallades att vid Dahlgrens dödssäng emottaga hans högtidliga förtroende angående hans testamente till allmänheten: utgifvandet af hans samlade skrifter, för hvilket han sjelf lemnat hänvisningar.

Men utom detta fingo de äfven ett annat testamente: det var berättelsen om den sjukdom, som, i så många år hjeltemodigt besegrad, utgjort Dahlgrens sorgliga hemlighet...

Digitized by Google

För att nu tala om huru Dahlgren kom att från den rena poesien slå in på romanens gebit, måste vi berätta den anledning, som förorsakade hans första, såsom han sjelf ofta uttryckte sig »födslovånda».

Dahlgren hade en bror, en temligen vidlyftig och oordentlig person, om hvilken han dock drog försorg. En dag bar det sig så, att han vid sin hemkomst fann att hans klocka försvunnit, och vid förfrågan efter densamma erhöll han af brodern den upplysningen, att klockan råkat på villospår och hamnat på ett visst näringsställe.

Att tänka sig Dahlgren med sitt jovialiska utseende i vrede låter sig knappast göra. Deremot är det lätt att föreställa sig, med hvilken bedröflig fysiognomi han genomsökte den magra plånboken, utan att finna någon resurs att återbringa klockan på dess plats.

I denna brydsamma stund blixtrade en idé upp för honom, och som det bar till att vara under skolferierna, kunde han sätta den i utöfning.

Hastigt började han kläda af sig och gå till sängs, hvarefter han befalde brodern att genast sätta sig vid skrifbordet — och nu tilldrog sig, enligt hans *eget* intyg, att han, sängliggande i två och ett halft dygn, under feberaktig ifver medhann att dikterande börja och fullborda en roman i två delar, bestående af nio ark. Om en sådan arbetskraft torde icke ens Alexandre Dumas den äldre hafva drömt.

Den skapelse, som slumrat i skaldens hjerna och så oförmodadt såg dagen, var en ung dam, som döptes till »Aurora eller Den norska flickan», och hon, stackars barn, måste, utan att hinna få någon pensionspolityr, genast ut att debutera i »Svenska Litteratur-Tidningen», och hon lemnade godhjertadt sin pappa

Digitized by Google

hela det honorarium, som hon bekommit, nemligen — 10 rdr bko (ungefär hvad klockan kostade i lösen).

Man tänke sig hur angenämt en förläggare på 1870-talet * skulle känna sig berörd, om han erbjödes en original-roman i två delar (af en redan känd skald) för 15 kronor! Men å andra sidan måste hvar och en skriftställare i vår tid känna sig sorgligt berörd vid tanken på, att en sådan man som Dahlgren skulle behöfva taga pennan i hand för en så obetydlig pekuniär vinst. Han nödgades också, utom extra utgifterna, ständigt lefva i strid med brödsorgerna.

Förmodligen rådde likväl icke då samma ton som nu i afseende på betryckta författare... »Å, hvad kan *han* producera — han skrifver ju för bröd, för pengar!» Ett underligt talesätt: ju högre en författare låter betala sig, desto mindre skrifver han för *pengar!*

Man borde se saken från en noblare sida... Kan man ej antaga att själen, herskaren, då och då tager tjenst hos sin egen tjenare, kroppen! Hvad fordrar nu denne? Ingenting annat än hvad andra tjenare fordra: ett hederligt bemötande med kost och lön. När detta vilkor blifvit uppfyldt, inträder åter det ordinarie förhållandet: själen kan då så mycket henne lyster lefva i andra regioner än den materiella och glömma bort sin slaf, som åter lydig och ödmjuk får traska omkring med henne i alla rigtningar, utan att någonsin efter eget behag kunna hvila. Och så går det ända till skilsmessan, då själen på sin höjd drar den försorg om sin kamrat, att han erhåller fyra bräder till säng och fyra alnar jord till täcke...

Efter denna utflygt återgå vi till »Aurora», som

---

* Aurora trycktes 1815.

Digitized by Google

i sjelfva verket blef soluppgången öfver Dahlgrens författarskap inom roman- och berättelsegenren, der hans humoristiska målningar alltid blefvo det öfvervägande elementet. Han var djupsinnig och snillrik under vissa förhållanden, men under vissa andra kan man icke underlåta att tänka det han med en annan författare yttrade till sig sjelf: »Nu är jag trött — nu orkar jag icke längre skrifva på detta!»

Lénström i sin Svenska Poesiens Historia recenserar Aurora på följande sätt:

»Här råder ett kaotiskt vimmel af tvetydiga englar, yrande sylfer, halfsinniga febergestalter, af hvilka väl en och annan yttrar en flägt af verkligt lif, men de flesta blott äro foster af en konvulsivisk inbillning. Med ett ord: vår författare har en talang, som vi ej misskänna. Han har mera poetiskt sinne än alla de skriftställare, som hos oss på inhemskt språk söka skapa en romanverld. Men må man ej inbilla sig att man då är romantisk, när man följer ingen plan och ställer allt vanligt vett och förstånd på hufvudet».

Dessa yttranden, som nästan synas tillhöra samma fantastiska sfer, som de »halfsinniga febergestalterna» i Dahlgrens roman, visa dock den största hyllning åt arbetet, då det upptages till recension år 1840, ett fjerdedels århundrade sedan det skrefs; och troligen var det icke denna recension, utan Dahlgrens egen stränga sjelfkritik som gjorde att hans första romanbarn uteslöts från den upplaga af hans samlade skrifter, hvilken skulle utgifvas efter hans död.

Men hur gnistrande qvick och populär Dahlgren än var såsom berättare i den obundna stilen, var han dock aldrig så fullt *Dahlgren*, som då han slog sin

Digitized by Google

lyra, helst i Guds fria natur — ty aldrig fans väl en skald, för hvilken naturen så frikostigt upplät hvarje liten poetisk vrå i sitt rike som för Dahlgren....

Men från dessa lycksaliga högtidsstunder måste han vända tillbaka till lifvets vanliga förhållanden och funktioner, skrifva i kalendrar och tidningar, stifta sällskap, kämpa för de nya idéer, som ville bryta sig väg, och dessutom predika, viga, döpa, begrafva, etc. etc. Men icke nog härmed: han måste äfven bereda sig till att kämpa för sin sjelfständighet och sina egna personliga intressen, ty han nödgades försvara sig först inför konsistorium och sedan inför erkebiskopen för det att han i sina skrifter anfallit enskilda personer och att hans skriftställeri för öfrigt icke öfverensstämde med hans andliga värdighet. Det talades till och med om att suspendera honom för uppstudsighet mot förmän. Saken jemkades dock vid ett nytt sammanträde hos erkebiskopen och stannade vid allvarliga förmaningar.

Dahlgren kunde på det hela icke gerna undvika att få motståndare. Hans yra och sarkastiska skämt i Kometen skonade aldrig någon, som lämpade sig till offer, och om han fick de skrattande på sin sida, så kan man förstå att de beskrattade ej vore lika villiga att ha roligt.

I trots af ofvannämnde schism blef han emellertid vid det strax derpå följande riksdagsmannavalet efter den aflidne fullmäktigen för Stockholms komministrar hedrad med uppdraget att efterträda denne, hvilket tillräckligt bevisade den aktning, som man hyste för hans förmåga.

År 1829 utnämndes han till komminister vid Storkyrkan, och 1834 kallades han genom preståndets

Digitized by Google

förtroende till fullmägtig i riksgäldskontoret, sedermera förnyadt år 1840. Dahlgren kunde, om han så velat, hafva sökt pastorat, ty redan 1823 hade han tagit pastoralexamen, men lifvet på landet öfverensstämde förmodligen icke med skaldens och sällskapsmannens vanor.

Hvad angår Dahlgrens politiska ställning, hörde han till oppositionen. Längre fram hade han några allvarsamma strider att dervid utstå. Men det politiska elementet är öfverflödigt att vidröra vid denna lilla teckning. Således öfvergår jag till hans hemlif jemte några enskilda förhållanden och tillåter mig skildra

En afton hos Dahlgren.

Tidpunkten för min första bekantskap med denne utmärkte skald var vintern emellan 1839 och 40. Jag hade på hösten kommit upp till Stockholm på inrådan af min förläggare N. H. Thomson, i hvars gästfria hus jag med en aldrig svikande välvilja blef emottagen*. Det var här som Dahlgren strax derefter hedrade mig med sitt besök. Jag hade då hunnit lära känna endast två litteratörer: Gustaf Henrik Mellin, hvilken anstält sig som min ciceron, och Adolf Ivar Arwidsson, som korrigerade manuskripten för »Kabinetts-Bibliothek». En tredje kände jag väl också, men hvad som rör *den* bekantskapen tillhör en särskild teckning.

---

* Min egen plan var att bosätta mig i Upsala, för att göra min sons uppfostran i denna stad, der hans far och farfar lefvat.

Digitized by Google

Ändamålet med Dahlgrens visit var att inbjuda mig till deltagande i en »brunnsdrickning», som han ärnade arrangera i sitt eget hem — naturligtvis icke en vanlig brunnsdrickning, ty efter hvad han skämtande berättade, hade han lyckats upptäcka en ådra af nymfen Aganippes källa, kring hvilken han tänkte samla en större del af hufvudstadens litteratörer och äfven dess få litterära damer.

Då jag uppmärksamt betraktade den vänlige mannen, som såg så godmodig och glad ut, märkte jag med undran de stora vattenspeglarna i hans ögon, och jag tänkte att den munterhet, som så ledigt flöt från hans läppar, måste inom honom bekämpats af en starkare magt än hans vilja.

Naturligtvis kände jag mig smickrad af att hafva blifvit bemärkt af en så illustre författare och emottog med nöje inbjudningen till Aganippens första sammankomst.

Det var Mellin som introducerade mig i kom-ministerhuset vid Storkyrkobrinken, och inkommen i salen, hörde jag genom en tillsluten dörr sorlet af flera röster. Dit inträdde min ledsagare, men det var ej dit *jag* fördes, utan värden, hvilken sjelf mottagit mig, släppte mig med en hemlighetsfull min, liksom jag skulle hafva intagits i någon orden, in i ett kabinett, der jag till en början endast fann husets blygsamma och älskliga värdinna, som genast visade främlingen den mest hjertliga välvilja. Men vi hade knappt hunnit börja bekantskapen, innan Dahlgren åter öppnade dörren och införde en herre, som han presenterade genom en meritförteckning så qvick och rolig, men tillika så litet upplysande, att den tycktes vara beräknad på att mera förvirra än reda min uppfattning af den ifråga-

Digitized by Google

varande personlighetens namn, befattning, egenskaper och karakter.

Ifall meningen verkligen var att en smula förvirra författarinnan från landsorten, så gick så väl Dahlgren som de utanför väntande herrarna fullkomligt miste om denna del af nöjet. Van vid ett gladt ungdomslif, ehuru det vid *den* tiden redan låg djupt i bakgrunden, och icke särdeles fallen för att låta förbrylla mig, emottog jag och besvarade med god kontenans alla vår gladlynte värds derpå följande presentationer af medlemmarne i »brunnssällskapet» — men om jag anat att jag bland dessa såg min tillkommande man, så skulle det nog hafva lyckats att göra mig förlägen.

Slutligen ingingo vi alla i förmaket, der Aganippens källa rikligt lät flöda tvänne kaskader, den ena glödande het, benämnd *thé*, den andra af en tempererad kyla, benämnd *punsch;* och bland damerna, som i ett fåtal representerade den litterära delen, märktes ett par sånggudinnor, hvilka hvar för sig kunnat passera för nymfen Aganippe.

Sedan thédrickningen slutat, bjöd värden tystnad åt allt sorl och prat, satte sig i soffan, med damer till höger och venster, och förkunnade att herrarna samtligen finge taga plats kring divansbordet, på det att hvarje medlem måtte höra och begrunda brunnsstadgarna, som han nu ärnade uppläsa ... Men huru skulle det väl lämpa sig för denna korta skizz att förirra oss i labyrinten af alla de konst-tokerier, som brunnsintendenten föreskref, blandade med några ord af allvar öfver det egentliga ändamålet med instiftandet af detta sällskap, hvars mening var att man en afton hvarannan vecka skulle samlas i samma lokal

Digitized by Google

för att uppläsa åtskilliga medförda stycken, vare sig vers eller prosa, som der skulle granskas och bedömas, medan det stod hvar och en fritt att hemta nya inspirationer ur Aganippens källa.

Efter den litterära afdelningen kom man till musik och konversation, under hvilken senare jag råkade i vissa betänkliga svårigheter, emedan jag förblandade namnen på herrar litteratörer, hvilka det roat vår humoristiske värd att vid den förut nämnda presentationen kasta om. *Ett* namn var jag dock fullkomligt säker på: Kjellman Göranson. Dertill funnos två skäl: det ena, att jag i min barndom haft bland min fars båtkarlar en gunstling, som hette Kjellman, en stor sagoförtäljare; det andra, att Kjellman Göranson gjorde mig en fråga nog komisk för att jag än i dag erinrar mig den.

»Hvilket slags födoämne», sade han, »föredrar ni, under det ni författar?»

Hvilket slags födoämne? ... Jag hade aldrig tänkt på något sammanhang mellan mina stackars tre då utkomna romaner och denna vigtiga omständighet. Det lät jag äfven förstå i mitt svar.

»Jag», sade han med denna ungdomliga författare-arrogans, åt hvilken den mognade, i lifvets skola pröfvade mannen sedermera småler, »*jag* diktar blott på fogel!»

Yttrandet hördes af Dahlgren, hvilken vid förbigåendet gjorde en humoristisk min, men detta var kanske icke den enda vinst, som det inbringade. Då Aganippiska brunnsledamöterna vid början af följande sommaren firade sin högtidsdag med en lustfärd till Björkö, der middag skulle intagas, var det Kjellman Göranson, som, i sin egenskap af sällskapets ende

Digitized by Google

kände oskyldige gastronom, fick sig uppdraget att beställa och arrangera måltiden, hvilket han också till allas fulla belåtenhet gick i land med.

(Detta i förbigående.)

Sedan tiden på aftonen skridit fram emot 10, upplöstes Aganippens första sammankomst, men några få personer blefvo anmodade att stanna qvar för att intaga en liten supé, hvilket upprepades vid hvarje ny sammankomst med nästan alltid olika gäster. Hvad nu beträffar denna första supé under Dahlgrens förtroligaste värdskap, blef den utmärkt lyckad icke blott i materielt hänseende genom turska bönor och köttbullar, utan äfven, först och sist, genom den spirituella delen: man kunde ej räkna de infall och inpass, som skämtet lekande kastade öfver glasets rand, — det var behagligt alltsammans, ty skämtet öfversteg aldrig den gräns, der lifvets varma fullhet stod på väg att sänka sig till en lägre disharmonisk region.

Vid bordet fick jag reda på hvem den unge mannen var, som Dahlgren först infört till mig i det mystiska kabinettet: det var August Blanche. Men det blef icke *hans* bild som i tankarna följde mig hem — det blef i stället bilden af en person, hvilken icke fans bland de qvarblifna, nemligen den pikante recensenten i Aftonbladet, Oskar Patrik Sturzen-Becker (O. O.)... en högst vigtig bekantskap för den nybörjande författarinnan. Vid sidan af honom bortbleknade Blanche såsom tidningen *Frejas* redaktör.*

Men de förflyga ju, lika perlande skummet, lifvets glada stunder och så äfven detta mitt första deltagande

* Förteckningen å de konstgjorda namnen på sällskapets alla ledamöter — blef af min man (den tiden sällskapets sekreterare) för några år sedan lemnad till och införd i kalendern *Svea*.

Digitized by Google

i en fullständig litterär krets; dock, om sjelfva ögonblicket flyr, så blir ju ändå en skugga deraf qvar i den nederlagsplats som vi kalla minnet. Och då lifvets mörka, tunga, pröfvorika stunder; *de* som icke förflyga, komma och trycka vår ande, är det ju liksom en solstråle på den mulna dagen att känna ett gladt minne titta upp, för att värma oss en smula. Det är nog möjligt eller rättare säkert, att vi först med ett slags medlidsamt misstroende visa det tillbaka, men slutligen märka vi den milda smekningen och låta upplifva oss deraf: om än blott för en så kort stund som skummets perlor förflyga....

Sedan vi gäster i den glada cirkeln uttryckt vår slutliga tacksamhet för värden, och naturligtvis äfven för den tystlåtna men vänliga värdinnan, voro de sista ord vi i förstugan utbytte beundrande uttryck öfver det gnistrande lif som oupphörligt utströmmade från Dahlgrens själ. Föga anade då någon af oss att det var den uttröttade skådespelaren som vi sågo stiga uppför trappan till sitt enskilda rum — hans martyrrum. Det var *der* han lät masken, hvilken han utanför denna tillflyktsort ständigt bar öfver sitt ansigte, hastigt falla, medan han ensam med Gud och sig sjelf, sjönk ned hur det föll sig. Det var den tid, då han, så att säga, skänkte sin kropp och utan tvifvel äfven sin själ åt plågornas hämmade herravälde. När morgonen och det yttre lifvet började sin kretsgång, var han åter densamme, sin rôle trogne skådespelarn. *Hvarför* han utförde denna rôle, till och med inför sin familj, derom skola några ord yttras vid slutet.

Emellertid skred vintern fram, utan att någon enda gång de bestämda sammankomsterna inställdes vid Aganippens brunnsdrickning. Vår intendent var

Digitized by Google

alltid vid samma skämtfulla lynne och hela sällskapet blef alltmera förtroligt. Utom åtskilliga, sedermera länge bibehållna vänskapsförbindelser, knötos der vid slutet två trolofningar.

Bland hedersgäster, som Dahlgren inbjöd, är det i synnerhet två, hvilka stå som glanspunkter — Tegnér och skaldinnan Eufrosyne. Denna senare var många gånger närvarande, men den Tegnérska aftonen inträffade blott *en* gång.

Nu kan det ju åtminstone antagas, att ämnet för den store mannens samtal med den obetydliga författarinnan (som dessutom under åratal råkat tillhöra hans stift) skulle förmå intressera en eller annan. Och då det just nu i sjelfva skizzen inträffar ett uppehåll, och man vid alla brunnsinrättningar har för vana att då och då göra utflygter, dristar jag på att företaga en sådan.

Mycket säkert begagnar Dahlgren mellantiden, då nästan alla röra på sig, att i sällskapets *tidning*, hvars sjelfskrifne redaktör han är, nedskrifva någon hastig ingifvelse. Tidningen kallades »Vattenskopan». Jag tror ej det var *hela* namnet, men lika godt, den som råkade få öfver sig ett häftigt regn derifrån, kände hvilken förmåga de utslungade strålarne hade att piska in i kroppen; måhända trängde de ännu längre.

Jag vet blott en enda man, (som också skref en aldrig tryckt tidning) hvilken fullkomligt kunde mäta sig med Dahlgren i konsten att fabricera humoristiska elakheter, åt hvilka de som träffades måste sjelfva skratta för att hafva rättighet att skratta åt andra; ty vid dessa strålbad är det oundgängligt nödvändigt att emottaga dem, såsom en uppfriskande dagg emot-

Digitized by Google

tages af gräset på marken. Daggen svalkar, men gräset behöfver ett mildt solsken för att åter bli torrt och lyfta sig.

Mannen i fråga, om hvars *sista lefnadsöden*, så väl Hammarsköld i »Svenska Vitterheten», som Atterbom i sina »Siare och Skalder» synas okunniga (den senare säger efter att hafva citerat den förres biografiska notis: »Och mera derom vet — tills vidare — icke heller jag»), denne man, som så helt och hållet försvann i dunklet, framlefde sina sista lefnadsår i min födelsestad Strömstad, der han, dag efter dag, mättade sitt för lifsuppehälle skrifna veckoblad med all den skämtsamma galla han egde qvar. Och den befans ej så ringa.

Det var *Johan Magnus Lannerstjerna*, teaterförfattaren och skalden, Gustaf III:s förskjutne gunstling, på hvars poem »Pageaden» konungen en dag sjelf — under Lannerstjernas pagetid — behagade att läsa korrektur. Detta korrektur finnes ju ännu på akademiska biblioteket, men fick på goda skäl ej tryckas. Kapten Lannerstjernas rätta glanspunkt inföll något senare, då den lifsglade, snillrike mannen blef hyllad så väl för sina sånger och dramatiska arbeten som för sina berömda tal i Par Bricol.

Men plötsligt förlorades icke ensamt den kungliga nåden; han nödgades taga afsked och icke blott mista hofvets solsken, i hvilket han så väl trifdes och det härliga kamratskapet inom hvars krets han var så uppburen, utan äfven se kronorna i sällskapet Par Bricols festsal slockna och aldrig mera tändas för den fordom sjelf så lysande bricolisten. — Och allt detta för en qvinnas skull!

Nå, hvad *det* beträffar, så är det då en gammal

Digitized by Google

historia att qvinnan spelar hufvudrolen vid månget manligt skeppsbrott. Lannerstjerna hade fattats, icke af en sådan kärlek som låter tala vid sig gent emot en synbar omöjlighet, utan af en öfverväldigande, sanslös passion, som nedref sjelfva omöjlighetens mur.

Denna farliga skönhet, som Lannerstjerna beslöt göra till sin hustru, var redan en annans, och han erhöll henne blott på *ett* vilkor, så nesligt och komprometterande som möjligt. Han fick henne genom köpkontrakt, uppgjordt med hennes man, öfverlåten som en handelsvara. Då konungen fick del af resultatet af denna transaktion, sade han till Lannerstjerna, som han ännu önskade rädda, att han gerna önskade betala herr Saar (den äkta mannen) dubbla summan, om han ville behålla hustrun. I alla händelser önskade H. M:t skänka henne tillbaka som en oförytterlig present.

Allt förgäfves!

I trots af dessa fabelaktiga uppoffringar fick hans »hulda stjerna» aldrig uppbära följderna af någon ånger från hans sida. Intill sin död, 1797, vid 38 års ålder, dyrkade han denna hustru. Och båda hade af hela staden, för deras arbetsamma och aktningsvärda lif, förvärfvat både aktning och kärlek.

Denna roman har jag i mina *Skuggspel* utförligt skildrat. Men alldeles fåfängt har jag sökt att skaffa mig något exemplar af det qvicka satiriska veckobladet. Måhända träffas det en gång bland makulaturen på någon gammal vind i Strömstad.

Lannerstjernas äldsta dotter blef min *gudmor* och hade till medfadder en resande herre, som bodde i mina föräldrars hus, en originel ryttmästare, hvilken

Digitized by Google

en dag råkade bli hennes äkta man. Bland deras afkomlingar inträdde sorgliga skiften.

Men det är säkert tid nu att återvända till biskopen och hufvudämnet för utflygten. Det här extra föll sig dock så naturligt, när jag talade om Dahlgrens verksamhet vid *vår* tidning. Dessutom tror jag att den olycklige, afglömde författaren icke var ett alldeles olämpligt minne att råka in bland minnena af hans yngre fränder på det vidsträckta arbetsfält der vi alla få rum att inberga våra skördar, hurudana de då utfalla!

Så snart mina ögon fingo hvila vid gestalten af honom, som så ofta blifvit kallad »skaldernas konung» erinrade jag mig att, huru han än hänfört hela landet, fans likväl *en* fläck deraf der han *icke* varit populär, och hvaraf följden blef att han en dag förlorade en påräknad middag, som för tillfället icke var lätt att ersätta. Naturligtvis anade han orsaken till sitt missöde, men inrikes historien derom kände han ej, och det var just den han nu fick höra och som *mycket* roade honom.

För att emellertid komma in på historien måste jag förutskicka några ord, som upplysa huru jag råkade att få öfvervara sjelfva katastrofen.

Då jag som nygift 1827 lefde i Småland, inverkade detta nya lif, i närheten af de stora flacka ljunghedarna icke rätt fördelaktigt på mig, som var van att lefva vid kusten och sjöscenerna. Dessutom kan en läkares hustru i *staden* omöjligt göra sig en föreställning om, huru det går till i provincialläkarens hus

Digitized by Google

på landet, helst då distriktet är så stort som Sunnerbos, hvilket åtminstone på den tiden gick ända ned till Skånska gränsen. Då min man, doktor Axel Flygare, var hemma, var allt bra, då fick han sjelf ta hand om praktiken, och dessutom roade han mig vid brasan om aftnarne med historier från den tid, då han var läkare hos gamla prinsessan Albertina på Tullgarn. Men när han, som så ofta hände, var stadd på embetsresor, hvilka ibland varade hela veckan, då visste jag mig ingen råd, så framt jag ej fått tag i någon af den tidens romaner.

En förmiddag, för att anföra ett exempel, hade jag rangerat mig på bästa sätt, med *Ortenbergska familjens lidande* på ena sidan om mig, och på den andra *Johan von Thurnejsen, eller han tog den gamles blodiga silfverlock och blef den hemliga domstolens förstörare.* Hvad jag var säll i mitt ungdomliga bryderi! Riddareromanen till höger, det borgerliga lidandet till venster. Jag ämnade just försänka mig i riddartiden, öfvertygad att »lidandet» nog skulle göra sig påmint, då ett åkdon med brådskande häftighet körde upp på gården och en af pigorna omedelbart kom in och meddelade mig att en »mycket fin» herre kommit i vagn, men att han var alldeles utom sig för tandvärk. Han skulle ha' ur tanden.

»Men du vet ju att doktorn icke kommer hem förr än långt fram på eftermiddagen.»

»Det sa' jag, men han begär att bli' insläppt någonstädes, så väntar han.»

»För in honom i doktorns rum, kanske somnar han på soffan.»

Men det måtte varit en tandvärk af vildaste slag, ty långt ifrån att somna gick den stackars mannen

Digitized by Google

fram och åter så att golftiljorna knakade. Jag förlorade oupphörligt sammanhanget af hvad jag läste. Och nu körde det tyvärr igen, men denna gång helt varligt, liksom man haft glas att frakta.

»Hvad är det då nu?» frågade jag när dörren ånyo öppnades.

»Jo, nu står det så till», förklarade kökspigan, »att de äro här med en likkista, som de ha ett barn uti. Barnet hade dött i någon konstsjukdom, kanske det hade fått gift, men det skall öppnas, säger fadren till barnet.»

»Så grufligt ledsamt! Den lilla kistan får väl öfver natten stå i vedboden.»

»Nej, det kan då aldrig blifva utaf. Då går inte jag efter ved, och sätter en upp henne på vinden, så går åtminstone inte jag på vindskontoret efter något bröd mer.»

Midt under denna konferens blef det nytt buller ute åt kökssidan, och så kom en annan olyckspost. En ung qvinna, som råkat somna ute på marken, påstod sig derunder hafva fått en liten, för liten orm i örat. Hon var ännu ursinnigare än herrn på andra sidan och bedyrade att hon *aldrig* lemnade huset förr än den lille, för lille ormen blifvit utdragen.

Det hör ej hit, huru alla dessa särskilda detaljer ordnades vid doktorns återkomst, det är endast följden för mig sjelf, jag vill omnämna, och det var den, att min man artigt erbjöd mig att göra sällskap på åtskilliga embetsresor, då jag kunde stanna på de gästfria prestgårdarna medan han besökte de sjuka.

Detta förslag behagade mig öfvermåttan. Det skulle blifva något nytt, och de erfarenheter jag under

Digitized by Google

dessa resor gjorde hade jag framdeles i mina arbeten mycket godt utaf.

Bland de många prestgårdar, der jag efter hand blef en välkommen gäst, skall jag alltid med nöje och tacksamhet erinra mig Pjetteryd, som i sitt sköte inneslöt tre olika original. Kyrkan i Pjetteryds församling var gammal, prosten var gammal, hans hustru var gammal och hans ogifta dotter var, som sådan, också gammal.

Dessutom fans inom kyrkan, huset och hushållet en mängd af ålder stadgade vanor, för hvilka prosten Bråkenhjelm hellre velat afstå från hvad som helst än se dem rubbade. Och det skulle varit ett djerft försök att ställa något slags opposition mot en man så respekterad, och derjemte fruktad för sin magtutöfning. Han var på samma gång känd för sin gästfrihet, sin snålhet, sin rättskaffenhet, sin egoism, sitt egensinne och sitt högmod. Med alla dessa egenskaper kunde man ändå ej annat än vara road af hans samtal, hvilka helst fördes under hans timslånga, enskilda frukost i salen. Vid middagsbordet såg jag honom aldrig sitta, han gick då tyst fram och åter på golfvet, betraktande och bevakande gästerna — och stundom mumlande, vid strösockrets förlängda uppehåll hos någon: »Socker köper jag»! Men under frukosten gaf han stor och liflig audiens, då andra fingo spatsera förbi *honom*.

I en bred soffa, midt emot den väldiga spiseln, satt prostinnan, en stor allvarsam dam, mycket tyst och oändligt likgiltig, men af ett obeskrifligt vänsällt utseende. Hon var nästan ständigt sysselsatt med att dricka kaffe och nysta lingarn. Fröken Ulla, en

Digitized by Google

lång, blek och tunn gestalt, med något svärmiskt, var husets goda genius och förestyr.

En morgon (jag minnes ej om det var 1827 eller 28) då prosten nyss emottagit postväskan och satt sig ned vid det af småkarotter dignande frukostbordet, syntes tydligt att han hade något vigtigt att berätta. Och visst var det vigtigt. Ett bref hade förkunnat honom det otroliga dunderslaget att biskopen nästkommande söndag skulle inträffa för att under sin inspektionsresa också inspektera Pjetteryds gamla kyrka... »*Min* kyrka» utropade han, och gjorde en så häftig inskärning i den stora osten, att knifven nära på andra sidan träffat handen.

Vid denna allvarsamma demonstration stannade nystanet, med afryckt tråd, i prostinnans hand, och fröken Ulla satte sig, i det hon långsamt uttalade orden: »stor middag.»

»Ja, det der lär bli tvångsmål.» — Och så fick osten en ny inskärning.

»Hela pastoratets herrskaper följer med» mumlade prostinnan och tog upp den kaffekopp som alltid stod på ett litet bord bredvid nystvinnan. Saken kunde ej hjelpas, och jag var rätt glad att jag icke skulle bli afhemtad förr än påföljande tisdag. Härigenom fick jag se de otroliga tillrustningarna för en middag, hvars make i mannaminne ej blifvit gifven i prostgården.

Men på lördags eftermiddag, då fröken Ulla, i egenskap af befallande chef, höjde sitt hufvud öfver en hel armé tjensteandar omkring spiseln, der hon sjelf just profvade sockret som skulle spinnas öfver mandeltårtorna, uppryckte dörren af prosten, som varit bortrest i något ärende.

Digitized by Google

»Ulla», skrek han, så hårdt att pannor, grytor, kittlar och hela personalen darrade af fasa. — »Ulla, släpp alltsammans, det blir ingen middag af! Får han icke middag någon annorstädes — här blir det icke. Mig tvingar ingen biskop!»

Det minsta var väl nu att fröken Ulla brände upp sockret och att en gapande piga släppte i golfvet en skål citronkräm, som hon blifvit befald att bära åt handkammaren. Fröken gick med gubben omedelbart in i salen, der konselj hölls i prostinnans närvaro. Men förgäfves talade fröken Ulla om den skam och skandal man skulle blottställa sig för. »Tänk blott den store Tegnér, stående på kyrkbacken utan hopp om middag, och hela pastoratets herrskaper desslikes. Han kan göra ett epigram deröfver.»

»Tig», dundrade prosten, med blodet blossande så högt upp i ansigtet att han syntes nära att qväfvas. Stackars fröken Ulla, hon anade ej att den saken, efter hvad sedan berättades, redan var undangjord — och att en af dessa tjenstaktiga vänner, hvilka låtsa förtrytelse endast för att få meddela något obehagligt, just under vägen mött prosten och efter något lyckligt àpropos skyndat att afbörda sig hemligheten om Tégners fasliga frihet.

Sedan nu till och med prostinnan genom några ledande ord låtit sin man förstå att hans beslut skulle uppväcka mycken ond blod, utan att ens *hon* förmådde verka någon ändring, blef det en ny, lika stor rörelse i huset innan allt åter kom i ordning. Fröken Ulla gret när allt glas och porslin åter släpades upp på sina gamla hyllor. Och de stora korgarna med färdigbrutna serveter levererade tillbaka sitt innehåll för att åter utslätas, inläggas och sofva i ro till någon annan högtid.

Digitized by Google

För min del kände jag en obeskriflig nyfikenhet på morgondagen, då jag naturligtvis skulle vara i kyrkan; men dit kom jag ej, ty en flussvärk, som redan ett par dagar plågat mig, bröt ut under natten, så att då jag kastade ögonen i spegeln, fann jag halfva hufvudet uppsvullet. Det var gruftigt!

Omkring en timme före kyrkdags gick jag från gästbyggningen upp i salen. Der satt prostinnan i i sitt vanliga soffhörn med kaffekoppen i hand. Hon syntes fullkomligt oberörd af dagens vigt. Prosten hade i dag gjort en tidig frukost; »han beredde sig för kyrkan». Och ehuru jag ej fick se honom, hade han troligtvis aldrig haft ett fryntligare och angenämare utseende. Fröken var inne hos sig, för att »läsa predikan». Stackars fröken Ulla, med hvilken andakt hon måtte öppnat postillan! Det låg öfver hela prestgården en dof stiltje. Folket vågade knappt tala.

Flera bekanta berättade sedan huru det tillgått på kyrkbacken.

Alla ståndspersonerna hade slutit sig i grupper omkring stiftets herde under det denne språkade med prosten och några andra herrar om dagens kyrkliga angelägenhet. Men biskopen gjorde esomoftast vissa pauser, tjenliga att låta prosten förstå, att det just icke kunde anses behöfligt att längre uppehålla middagen, något som hvar och en inom sig högeligen gillade. Men gubben Bråkenhjelm fattade ingenting i den vägen, han såg helt oskyldigt än på den ene, än på den andre, tills man slutligen började fatta att något slags kabal mot allas bestämdaste förhoppningar var å bane. Fruarna tänkte med bestörtning på den händelsen att deras eleganta hufvudbonader onyttjade måste föras hem, och att i hemmet en kall spis,

Digitized by Google

utan tillstymmelse till mat, väntade dem efter kanske en mils resa. Och denna sak blef snart satt alldeles utom fråga, ty då biskopen tog ett par steg framåt, för att sätta tåget i gång, spelade ett så ironiskt leende på prostens läppar, att biskopen ändtligen började förstå alltsammans.

Då kom en af de förnämsta herrarne, i hvars hus biskopen skulle bo, och dristade afhugga knuten genom den frågan, om han kunde våga hoppas att få se herr biskopen på en helt och hållet *improviserad* middag. Man var ej beredd på en sådan ära i *dag*. Biskopen förklarade då skrattande, att han skulle skatta sig lycklig att få *någon* middag.

Härmed satte sig hela paraden i rörelse och med det godmodigaste utseende följde prosten, ända tills platsen blef tom.

Jag granskade honom då han återkom hem, och aldrig har jag sett ett så listigt, belåtet leende upplysa ett ansigte. Men hela orten (något som dock var den rike, despotiske mannen ganska likgiltigt) fördömde hans elakhet, djerfhet och hämndlystnad, erfarande den ömmaste sympati för fröken Ulla och alla hennes sköna anrättningar, hvilka den härlige skalden icke ens skulle få se, under det andra i ro kunnat få se på *honom*.

Så slöt historien som jag berättade biskopen. Det har icke gått alldeles lika fort att nedskrifva den; men man får ej glömma att det är vid en brunnsinrättning vi uppehålla oss, och att intendenten Dahlgren under tiden fått tillfälle att fylla en hel spalt i vår tidning. Ingen vet förrän nästa gång, hvem som i afton erhållit sin beskärda del ur vattenskopan. Naturligtvis gick dock skaldernas konung fri. Dahl-

Digitized by Google

gren skulle ej kunnat imitera den gamle prosten i Pjetteryd.

Såsom sammanhängande med min första presentation i den vittra kretsen, hvilken blef både ingångs- och utgångspunkten för mitt litterära lif, skall jag anföra något från hemvägen, som hade ganska vigtiga följder, hvilka naturligtvis eljest också kommit i sin tid — men nu betydligt framdrefvos. Thomson, min förläggare, hvilken jag ofta kommer att nämna, dels emedan han blef föreningslänken mellan en hel del författare, som framdeles vid hans lifvade aftonsällskap fingo tillfälle att utbyta sina tankar, dels ock emedan han från första till sista ögonblicket af vår bekantskap visade mig en trofast vänskap... Thomson, upprepar jag, hade velat låta hemta mig i sitt eget equipage, men Mellin påstod att det för mig skulle bli angenämare att i ro få betrakta belysningen öfver Norrström och Strömparterren. Jag förstod sedan, att Thomson fruktat för obehöriga följeslagare. Men alldenstund Mellin företedde tre utmärkta egenskaper, han var förlofvad man, prest och utomdess den hederligaste själ i en aktningsbjudande yta, så kunde honom väl anförtros uppdraget. Och sedan fans på stället Thomsons högra hand, A. J. Arwidsson (sedan konglig bibliotekarie), han skulle nog se efter att allt gick rätt till.

Men om Thomson, i hvars hus jag gästade, ansåg sig som den unga fruns sjelfskrifne målsman, så ansåg sig Mellin (en gång för alla antagen ciceron, vid allt hvad jag skulle se) icke mindre vigtig, men den som betraktade sig såsom allra vigtigast, det var Arwids-

Digitized by Google

son, den der styrde hela kabinettsbiblioteket och genomgick hvarenda manuskriptsmula, icke allenast för språket med tillhörande, utan för att med den rysligaste noggrannhet bortplocka hvartenda franskt ord. Han kände dem på lukten, redan på längsta afstånd -- och pinade mig ordentligt med att i stället för »min» sätta in *uppsyn*. Han brukade alltid i början då han sände mig sina trefliga biljetter underteckna sig:

Eder vän, tjenare och efterskrapare.

På ifrågavarande afton hade Arwidsson gått hem före supén. Han var alltid öfverlastad med arbete. Steg upp klockan 4 om morgnarna, eldade sjelf och började det tråkiga dagsarbetet just med att korrigera manuskript — och ändå var han alltid lika glad. Men som han nu för tillfället icke kunde gifva råd och Mellin lät passera att två herrar åtföljde oss, så kunde naturligtvis icke jag invända något deremot.

Den person, som gick bredvid mig, lärde jag snart känna såsom en fjerde rådgifvare, och han kom innan kort att tillhöra mina små förtroliga thesocietéer, några andra gåfvos icke från början af hösten 1839 till 1841, då jag upphörde att kallas fru ***Flygare***. Men efter hand fick jag det namnet tillbaka i sällskap med det senare. Min nye rådgifvare var filosofie doktor Snellman — nu senator. Jag kan ej begripa huru han lockade ur mig att jag för min första lilla roman endast haft det då brukliga öfversättarearvodet, alltid lika äfven för nybegynnare i originalväg — nemligen 5 r:dr arket, hvilket dock sedan, vid de två efterföljande arbetena, förhöjdes efter den ringa skala jag sjelf vågade antaga.

»Det der», sade han, »duger alldeles icke. Ni

Digitized by Google

måste ovilkorligen ha detsamma som jag vet att mamsell Bremer haft för sitt sista arbete.»

»Hvad var då det»? frågade jag med förlåtlig nyfikenhet.

»Hon betalades med 50 r:dr arket.»

»50 r:dr», upprepade jag, i min oskuld, alldeles häpen. — Jag tänkte på huru härligt det hade varit för mig, (som icke var säker på att man ej skulle få betala för att se sitt första arbete i tryck) då det första lilla honorariet räckte till renskrifningen och derjemte att presentera min nioårige son sin första »bonjour». Det föll mig icke in att för dessa *hög-tidliga* penningar, hvilka naturligtvis icke liknade andra, köpa något åt mig sjelf.

Mellin, som jag troget hela tiden höll under armen, vände sig nu från den person han talat med; och sättande på sig en min, som jag sedan hörde Sturzen-Becker benämna Mellins »förnumstiga min», det vill säga att den visade föreningen af torr humor, blandad med en smula diktatorisk myndighet, sade han: — »Bror Snellman känner icke Thomson, ett praktexemplar bland förläggare. Han kommer att sjelfmant höja fru Flygares honorarium.»

»Det är jag säker på. — Jag blir nog nöjd», inföll jag — men kunde ändå icke glömma magister Snellmans sista ord.

»Den lilla doktorinnan förstår ju icke sjelf att döma om den saken.»

Mellin följde mig upp — och stannade qvar hos Thomson, som väntat oss, sedan jag gått in till mig. Och hvad de då afhandlade märkte jag genast följande morgon vid kaffebordet, då min värd temligen sötsurt yttrade:

Digitized by Google

»Jag gissar att nöjet i går afton var fullständigt... Det blef ju till och med öfverflödig eskort — och som jag gissar smicker och goda råd. Emellertid är min enfaldiga tro, att äfven en författarinna, helst den nykomna, behöfver vara ganska försigtig med de der herrarne som göra si gvigtiga.»

»Herr Thomson!» tillät jag mig förklara, »jag är visserligen inom den litterära sferen en okänd obetydlighet, men var förvissad att sällskapslifvet långt ifrån är mig främmande, och hvad som i går afton på hemvägen talades»... Men der måste jag stanna och förbarma mig öfver mina helt och hållet uppblötta skorpor.

»Hvarom talade då den der finnen på hemvägen? Jag sade till Mellin, att det varit vida bättre att jag skickat efter min gäst.»

»Magister Snellman talade om mamsell Bremer.»

»Jaså, troligen om innehållet af hennes arbeten?»

»Jag minnes icke precis.»

»Kanske han språkade om hennes honorarium? — Jo, jo, frun rodnar. Tala fritt, jag tänker nog tåla vid det. Han sade således...»

»Hvartill tjenar att sätta mig i förlägenhet? Mamsell Bremer är en storhet, längesedan erkänd, och jag har ej mera än börjat min bana. Hvad skulle jag kunna vänta efter all den artighet och välvilja, hvarmed jag blifvit mottagen.»

»Det skall jag säga», svarade han med en viss uppmjukad rörelse. »Frun kan vänta af mig samma honorarium som mamsell Bremer har. Och det icke blott för hvad som hädanefter skrifves, utan de två sista arbetena ha af mig beräknats efter samma pris.

Digitized by Google

Summan ligger aflagd för fru Flygares bosättning i min bottenvåning» . . . .

»Det der var fint», förklarade Snellman, då han fick höra talas om Thomsons yttranden. För min del visste jag ej rätt hvad jag skulle tro. Men från den tidpunkten gingo mina honorarier alltid i stigande, och jag skulle varit mycket otacksam om jag någonsin glömt Dahlgrens och nymfen Aganippes aftongillen eller de gäster jag der träffat.

Då slutligen våren med grönska och blommor förkunnade, att alla festligheter »vid ljus och lampors sken» borde inställas, lade nymfen Aganippe igen den ådra från hennes källa, som skalden funnit och lyckats leda in i sitt hem. Sällskapet åtskildes således för att, efter olika utflygter till andra brunnar, vid höstens inbrott, som det hette, träffas ånyo på samma mötesplats.

Emellertid hade under den förflutna vintern nästan alla ledamöterna skrifvit något bidrag för den kalender, som icke likasom tidningen skulle tjena endast till nöje, utan tryckas och utgifvas med titeln *Aganippe* och hvaraf inkomsten var bestämd att godtgöra utgifterna för sällskapets högtidsdag. Denna kunde likväl ej uppskjutas tills den lilla boken såg dagen (det hade ock blifvit en väntan utan soluppgång), den arrangerades ändå. Och denna fest på Björkö, en verklig liten ädelsten bland nöjen, förhöjdes betydligt af att vid middagsbordet få se *Phosphorismens* äldste och ädlaste stödjepelare, Atterbom. Hvad var det ej sedan att höra de väldiga strömmar af tal, som Dahl-

Digitized by Google

gren lät följa med bålens aldrig sinande vågor och de tal, med hvilka Atterbom svarade! Från båda hållen gnistrade ett fosforiskt sken, i hvilket allt himlens solsken hade tillåtelse att utströ sitt guld.

Men icke får man tro att det då varande unga Sverige satt tigande inför det *gamlas* representanter. Förvisso läto Blanche och Ridderstad med flere höra tal, hvari blixt och champagne-dunder icke saknades, medan pauserna fyldes medelst vackra svängningar af glasen efter skålarne, små effektfulla stamningar, och slutligen reciterande af en oändlighet af verser, skrifna för tillfället. Naturligtvis afslöts det hela med sång och spel, då damernas skål ej heller uteblef.

Men det kommer en afton på allt. Huru underligt att i minnet se denna tafla och på samma gång veta att största delen af alla dessa, som då lyste och skattade åt lifvets glädje, nu hvila i den tysta fristaden, under det att ett »ungt Sverige» äfven på litteraturens område kraftigt och ståtligt skjutit upp, så att vår ära alltjemt häfdas i flera rigtningar. *

Det var under en den härligaste natt som ångfartyget med Aganippens eget folk och hela skaran af hedersgäster återvände. Skämtet lekte på alla läppar och väl hundra gnistrande qvickheter ramlade mellan relingen och månfloden på vattnet.... »Se så, nu äro vi framme!».... Och af hela den glänsande högtiden har blifvit ett fattigt — *skuggspel!*

Hösten var åter inne.

Från alla slags utflygter, från land och strand,

* Så vidt jag känner lefva numera af dem, jag blef närmare bekant med i detta sällskap, endast Ridderstad och doctor — senator Snellman.

Digitized by Google

återkommo Stockholms litteratörer, men de samlades ej mera hos sin forne brunnsintendent. Han hade då måst inställa sina regelmässiga aftongillen och såg endast någon gång ett helt litet sällskap. Men i det allra längsta besökte han sina vänner och mötte alla sina pligter och otaliga göromål med det fasta mod som bodde i hans mannahjerta — dock syntes numera icke så sällan ett uttryck af lidande på hans ansigte. Men ingen häntydde derpå, ty det var påtagligt, att man ej kunde göra honom något misshagligare än att låta honom förstå att man observerade det någonting lefde inom honom, som gaf en falsk färg åt hans infallna kinder, och sände ett falskt leende upp på läpparne då de kanske hopdrogos af bemödandet att kufva de grymmaste plågor.

När slutligen hvad han ansåg som dödens annalkande ryckte hemligheten om hans ädla kamp ifrån honom, ville han ej att hans mångåriga strider skulle blifva okända. Och det var då han, såsom förut är nämdt, till A. J. Arwidsson öfverlemnade den sorgliga berättelsen om en kräftsjukdom, som han ensam under många år skött.

Han säger i sin skrift (sedan han förut hört läkarens allvarsamma utslag), bland annat följande, som icke torde anses öfverflödigt för att fullständiga karaktersbilden, ty icke kunna alla hafva tillgång på hans skrifter, eller komma ihåg det som nu är i fråga. Han säger:

»Godt, tänkte jag, här gäller nu mod och tålamod och framför allt att spela rollen af en frisk. Jag besvor läkaren att hålla mitt onda hemligt, emedan derpå berodde min familjs soutien. Jag hade nemligen inträdt i Riksgäldskontoret 1834, och med tillhjelp

Digitized by Google

af det arfvode jag der egde, kunde jag underhålla nätt och jemt mitt hushåll. Ty som komminister hade jag knappt 2,000 rdrs inkomst. Att söka pastorat var då för sent, att draga mig ur verlden gick ej an. Jag spelade alltså ett maskeradt spel. Jag var med på kalaser, dryckesgängen, skref vers, orerade, predikade och gick på i andans svett i min tjenst. När jag var i ensligheten kände jag först plågorna. Ofta måste jag flera timmar obemärkt kasta mig på min säng för att hvila ut den arma lekamen, och sedan inför menniskorna se temligen modig ut. Emellertid, som ingen anade mitt stora elände, lyckades det mig att 1840 blifva riksdagsman, hvarigenom jag fick behålla mitt fullmägtigskap, och sålunda blifva tills vidare satt i förmåga att kunna försörja de mina.

Nu började jag få svårt för att röra mig, åka förmådde jag knappast. Det vackra Haga, Stallmästaregården och Solnaskogen voro nu evigt försvunna från mig ...

... Det är obegripligt att jag ännu kan lefva! Aftnarna äro svårast, synnerligen vid väderskiften. I half förtviflan måste jag då ut för att glömma för en stund mitt qval, och dölja det för min familj ...

Härefter ingår han i detalj öfver huru han allt sedan 1835 sjelf skött sitt onda och afslutar sålunda:

Se så, nu har jag efter sjukas sed talat länge, och mer än mycket, om mitt elände. Gud förläne mig krafter och mod att gå den sista kampen till mötes, som väl ej bör vara långt aflägsen. Måtte den ske utan för stort lidande. Dock, ske icke min, utan Herrans vilja! Amen.

Stockholm den 16 juni 1842.

Carl Dahlgren.

Digitized by Google

Hvem kan utan smärtfullt deltagande läsa denna, en stark mans öfverväldigande klagan, en förklaring öfver mycket der han ej varit förstådd, utan tvärtom missförstådd?

Men hans långa dödskamp lyktades icke på ännu nära två år, ty först 1844, natten mellan den 1 och 2 maj, den härliga vårmånaden, med hvilken hans ande var så nära beslägtad, fick han sluta striden, och efter den rika, men ändå fattiga vandringen på jorden återvända till fadershemmet.

Få skalder hafva under sin lifstid fått glädja sig åt ett så fullt erkännande som Dahlgren. Hans öfverlägsna målande snille, hans glada verldsåskådning förenade med det ädla och varma element, som tillhör den diktare, hvilken, liksom han, fattar Guds ande i hela den lefvande naturen, gjorde honom dyrbar för hans samtid och skall för all tid låta hans namn lysa bland de verkliga ädelstenar, hvilka efter hand infattas i Sveriges skaldekrona.

Digitized by Google

CARL JONAS LUDVIG ALMQVIST.

Digitized by Google

I.

Hans bild sedd på nära håll. Resan. Den store författaren i sitt hem. Återfärden.

Om man står vid randen af ett stort, i stillhet hvilande vatten, försjunken i beundran öfver något idylliskt strandparti som återspeglas på den blanka ytan, kan man ej undgå att känna en viss saknad, när en plötslig vindkastning, en orkanby, bortsopar den vackra bilden. Men efter hand fängslas man än mera af det skådespel som nu framträder. De sofvande böljorna börja häftigt röra sig under sitt härliga spegeltäcke. Det går oroligt till i djupet. Och snart visa sig de yrvakna sofverskorna med skumkrönta hufvuden. Det blir ett larm, en strid, en klagosång, som skär genom både haf och luft. De kastas så våldsamt mot öfver- och underklipporna att de borde få stanna der, men nej, de slungas åter tillbaka ut i det vilda tumultet. En vattentitan som reser sig upp torde uppsluka dem för ögonblicket — dock, snart skall äfven han slunga dem ut igen.

Detta stycke haf, med sina försåtliga spegeltaflor ur idyllens lif, och sedan de förfärliga stormscenerna, der allt splittras med undantag af de i det innersta djupet boende krafterna, torde måhända i *någon* mån kunna antagas som en bild af Almqvists själ, af hans

Digitized by Google

författarskap, och till och med af det yttre lif, som våra lekamliga ögon skådat af honom.

Dock, från hvilken sida han studeras möta motsägelser! Hvad har man icke allt skrifvit, sagt och gissat om honom, hvad har man icke allt liknat honom vid? Man har sökt en motsvarighet inom månget slags områden, men allt jemt söka vi förgäfves ordet till gåtan.

Mer än en gång har äfven jag sökt att på något pappersblad fästa skuggan af denna personlighet, hvilken man aldrig förmår glömma då man varit någorlunda bekant med honom. Men bladen ha åter fått halka ned i skrifbordslådan. Det är dessa små resurser som jag för närvarande teckning anlitar till underlag, äfvensom en liten artikel som min man bad mig att »i flygten» skrifva för »Illustrerad tidning», då dödsbudet så plötsligt slog ned här.

»Almqvist är död!» ljöd från mun till mun. Och det var minsann icke då lämpligt för redaktören af en illustrerad veckotidning att vänta 10 eller 11 dagar, tills saken redan blifvit gammal, eller icke mera ny. Huru herr Meijer fick färdigt porträttet vet jag icke, men jag vet att jag fick knappt tid att tänka. »Skrif för all del icke vidlyftigt», sade min man ofta i dörren. Eller: »Haf det ändtligen färdigt tills jag kommer hem; i morgon får jag icke tid att renskrifva det.»

Det blef färdigt, och kallades helt naturligt hvad det var: »En anspråkslös minnesbild». Skulle min man skrifvit sjelf, hade det naturligtvis blifvit en ordentlig nekrolog med de mest noggranna biografiska uppgifter, men då ett vigtigt dröjsmål var i fråga så fick min bit passera.

Digitized by Google

Det är så godt jag begagnar det tillfälle som nu erbjuder sig, för att säga det alla mina teckningar stödja sig nästan uteslutande på personligt umgängeslif och olika tillfällen till uppfattning af karakteren. De litteraturhistoriska uppgifterna komma ganska litet i fråga, all den stund jag skulle få svårt för mina ögon att studera dem, och icke mer vid min sida har den vän, hvilken utgjorde inbegreppet af en hel hop biografiska lexikon, som stod många fler än mig till buds att utan besvär hemta kunskap ur. Man kan säga att dylika notiser icke fattades i första teckningen, men det var af goda skäl. Jag hade tänkt på dessa skildringar under många år, och min man hade sjelf renskrifvit det mesta af den öfver Dahlgren.

Men nu går jag väl ut och fortsätter på fri hand! Alla dessa minnen och personligheter skola befolka min djupa enslighet. De ha så ofta i min inbillning frågat mig *när* vi åter tillsammans skulle se oss om i verlden, och erinrat mig att jag, som blifvit qvarlemnad efter dem, icke torde ha så lång tid för att fullborda mitt löfte. Må jag då försöka att skrifva — men aldrig glömma, att de *nu* döda, *då* kände lifvet i hvarje åder.

Hvem har väl en gång mött en full blick från Carl Jonas Ludvig Almqvists märkvärdiga ögon utan att erfara det dessa tolkar af en till och med för sig sjelf outforsklig själ verkat magnetiskt, om än aldrig så stor motspänstighet stält sig i vägen för deras kraft? Hvem har derjemte kunnat se hans uppåt sträfvande krusiga hår utan att märka liksom en flygande snilleblixt från hvarje särskild strå? Och hvem

Digitized by Google

såg hans mun dragen till ett leende, der enfaldens engel och skepticismens demon tycktes sväfva om hvarandra, utan att begripa det mannen, som egde dessa ögon, detta hår, denna mun, ovilkorligen stod utom ordningen för vanliga menniskor och i följd deraf måste, då man bedömde honom, ställas nästan utom det egentliga sammanhanget med de vanliga moraliska och sociala lagarna . . .

Det var en lördagsmorgon under sommaren 1842, då den som vågar utkasta dessa rader hade af den store skriftställaren blifvit inbjuden till en färd åt hans hem på landet, omkring, som jag vill minnas, ett par mil från Stockholm. Han kom sjelf att, såsom han redan långt förut förklarat, »enlevera» sin gäst från man, son och hem och ansvara för nämnda gäst ända till måndags eftermiddag. Vi reste helt anspråkslöst i en schäskärra, förspänd med en, mer än beskedlig, men dock något egensinnig häst, hvilken Almqvist sjelf körde. Jag hade åtskilliga gånger förut njutit af Almqvists sällskap, dels i »Aganippiska brunnssällskapet» och dels i vårt eget hem, men aldrig hade jag lärt känna så mycket af hans ursprungsväsende som vid denna minnesvärda och rätt konstiga färd, under hvilken jag då och då lösryckte min uppmärksamhet så pass, att jag inom mig undrade huruvida vi någonsin skulle hinna fram.

Medan hästen, som tycktes ha en utbildad smak för lugnt begrundande, gick efter eget behag i helt sakta mak, understundom hotande att beta på andra sidan diket, utgöt Almqvist, efter den korta ingressen af lite småprat, småningom den rika strömmen från en ande så gigantisk, så förvånande olika andra menniskors i sättet att uppfatta, åskådliggöra och gifva

Digitized by Google

glans åt de bizarraste idéer, att jag ofrivilligt råkade tänka på vissa syner ur Johannis uppenbarelse — der det talas, än om *den starke engeln, som var klädd i en sky och en regnbåge öfver hans hufvud och hans ansigte som solen,* än om *den röde draken med sju hufvuden och sju kronor och hvars stjert drog med sig tredjedelen af himlens stjernor och kastade dem ned på jorden.* Nog, det fans i denna väldiga andes förtroliga utgjutelse öfver lifvet, menniskorna, tankefriheten, den religiösa filosofien och sammanhanget i hans egen natur med alla dessa elementer: ett så öfverväldigande intresse, att det var mig omöjligt för stunden, om jag än annars förmått det, väga någonting mot och med, vid detta fyrverkeri af paradoxer... Jag var bländad! Upprepa orden kan jag ej. Då skulle det icke heller bli rum för allt det andra.

Under vägen gjorde vi åtskilliga små uppehåll... då hästen fick beta mera beqvämt än på dikeskanten. Under dessa mellanakter var Almqvist treflig, ordentligt treflig på menskligt sätt. Då talade han om sin mor, sin mormor, sina första intryck, och något litet om sin tidiga håg för ett enkelt landtlif... Men han talade hvarken om sitt författarskap eller om sin familj, till hvilken vi ju dock skulle resa.

Detta senare föreföll mig besynnerligt.

Om det var af Dahlgren, eller någon annan af brunnsällskapets ledamöter, minnes jag ej, — man hinner bli invigd i en hel hop förhållanden på en lång vinter — som jag hört historien om Almqvists giftermål, kan göra sak samma, allt nog att jag förenade i mitt hufvud något litet romantik med herdinnan som följt honom under hans säkert ärligt menade, originella bondlif i Wermland, och som icke blott

Digitized by Google

skötte det lilla hushållet, då *han* skötte timmerhuggningen i skogen, utan äfven arbetade i något slags trädgård, och räckte visst dessutom till att räfsa på ängen.

Då man tänker sig Almqvist, sättande i scen en sådan föresats, som detta kroppsliga arbetslif, detta förbrödrande med bondeståndet, så måste man ju ovilkorligt tänka sig att den följeslagerska, han valt, skulle, när dagsverket var slutadt, och det intelligenta lifvet började, äfven i detta taga del. Jag väntade alltjemt att han skulle säga något. Men långt derifrån; ju närmare vi kommo detta hem, till hvilket han inbjudit mig, men öfver hvilket hans läppar voro förseglade, desto tystare blef han, och han blef, sedan vi slutligen hunnit denna familjekrets, fullkomligt bortbytt. Icke att han ej var en artig och vänlig värd, men i den förtroliga landtkostym, hvari han presenterade sig, låg det minsta möjliga af natur och trefnad.

Jag fann mig mycket väl med fru Almqvist och den unga dottern, — men jag tror icke, att den berömde författarens »Maria» var en lycklig hustru. En tyngd hvilade orubbad öfver hennes starkt tecknade ansigte, och ehuru hennes fasta armar tycktes under idyllen i Wermland ha väl egnat sig åt att vara mannen en verklig hjelp, så röjde dock hennes hela, lugnt välvilliga och godmodiga väsende att hon alltid måtte andats i en annan andlig atmosfer än hans. Jag kände inom mig att hon räknat ett stort tal med bittra timmar, och att hon icke var oberedd på att få räkna ännu fler. Sådana qvinnor synas nästan skapade för att dyrt betala deras korta ungdomsroman. Och den är mer än dyrt betalad med den, äfven för en hustru af lugnt och ödmjukt sinne, sorg-

Digitized by Google

liga vissheten att egentligen aldrig ha förstått eller blifvit förstådd af den, hon var förenad med.

Stackars fru Almqvist, jag kan ännu efter de många åren se, då hon så husmoderligt allvarligt nickar åt bordet, der den präktiga kalfbringan med öfverlag af doftande dill inbjuder till aptit och landtlig treflighet. Hon gjorde i öfrigt sitt bästa; men Almqvist, som väl också gjorde *sitt* bästa, uppnådde på intet sätt sitt mål. Hvar gång han lyckades sätta en jovialisk mask på sitt ansigte, och sökte framkalla en angenäm husfaders rätta ton, i sammanhang med det vackra profstycket på »Herdinnans» kokkonst, gjorde han fiasko. Och bringan hann att både skäras, ätas och utbäras innan försöken till ett drägligt samtalsfragment lyktades med förslaget till en promenad. Men denna låter jag, liksom söndagspromenaderna, blifva onämnd, ty under dessa sällskapsfärder såg jag hos min värd klart utbildas det oklaraste af alla tillstånd, nämligen en obetvinglig melankoli. Och denna af djupaste slag.

Det fattades mig vid denna tid rätta nyckeln till det föregående, men sedan jag nyligen i hr Ahnfelts arbete, en hel grufva för forskningar rörande Almqvists lif och karakter, läst åtskilligt, som Almqvist *sjelf* skrifvit om sitt förhållande vid så väl början som fortsättningen af sitt äktenskap, så har vistelsen i den outgrundlige mannens hus för mig upphört att vara liksom den lösryckta delen vid midten i en roman, der första och näst sista bladen fattades. — Jag lånar ett par kompletterande utdrag till denna afdelning af Almqvists lif.

Det heter först, att Almqvist 1824 var bosatt på bruket Skillingsfors, en knapp mil från norska gränsen,

Digitized by Google

i en fjellbygd, der han var förtjust åt att på platsen endast funnos smeder och bönder.

Härifrån meddelar han:

»Jag skrifver detta bref i en landtlig kammare, en ansenlig brasa brinner på spiseln, min Maria sitter vid min sida och spinner. Rättnu sätter hon fram vår aftonmåltid, som hon har lagat. Så länge vi blott äro två, hafva vi ingen piga. Ingen domestik nosar i våra saker eller stör vår trefliga ensamhet».

I ett annat bref heter det:

»Le, icke broder, när jag säger dig, att det ingått bland mina ljufvaste föreställningar att se mig som trädgårdsdräng (mästare, eller arbetare) hela sommaren arbeta i växtrikets fromma omgifvelser under det min hustru (en lika så ringa tjenarinna som jag) antingen arbetar i trädgårdsängarne bredvid mig, eller sitter och väfver i vår kammare (en dräng brukar hafva en kammare i trakten af sina arbeten). — — »Ack, broder, hvad det är ljufligt att vara ringa och få tjena!»

Men redan förut — det var året 1824 som Almqvist i Wermland blef vigd vid sin hustru, hvilken der sammanträffade med honom sedan *han* kommit först — berättar han: »Att han, mycket ung, blifvit bekant med en landtflicka, en naturgestalt. Hon var då 14 år. Vår kärlek knöts och uppväxte opåkallad, oansad, okänd såsom en enkel ros i en dunkel lund. Våra väsenden hafva vuxit tillsammans» — och han tillägger dessa märkliga ord: »Såsom vi varit hvarandras i 11 års tid (han menar naturligtvis *före* bröllopet, då han skrifver 1823) står denna svala, rena, goda eld såsom ett sken *bakom* all den bildning, jag sedan har kommit att få af tidehvarfvet. — Denna frid i mitt

Digitized by Google

väsens botten har hållit mig undan många förseelser» ....

Så vackra ord, så vacker mening, och likväl kom en dag, då allt detta var liksom det icke funnits till!

Man läser visserligen med stort intresse, men också med nedslagenhet ett annat slags utgjutelse öfver samma ämne, funnet bland hans sjelfbiografiska uppsatser.

I detta utkast kalladt — *Ett öde* — börjar han med en försäkran att det icke vid äktenskapet med hans hustru var fråga om att »honorera ett fel.» Han hade icke ens varit förlofvad. »Intet», fortsätter han, »band mig i vanlig mening att taga henne — blott det, att jag talat om heliga och ädla ämnen med henne från barndomen, och visste att hon var så fästad vid mig att hon skulle vara osäll utan mig. Jag deremot värderade henne djupt för hennes många goda egenskaper, men kände likväl redan då de flere individuella olikheter i sätt att vara, som gjorde det för mig plågsamt att vara ständigt med henne. Och likväl, utan annat band än att jag visste detta om hennes tycke, ansåg jag mig böra bjuda henne min hand. Menniskor, som värdera gerningar efter deras uppoffring, skola anse detta vara stort och ädelt. Men Gud vet hur det är. Jag vet åtminstone med mig sjelf, att jag gjorde det af innersta godhet för henne med åsidosättande af mitt eget jordiska väl, så mycket mer, som mitt hjerta känt likhet med en annan — men som jag ansåg orätt för mig att ens tänka på att få ega — efter jag visste att en annan hoppades det af mig. Andra skola kalla det en ryslig svaghet. I sjelfva verket var det hvarken ädelhet eller svag-

Digitized by Google

het — utan det var omöjligheten för mig att bringa öfver min själ den känslan att en annan varelse suckade öfver mig...»

Huru fullkomligt afbildar ej detta sista erkännande *honom*, som nedskref det. Denna så utomordentligt känsliga, så retliga själ, denna nästan af de finaste spindeltrådar sammanväfda natur var i stånd till hvilken uppoffring som helst för att slippa plågan af sjelfförebråelser, troligtvis äfven af det högre, antydda motivet, men den var ej istånd att, *sedan* den handlat, synnerligen länge lifnära sig på medvetandet af att mannens fria handling har en oförytterlig rätt på hans egen aktning — då handlingen afser ett godt som anses komma en annan till del.

Det låter emellertid fullkomligt väl fatta sig att han i tanken, och under ångrens inflytande, kom till den öfvertygelsen att hans uppoffring varit gagnlös. — Men att han kunde nedskrifva det som följer, synes nästan beräknadt på att icke stänga inom sig sjelf sina intryck... Den, som lemnar i sitt skrifbord dylika blad, kan ej gerna ha utkastat orden på papperet för att trösta sig sjelf, de stå der således för något annat ändamål. Skulle de en dag finnas för att kasta en förklaring öfver idén till ett af hans arbeten (sorgligt att minnas, med all dess mångomskrifna kritik)? Detta får man ej heller tro — hvad skall man då tänka? Det var ej för en roman han skref. Man har sagt — det är måhända sanningen närmast — att han nedskref hela massor öfver allt som föll honom in, och att han ej var räddare derom än att han till och med bortskänkte sådana manuskript. Det kunde blott vara Almqvist som dylikt hände.

Emellertid lät fortsättningen af hans *öde* sålunda:

Digitized by Google

— — — »Jag beslöt att hellre för min del dölja mina känslor och lida. — Utgången har visat hur orätt jag gjorde. Nu måste jag framsläpa mina dagar med en varelse som med mig är mycket olikartad. Jag högaktar inför Gud och värderar henne, och jag älskar henne för allt det goda som hos henne finnes. Men den känsla emellan makar som uppkommer af senterad, hjertlig och själisk likhet, kan icke uppkomma, då denna likhet ej finnes. Det är alldeles icke hennes fel. Hon är sådan hon är; icke rår hon derför. Vi hafva olika tycken, olika känslor, olika tänkesätt. I början af vår samvaro led jag mycket; men när jag icke längre kunde dölja min smärta öfver att se henne nästan i intet, äfven det obetydligaste, vilja godvilligt rätta sig efter mig, så försvagades småningom min själ, dysterhet lade sig öfver hela mitt väsende, och sedan har jag nog också kunnat göra henne pinsamma stunder. Må hon förlåta mig det; jag råder icke öfver mig sjelf — — —. Nog kan jag hvila i hoppet på Gud och evigheten: detta hjelper mig i det stora. — Men i hvarje enskildt fall förvissnar mitt arma olyckliga hjerta, min ande faller tillsamman jag har ingen lust till arbete, jag förmår knappt tänka. — — Jag kan icke en gång hafva den trösten att mitt exempel kan vara en varning för någon annan. Ty huru skall menniskan göra? Är man god och sjelfuppoffrande, så får man det djupa elände som blifvit min lott; är man hård och icke efterfrågar en varelse som fäst sig vid en oskyldigtvis, så bär man känslan af grymhet genom hela lifvet öfver sig. Detta är äfven så ohyggligt som det andra är grufligt.»

Här slutar denna bittra klagan, der en stor ande, (stycket må hafva tillkommit af stundens förtviflan

Digitized by Google

eller begäret att dissekera en af tidens vigtigaste frågor), öfverlemnar sig åt den ena inkonseqvensen efter den andra, och jag har ej kunnat låta bli att undra öfver, huruvida fru Almqvist, ifall hon läst allt detta, känt sig olyckligare deraf, än hon redan var. Jag tror det ej! Ty i all hans öfverväldigande sorg, i all hans ånger, i alla hans försök att uteslutande härleda från äktenskapet de oräkneliga stridigheter och omöjligheter, af hvilka hans själ och sinnen söndersletos, gömmer sig dock ständigt ett oafvisligt behof att fritaga *henne* från skuld. Han anklagar och rentvager henne i samma andedrag. Det ligger en öm, nästan barnslig ton i vissa partier. Och kanske erkände han aldrig för henne ens hälften så mycket af sina goda tankar om henne, som han här gör. Troligtvis var han just då för tillfället skild ifrån henne, ty med den naivaste uppriktighet skref han en gång till henne, att då han icke led af hennes »tunga humör», stod hon allra klarast och vänligast för hans minne.

Det var, såsom redan är nämdt, efter läsningen af dessa utdrag som jag fick Almqvists husliga roman och bild i hemmet rätt klara för mitt minne.

Der står han nu lifslefvande för mig på resmorgonen; han står på trappan i en ljusgrön rock och med halmhatt i handen. Han har ett rigtigt solskensleende för sin herdinna och sin *lilla* Maria. Bestämdt är det något vackert i hans ord. Hustrun lyssnar med en icke förtjust, men god min. Hon var säkerligen van vid dessa undantags- och afskedsstunder, då han, sjelf troende, lät sina läppar konspirera mot sina känslor, och känslorna mot tankarne, ty då han strax derpå förklarade, att han måste efterse förspänningen, nickade

Digitized by Google

hon helt lugnt, liksom hon velat säga: »Det är bra, du vet att jag icke begär mycket».

Jag kan ej säga att jag rätt såg sjelfva afskedet, men jag tyckte mig finna, att det varit i samma hyggliga stil, som scenen på trappan.

Och nu voro vi åter i väg. Men, åtminstone att börja med, förrådde icke hästen samma emancipationslust som på bortfärden. Han behagade hålla sig midt på vägen, förmodligen, med kusinförfattarinnan, »kännande i luften», att husbonden icke nu var stadd på sådana tankfärder, som betog honom erinran af stundens bestyr. Och säkert hade Brunte eller Svanten, jag minnes ej hans ärade namn, full rätt i sina iakttagelser, ty tömmarne höllos stadigt och blicken tycktes ej vilja vända sig från den framför honom slingrande landsvägen.

Men hastigt ryckte han tömmarne till sig och med ett inledande ironiskt småskratt började han betrakta mig. Slutligen sade han — »Nå» — ingenting annat än ett långdraget: »Nå».

I klangen, eller rättare, i den klanglösa ton, hvaruti detta ord ljöd, vågade jag föreställa mig, att meningen kunde vara en fråga angående min tanke öfver detta, på tredje dagen varande möte, hvilket gifvit mig både större och mindre behållning än jag räknat på, och jag ärnade just tacka honom för ett varaktigt minne, då ett tecken med handen, liksom en varningssignal, försäkrade mig, att vi utbytt tillräckligt tankar öfver ett ämne, der ingenting vidare var att förklara. Det stackars fattiga ordet »nå», jemte det ironiska småskrattet och varningtecknet, blef således både introduktionen, themat och variationerna till det lilla uppförda stycket: *En familj på landet.*

Digitized by Google

Brunte — jag tror att jag stannar vid det namnet — började härefter känna en viss säkerhet, ty jag lyckades få tag i ett ämne, som intresserade hans herre, och då kunde Brunte räkna på att i ro få utveckla sina egna åsigter om sättet att praktisera sig fram utan möda. Jag började nemligen tala om vår gemensamme förläggare i Berlin, herr *Morin*, som då utgaf sin *Sammlung Schwedischer Muster-Romanen*. Jag hade just erhållit min »Kyrkoinvigningen i Hammarby» och Almqvist en af sina märkliga romaner. Herr Morin var, så vidt jag vet, den förste utländske förläggare, som betalade ett slags honorarium för autorisationsrätten att öfversätta; och vi kommo öfverens om, att alltid sända honom ark för ark, allt som boken trycktes. Naturligtvis berördes också planläggningen i Almqvists sista roman, ty det var icke med *vårt* ömsesidiga intresse, som med kusinförfattarinnans och mamsell Bremers, hvilket jag ej kan låta bli att omnämna.

»Min älskade Fredrika», skref friherrinnan Knorring i ett af de bref, som mamsell Bremer lånade mig för den minnesbild af den förstnämnda, som jag till hennes ära skref för Illustrerad Tidning. »Min älskade Fredrika, du vet, till hvilken grad, jag värderar dig, din vänskap och dina utmärkta arbeten, men du förlåter mig ju, om din nya bok icke rätt slog an på mig». (Friherrinnan Knorring hade sjelf sagt mig, att hon ej uthärdade att läsa sin dyrbaraste väns arbeten.)

»Min älskade Sofie», skref mamsell Bremer — icke synnerligen belåten med att den bok hon författade under sitt vistande i Norge (jag tror det var *Strid* och *Frid*) blifvit så lätt affärdad, — »du vet

Digitized by Google

huru varmt jag håller af dig. Men mellan vänner bör uppriktigheten råda, och din sista roman hade vissa egenskaper, som ej öfverensstämma med *mina* åsigter. Men det betyder ingenting. Vi störas ej i vår vänskap om vi ej uppfatta hvarandras arbeten». Mamsell Bremers känslor för fru Knorrings böcker, voro ännu mer utvecklade i antipati än vännens mot hennes egna.

I ett annat bref omtalar fru Knorring med sin saftiga satir — att sedan de afskyvärda recensenterne, egentligen *Biet* och den så kallade »guilliotinsmannen» Theorell — hållit på att mörda hennes *Förhoppningar* (romanen förstås), så hade de unga fröknarna, nipper-tipporna i orten, af idel tillgjordhet påstått att de ej *läst* boken. »Men jag vet — heter det vidare — att fröken, här nämnes namnet, lånade den hos majorskan A. och förde hem den i muffen».

Fru Knorring låg ständigt i fejd med herrar recensenter. — Men om de också icke hemförde hennes rätt ofta snilleblixtrande produkter såsom kontraband i någon muff, så gjorde de ändå troligen icke som med många andra arbeten — recenserade utan att läsa dem.

Men efter en sådan här afvikelse in på qvinno-linien är det rakt omöjligt att komma tillbaka på planläggningen af Almqvists arbete, från hvars sjelf-kritik han råkade in i en labyrint af filosofiska irr-gångar, hvaraf Brunte fann sig föranledd att börja sina botaniska studier och ströftåg; han gick nu i zigzag, än åt höger, än åt venster, och det var alldeles förgäfves jag försökte väcka husbondens uppmärksam-het. Jag vågade till och med draga lite smått i töm-marne. Men då sade han med harmonisk mildhet:

Digitized by Google

»Ingen fara» — och så var han åter inne i labyrinten af sina spekulativa orationer.

Han kunde ofta haft skäl att göra samma fråga som mamsell Bremer gjorde mig, den dag, då jag med »Waldemar Klein» under schalen, kom att blygsamt uppvakta henne med min första lilla roman. Det var under en badtermin i Strömstad, och jag blef vänligt mottagen. Så fort emellertid hon sagt mig ett par snälla, behagligt uppmuntrande ord, om att hon hoppades det nog skulle gå bra för mig, började hon upplysningsvis berätta om den andeliga kamp, hvarigenom hon blifvit förd till sin närvarande ståndpunkt. Men hon gjorde ofta små uppehåll för att fråga: — »Följer fru Flygare med?»

Nu finnes det tyvärr tillfällen — och detta var ett sådant — när man icke kan vara uppriktig. Jag böjde mitt hufvud till tecken att jag försökte, men hade jag blifvit frågad på samvete, hade jag nödgats tillstå att jag icke rigtigt var med. Det felades icke tydlighet i den berömda författarinnans föredrag, men liksom hästen distraherade mig vid Almqvists lysande belysningar öfver ännu svårfattligare ämnen, så distraherades jag nu af de svarta takbjelkarna i rummet. Vi befunno oss nemligen på neutral grund, hos mamsell Bremers värdinna, som tillträdt ett litet hus, der jag icke varit inne sedan min barndom. Det var en temligen stor och djup, framför allt mörk sal, hvaruti vi uppehöllo oss, och hvem hade en dag bott i denna sal — jo, Carl XII, som under sina täta besök i staden gästade hos borgmästaren Kamp. Härifrån (»Strömstad den 8 maj 1718») skref han sitt bref till Kongl. rådet, grefve Tessin, angående fördelningen af qvarlåtenskapen efter enkedrottningen Hedvig Eleonora.

Digitized by Google

Då jag tänkte på detta, och allt hvad denna hjeltesjäl i både stora och enkla minnen qvarlemnat efter sig, var det ju naturligt att jag måste synas något enfaldig, och jag fruktar att mamsell Bremer fann mig sådan. Nu ligger detta hus länge sedan, med hela långgatan, förbrändt till aska. Liksom det lilla röda huset i smedklefven, der Lannerstjerna skref sitt veckoblad, under det hans förgudade hustru gjorde »coiffurer» åt alla stadens fruar.

Det har ofta förundrat mig, att ingen af de personer, som efter hvarandra egt borgmästare Kamps hus, dragit bättre reveny af det. Carl XII:s båda rum borde, om de visats för lämplig afgift, kunnat inbringa stora summor.

Det var naturligtvis icke på *detta* jag tänkte medan Almqvist talade, men jag fick ofta, under alla uppehållen och betningarna på vägen, god tid till egna reflexioner och då kom åtskilligt för mig.

Under sista delen af resan, talade Almqvist i ett nytt ämne, det gälde hans omätliga harm mot Sturzen-Becker, som dristat sig på att klandra ett af hans arbeten. Jag undrade öfver, för mig sjelf, att en så djuptänkande skriftställare kunde vara så ömtålig, och meddelade hvad Sturzen-Becker en dag yttrade till mig, då jag tillät mig nämna att han haft ett rent af osant omdöme öfver en sak i första delen af kyrkinvigningen.»

»Hvad vet jag» utbrast skrattande den genialiske recensenten. »Om jag får tag i en qvickhet, halkar den ned i pennan innan jag vet ett ord af och derifrån ned på papperet, der den ser så treflig ut, att jag icke har hjerta att stryka ut den, antingen den är sann eller icke.»

Digitized by Google

Jag bad honom åtminstone lofva mig, att ifall han, vid de andra delarnes bedömande, kände sig få dylika inspirationer, han genast skulle taga till penntorkaren, så att det åtminstone icke funnes bläck i pennan, då han skref. Han gick villigt in på öfverenskommelsen. Men för Almqvist var detta naturligtvis endast nonsens. Och jag förstod nog att *det*, hvarmed en nybörjarinna kunde nöja sig, icke var för *honom.*

Här stannar första afdelningen af min bekantskap med denne egendomlige man.

II.

Bilden sedd från afstånd. Något om biografiska misstag. Sidoblick öfver Almqvistska litteraturens inflytande på uppväxande ungdom. En författaresammankomst.

Innan jag inträder i andra perioden af min bekantskap med Almqvist — denna till karakteren så gåtlika person, denna ande, för hvilken ingenting var för högt, och kanske icke heller för lågt, då han likväl först fått kläda det i en lämplig fantasidrägt, hvaraf han alltid hade fullt förråd att välja på — vill jag samla honom i minnet, sådan han stod för mig *efter* den märkliga lustresan.

Den hade varit långt ifrån utan frukt för mig sjelf, denna tre dagars sammanvaro. Jag kom först att tänka på, om det i sjelfva verket uteslutande varit hästens fallenhet för botaniska studier, som hindrat

Digitized by Google

mig att fatta grundtonen af Almqvists yttrade idéer, eller om det ej hos mig fans en intellektuel brist, som jag ännu icke rätt klart fattade, men började tro på. Det var visserligen sant, att det så kallade *Freja-kotteriet*, med Blanche i spetsen, hade visat någon benägenhet att skämma bort mig, men vid början af min bana hade jag en recensent, som alltid åtog sig att rätta detta misstag. Det var nemligen Lénström, i sin från Upsala utgifna tidning Eos. Och hvarje gång han var i Stockholm efterhörde han vänligen, huru jag befann mig efter sista kritiken. Jag insåg att han menade mig väl, men en dag lät han förleda sig att taga en *annans* arbete för mitt (jag utsatte ännu ej mitt namn). Och då hade vi en liten skärmytsling mellan oss sjelfva. Jag minnes icke, om han i Eos rättade misstaget.

För att nu återgå till min uppfattning af Almqvist vid den tiden, så trodde jag visst icke, att det kunde anses nödvändigt, eller ens vara möjligt, att fatta honom i hvarje del af hans otaliga afvikelser från den stråt, vi i allmänhet följa, men jag beslöt att använda året 1843 till ett grundligare studium, än mitt städse från barndomen, på en gång praktiska och drömmande lif, gifvit mig tid till. Jag hade vid trettio år en mycket stor och djup fond af erfarenhet. Ur *den* kunde jag hafva tagit dussintals romaner. Men jag måste hafva en något stadigare barlast vid mina utflygter, eljest kunde det komma derhän, att jag seglade i qvaf, trots att seglen voro fylda af medvind. Emellertid kändes det som en icke så liten uppoffring, att kasta bort ett helt års goda affärer.

Vi lemnade då vår våning hos min förläggare Thomson (*der* skulle företaget aldrig kunnat sättas i

Digitized by Google

verket) och flyttade till Regeringsgatan. Vid den tiden lemnade Almqvist Stockholm och uppehöll sig dels på resor, dels i Jönköping, så att jag icke återsåg honom på ett par år.

Jag hade, allt sedan jag ingått i mitt andra giftermål, stält så till med författareskapet, att det alltid var undanröjdt vid tiden mellan 2 och 3, när min man kom hem från sina förrättningar (han var då i expeditionsutskottet) och min son återvändt från Lyceum. Nu började det husliga lifvet och husligheten afbröts icke ens på aftnarne, då min man arbetade på sin lagbok eller renskref sina romanser, min son höll på med sina lexor eller ett schackparti med någon kamrat och Thomson och jag sutto vid ett afsides bord, der jag ur mitt *första* utkast till något arbete — vanligen hebreiska på tryckeriet — dikterade för min värde förläggare, som sjelf renskref. Stundom hjelpte han mig också, ty han var en mångsidig man, att summera min hushållsbok och gifva mig goda råd i denna genre. Bäst det var tillökades kanske kretsen med Blanche, Mellin eller någon annan af de förtroligare gästerne, och då (i fall det var stor manuskriptnöd) lemnade jag Thomson att studera sig fram, som han kunde, medan jag skattade åt de husmoderliga pligterna.

Men nu hade vi då, som sagdt, efter minst hundra protester från Thomsons sida, hamnat på Regeringsgatan, der jag då började mina läskurser, hvarunder jag dock emellanåt skref på ett eller två arbeten.

»Du har ju lofvat mig», brukade min man säga, då han någon gång träffade mig med penna i hand, »att icke proppa i dina arbeten något slags filosofiskt

Digitized by Google

eller socialistiskt kram. Det gör dem ej mera värderade och det ligger icke riktigt för dig.»

»Nej», svarade jag, »var fullkomligt öfvertygad, att jag icke begår det felet. En författare kan göra sig till godo ett mera utbildadt vetande för sin egen del, och hans arbeten draga ock nyttan deraf, utan att det framstår i någon form som särskildt kan påpekas... Hvad tror du det här är för personer, jag håller på med, och hvar ligger sjelfva scenen, som de röra sig på!»

Jag framräckte första arket.

»Aha! *Pål Wärning — En skärgårdsynglings äfventyr*. Det låter höra sig... Men du har en till», sade han skrattande. »Då du i går afton förhörde din son sina lexor, passade jag på och tittade öfver skrifbordet, der jag råkade på en annan titel, *Fideikommisset*. Tänk på Vinterbladet och *guillotinsmannen!*»

Jag lofvade tänka på alltsammans, och kände mig ej så litet stolt när jag fick visa min man ett Vinterblad af 1844, der Theorell, som måste vaknat på sin bästa sida, värdigades utströ några af herrar recensenters förnämsta guldkorn, hvilka äfven kommo Pål Wärning till godo. Men då denna skörd sträckte sig öfver de två följande arbetena *Vindskuporna* och *Enslingen på Johannisskäret*, blef jag rädd, och det fick jag goda skäl till, ty denna tydliga partiskhet födde afund.

Mamsell Bremers själ var alltför upphöjd, att låta mig erfara några följder af dessa, så ofta omvexling underkastade skiften inom kritikens verld. Men fru Knorring, med sin lätta och eleganta penna, tålde inga oförrätter. Hon lät mig begripa — en klar sanning

Digitized by Google

för öfrigt — att det icke fans synnerligt skäl för Vinterbladets partiskhet, och jag ansåg mig icke heller berättigad att beklaga mig, då hon under en resa i Tyskland ... för hvilken hon, enligt egen uppgift i sina för Jönköpingsbladet hemsända anteckningar, låtit sätta sitt vapen på hvarje tänkbar sak — skref, att då hon reqvirerade hem till sig svenska arbeten i öfversättning från någon af de tyska boklådorna eller sjelf besökte dessa, blef hon pinad med blott sina egna, men besynnerligt nog efterfrågade hon förgäfves fru Carléns... som hon hört skulle varit öfversatta.

Vid denna tid voro vi ännu icke personligen bekanta. Men jag läste med stor begärlighet hennes arbeten, och skall alltid erkänna dem såsom produkten af ett snille, hvilket, om det än i bland måste ligga under för sjuklighetens naturliga retlighet, förhöjd af en ofta retsam kritik, likväl alltid blef ett snille. I vissa pikanta skildringar är hon hittills kanske oupphunnen; liksom Fredrika Bremer, i sina enkla målningar ur hjertats lif, blir oupphunnen. Den ena vill *lysa, roa* och *beundras*, den andra *upplysa, gagna* och *trösta;* jag gifver, och har alltid gifvit dem båda min hyllning.

I fall friherrinnan Knorring fått lefva ännu några år, skulle hon haft den glädjen att se ett par af sina arbeten öfversatta på det språk hon högst älskade — nemligen *franskan.* Detta står icke mig veterligt i någon litteraturhistoria. Hvad skulle hon säga derom? Hon blef nämnd i en artikel, berörande *Svenska författarinnor*, i »Journal des débats», undertecknad af ingen mindre kritiker än den olycklige *Prévost Paradol.*

Under mitt fri-år läste jag mycket af Almqvist — icke såsom förut, då jag halkade och bläddrade

Digitized by Google

igenom sidorna och fick en blott ytlig uppfattning af honom. Men, underligt nog, så länge jag läste på *det* sättet, stod han för mig, såsom ett under, en idol, en af idel ogenomträngliga, glänsande skyar omgifven myth. Han hade visserligen skrifvit: *Det går an.* Men jag hade lyckats öfvertyga mig sjelf, att jag icke begrep den rätta tendensen i detta arbete — kanske den uppfattningen alltid blir den klokaste för ett verk, der jag för min del ej spårat att ingifvelsen utgått från George Sands äktenskapsmoral; men väl är fostret, eller snarare missfostret, af en ande som på de bizarraste afvägar sökt leta upp åt sig en frihetsvrå, der han, befriad från gemensamheten i husliga detaljer m. m., kunde skapa sig en mycket olycklig och vederstygglig lycka.

Huru som helst, återfann jag icke, då jag nu på afstånd betraktade bilden af mannen, den öfverväldigande känsla af beundran som jag förut egnat honom. *Då* skulle jag ansett nästan hädiskt att granska honom, nu deremot fattade jag för honom något bättre och varaktigare, en allvarlig vänskaps deltagande, ett intresse af detta slag som man egnar — men liknelsen är för vågad! Jag antyder blott att jag ibland medvetslöst råkade fördjupa mig i en af nya testamentets urkunder, der det talas om »legio». Dessa legio ville jag här kalla de otaliga inre frestelser, som drefvo honom ut på en mångfald af spår, dem han aldrig skulle nå slutet på.

Men med en i många fall öfverraskande, sublim renhet kunde hos honom para sig en hel lång kedja af små lumpenheter. Han hade blick för *allt*, till och med för affärer, der han kunde fänglas af mikroskopiska detaljer, och nedlät sig äfven till en den

Digitized by Google

otroligaste omsorg för att omhulda sitt skriftställeri. Huru kunde en sådan storhet vara ordentligt uppskrämd af en recension som ej utföll till hans fördel?

I detta enda påminte han om en annan storhet, Danmarks stolthet — Andersen. Han berättade mig en dag under ett af sina besök medan han var i Stockholm, att han, dagarna efter sedan ett af hans arbeten blifvit synligt i bokhandeln, knappt vågade sig ut på gatan af fruktan att han på mötande personers ansigten skulle kunna läsa om *dessa* personer läst hans bok; hade de ett likgiltigt eller kallt uttryck, gick han hem nervöst uppskakad och rof för ett förfärligt lidande. Det är möjligt att ingen enda af dessa mötande ens hört talas om hans bok. Men då var *det* nästan lika illa.

Han frågade mig om jag ej också erfore någon sådan författarefeber. Men jag försäkrade honom att huru rigtigt angenämt det var att bli prisad, klandret, hvaraf jag haft en tillräcklig skörd, dock såsom motvigt gjorde sin nytta. Jag kunde hafva sagt honom att en dansk skriftställare då han var ombetrodd att med text illustrera en viss författarinnas porträtt i en tidning, började sitt förehafvande med den bekännelsen, att han aldrig kunnat göra klart för sig huru ifrågavarande författarinna kommit att erhålla allmänhetens sympatier. I öfrigt innehöll biografien så många origtigheter, att ifall han, i likhet med en engelsk skriftställare, som också skulle i någon tidning ha in en biografi, skickat mig den med förfrågan om någonting fans att ändra, jag skulle blifvit i tillfälle att i det närmaste gifva samma svar, som på den engelska förfrågan, nemligen: »Det ingenting funnes att ändra, emedan knappt ett ord var sant».

Digitized by Google

Men emellertid voro uppgifterna sinsemellan icke alls lika, ty i den engelska artikeln hade man gjort mig den äran att påbörda mig en hel roman, hvaruti jag aldrig haft någon rôle. Född i Stockholm, olyckligt gift med en talentfull musikus, engagerad vid kungliga operan, en man af särdeles lättsinnig karakter, hade jag för att försörja en stor familj, jemte gamla föräldrar, nödgats af djupt behof börja en bana, som dock sedan slagit så lyckligt ut att... men profvet torde vara nog. Emellertid stannade obehaget ej härvid. Brefvet hade sagt mig att det brådskade mycket med svaret. Och troligen kommo de rätta uppgifterna för sent, ty må man döma om min förtrytelse, då jag året efter fick se historien reproducerad i företalet till något af mina arbeten, som då utkommo i Brüssel. Med tillägg att jag skrifvit tretton romaner, mycket erkända i Skandinavien, innan jag hann öfver »Stora Belt» — hvilket försiggick först med Waldemar Klein — vill säga min i verkligheten *första* roman. Jag har aldrig fått mera än en sannfärdig biografi utifrån och den stod i företalet till *Professorn*, som tillsändes mig från New-York 1844.

Här torde någon läsare invända, att jag går ifrån ämnet, som var reflexioner öfver Almqvist, men jag erinrar om att dessa *minnen* icke äro beräknade att fasthålla sig vid en *enda* person, ehuru denne utgör hufvudfiguren i hvarje skizz, och som det är *»författarelifvet»* i allmänhet som målas, så bör det tillåtas mig att ibland göra en liten extra teckning i kanten. Dessutom hade jag just — efter min ringa förmåga — slutat *»Bilden, sedd från afstånd»*, men för skildringen af *denna* bild, är ännu i dag min förmåga tyvärr omogen.

Digitized by Google

Det var nu fråga om Almqvists inverkan på den uppväxande ungdomen. Och det är säkert att *Törnrosens bok* med alla fria fantasier uppväckte vida större farligheter än de, som åtskilliga föräldrar sågo i den omständigheten att Almqvist på sin rektorstid brukade under sjelfva skoltimmarne läsa korrektur och äfven skrifva på en eller annan uppsats. Det var dessa anmärkningar, som utgjorde ett af bidragen till hans skilsmessa från nya elementarskolan.

I åtskilliga skolor blefvo Almqvists skrifter en lösen för dagliga diskussioner och nattlig läsning, hvarunder följande dagens pensum i grammatikan och historien slumrade stilla bland ett par stora vikningar, tillräckliga att gömma innehållet; men af Almqvists *språklära* intogs den rätta portionen af kärlek till honom, hvars verk funnos i ynglingarnes både händer, hufvuden och hjertan, framför allt i deras fantasier, der intrycket mycket olika utvecklade sig.

Då skolgossarne inträdde i det af adjunkten Rahmström här bildade lyceum, blefvo de *herrar*, och nu kunde man väl icke alldeles behöfva låta alla födda och ofödda intryck slumra bort. De stora lyceisterna skrefvo åtskilliga belletristiska småsaker i en tidning, som benämndes *Fenrisulfven*, och flera satiriska försök i ett häfte, som kallades »Bolmörtens bok» .... Men lyceisterna blefvo Upsala studenter, och efter hand — sedan de forna ädla förbundstiderna ej längre voro på modet — saktades passionen för Almqvists outransakliga satser inom alla menskliga områden.

»Som du väl torde erinra dig», skref helt ärligt från Upsala en filosofie student till en vän, för detta lyceikamrat i Stockholm och dessutom en varm dyr-

Digitized by Google

kare af Almqvist, »var, då vi sist träffades, hela mitt sinne rigtadt åt det satiriserande hållet. En vämjelse för vissa föråldrade åsigter jemte ett ytligt, kanske till och med skeft uppfattande af några författare, hvilkas bitande hån, lediga, macchiavelliska och genialiska stil, intogo mig utan att jag dock inträngde till djupet af deras tankar, hade verkat hos mig en lust att förhåna och nedrifva allt bestående utan att jag dock visste hvad jag borde hålla mig vid. »*Bolmörtens bok*» — så till vida som jag har någon del i den — vittnar härom. Fortsättandet skulle numera, med sundare åsigter, vara mig ytterst motbjudande. Låt den förblifva ett fragment såsom den alltid varit».

I trots af detta uppriktiga erkännande — i trots af helt andra filosofiska betraktelser — lefde dock alltid Almqvist qvar i minnet, men nu, utan farlig inverkan, blott hans *bättre* anda, hans finaste, ädlaste målningar, skära som morgonrodnaden, blefvo qvar i minnet, sedan de giftiga och oroväckande försvunnit. Men nu är det tid att öfvergå till...

Författaresammankomsten.

En eftermiddag under hösten 1846, vi hade redan då installerat oss, sedan år och dag, vid Humlegården, dit jag nog vid lägligt tillfälle kommer tillbaka för att nämna några ord om *våra* sammankomster, således en eftermiddag fingo vi besök af vår vän Thomson, som visade sig med ett synnerligen högtidligt utseende. Han hade just varit nära att nedlägga sin affärsrörelse för att återflytta och sluta sina dagar i sin födelsestad Malmö, men han hade fått en idé, som han ej ville öfvergifva. Och det var den, han kom att meddela oss, med begäran om vår

Digitized by Google

medverkan. Det gälde att utgifva ett bibliotek af den renaste svenska sammansättning.

Min man började genast, till vederbörlig granskning, upprätta katalog öfver de bästa förmågorna och fick, jemte Mellin, uppdrag att sammankalla dem till en aftonöfverläggning hos Thomson, som ännu alltid hade sin lilla eleganta och angenäma våning, der det fans öfverflöd af allt lifvande i dryck och mat. Jag fick på min del det högst kinkiga uppdraget, att i *särskilda* samspråk med herrarne få dem derhän, att ingå på en fullkomligt *jemn* fördelning i afseende på honorarie-beloppet, som skulle af Thomson sjelf, efter kalkyl, blifva mig delgifvet.

»På det sättet blifver det ett slags republik», sade jag.

»Ja för herrarne», menade artigt den blifvande förläggaren af det nya företaget, — »men då vi icke ha mer än *en* dam, så är det klart att de icke fordra att *hon* skall deltaga i republikens gemensamhet.» Svårigheterna blefvo snart häfda och dag utsattes till första sammanträdet.

»Men jag vet aldrig», förklarade Thomson på den vigtiga aftonen, »huru jag skall komma fort med den der konstiga herrn, som heter Almqvist. Jag har nog träffat honom, liksom alla de andra hos er, men inte talar jag med *honom* om priset, det får frun göra.»

»Det är afgjordt», försäkrade jag, som med min man kommit före det öfriga sällskapet, och nu gick igenom den festligt upplysta våningen. I salen dignade ett ståtligt thébord under de utsöktaste massor af

Digitized by Google

bakverk, och jag tänkte på att Almqvist, som hade en deciderad smak för bakverk, här skulle finna ett litet ljufligt tillhåll, och med det samma kom jag äfven ihåg att min bekymrade husmamsell mer än en gång vinkat mig från det inre sällskapsrummet hemma hos oss uti salen, der dukningen pågick, för att fråga mig, hvad man skulle taga sig till för att den der småskrattande herrn med det uppstående håret inte skulle äta upp all bakelsen från skålarna, innan de andra herrskaperna kommo ut. »Han vet visst inte af det», tillade hon förklarande, »för han spatserar längs bordet i riktiga tankar, och allt som han kommer till midten, vipps är handen i toppen på pyramiden.»

Jag rådde henne att öppna dörrarna till herrns rum, der de flesta manliga gästerne då i ro politiserade, och hvarifrån Almqvist företog sina ströftåg, sträckande dem stundom intill andra sidan af salen, der hans beundrarinnor med all uppmärksamhet mottogo honom...

»Nu komma här några», mumlade Thomson, som sålunda hastigt förde mig tillbaka. — »Frun är ju så god och minns 75 kronor efter 32 sidor arket... Kom ihåg hvilket oerhördt kostsamt förlag... Jaså, det är bara Mellin och Arwidsson... Och Göranson — Nå, det är då lätt att taga sig ut med dem...» — »Tyst», sade jag, »de der herrarne ha andra efter sig», och nu kom Crusenstolpe, stor och imponerande, men alltid färdig att slå upp ett af sina metalliska skratt.

När Crusenstolpe träffades borta, syntes han alltid hemmastadd, men hemma hos sig sjelf, om han blott hade en societé af fyra personer, förekom han vanligen som den mest främmande. Och ehuru han aldrig under några omständigheter glömde sin siratliga artig-

Digitized by Google

het, låg dock öfver hela hans personlighet ett uttryck, som han äfven förlänade åt sin omgifning — nemligen en fullkomligt ceremoniel, något sval atmosfer.

Just som Arwidsson orienterat sig genom att torka imman af glasögonen, och till mig stält den vanliga frågan om jag ej saknade honom i sin för detta egenskap ... han kallade mig alltid »min du» sedan han läst *En nyckfull qvinna* — kom Mellin med förklaring att han trodde sig ha funnit lämplig titel. Och derpå ljöd i dörren Blanches glada röst: »Det ser trefligt ut, det här! Vi skola ha oss en glad afton.»

»Thomson skall bestå oss en sådan sammankomst hvarannan vecka», inföll min man, som jemte Arwidsson var tillsatt att se efter att allting tydligen och reelt kom till uppgörelse innan vi skildes.

I en högstämd romantisk ton föreslog Göranson att man icke borde uttala ett enda ord, som stötte på *affär*, utan endast betrakta herr Thomsons vackra tillställning såsom ett högre sällskapsnöje för beslägtade litterära själar.

»Hvad pratar han för nonsens», hviskade mig Thomson i örat, »själar, ja så många han behagar i romanen, men deraf kommer jag icke till slut på kalkylen!»

Nu inträdde Lindeberg — och strax var det någon som citerade Almqvists bittersalta, skämtsamma dialog med en viss herre, som han sjelf genom Jönköpingsbladet utsändt i verlden och presenterat under namnet »Tråkigheten».

»Hvad gör då Anders Lindeberg?» frågade han, i tidningen, denne fantasi-person.

»Sedan han gick miste om att halshuggas», svarade *tråkigheten*, »har han förlorat all popularitet. Det

Digitized by Google

var synd om den mannen; han kunde ha blifvit någonting efter döden. Han, som stod så vacker för svenska folkets imagination, är nu bara ful, och ingenting mer...»

I fråga om Lindeberg så väl som om åtskillige andre författare, hvilka fingo kläda skott i denna gnistrande satir, hade Almqvist mycket orätt. Lindeberg hade troligen aldrig varit vacker, han hade en besvärad talorgan, men han var från början till slut en *karakter*, och det är mer än som kan sägas om flera af de öfriga.

Sedan Almqvist i samtalet med *tråkigheten* — hvilken vi böra nämna såsom återkommen från en rundresa af visiter hos alla svenska författare och författarinnor, som han åtagit sig att inspirera (ifall han träffade dem) — uttömt hela sin galla på Sturzen-Becker, var han nog rättvis att fråga den ifrige rapportören: »Vet man om *Almqvist* gör något numera?»

»Det är föga hopp. Han ligger i flussfeber, hvari han fallit under skrifvandet på sitt arabiska lexikon, som han varit upptagen med i tolf års tid oupphörligt. För öfrigt är han en mycket elak menniska, så att det är bäst att icke få något af honom.»

Just som någon af sällskapet halfhögt höll på med citaten, naturligtvis icke ordagrant, inträdde Almqvist i ett af sina vackraste lynnen, ett rigtigt sällskapslynne, och sedan vi tagit plats kring förmakets divansbord, började cirkuleringen af thébrickan, så innerligt lämplig medan en hop personer länkar tillsammans sina idéer för blifvande samtal. Man ser på hvarandra, nickar och tittar hit och dit, och känner sig trefligt stämd. Sedan théet blifvit utbytt mot något som vackert glittrade i glasen emot ljusskenet,

Digitized by Google

önskade jag att jag vid min sida haft den tappra »Eufrosyne» (skaldinnan), ty om någonsin en dam kunde representera midt i en cirkel af herrar, så var det visst hon. Om de stodo med glasen i hand, så stod hon icke tomhändt, och icke heller var hon svarslös för skålen. Det påminde sig många af *de* herrar, som, utom i aganippiska brunnsällskapet, varit i sällskap med henne på Mosebacke, der hon äfven lärer visat sig som mästarinna i cigarrökning. Visserligen hette det att hon lade an på att imitera George Sand, om hvilken på den tiden mycket prat gick, men hvem helst hon liknade var hon glad och älskvärd och skulle nu varit god att finna såsom medhjelparinna att uppehålla den qvinliga representationen i cirkeln.

Slutligen, medan titeln på biblioteket diskuterades, befann jag mig med Lindeberg i kabinettet näst intill, och då var det tid för mig att komma ihåg min lexa. Lindeberg och jag hade haft många beröringspunkter, som icke voro tillkomna för att glömmas — men derom härnäst, nu kom affären genast på tal.

»Mannen är väl liberal», sade den tilltänkte medlemmen af *Parnassen* — en orimlig titel. — Det var kanske första gången Lindeberg fästat vigt vid penningfrågan, men han hade uppoffrat allt hvad han sjelf egde och mycket mer, på sitt lifs stora idé, på uppförandet af sin teater (nu kongl. dramatiska) — och var ej mer i goda omständigheter.

»75 kronor arket», — det var rätt vackert för den tiden — och han gick snart tillbaka ut i förmaket medan Thomson från andra sidan tittade in.

»Allt väl», sade jag. — N:o ett, skrifver »*Junker Carl.*» (En historisk roman.)

Digitized by Google

»Det låter inte illa. — Frun nämnde väl 32 sidor på arket?»

»Aj, aj — jag glömde det nya beräkningssättet. Men här kommer Almqvist.» Thomson, som hade en ofantlig respekt för denna fabelaktiga notabilitet, var genast bortblåst.

»Här är väl icke fråga om att importera några 'vargar' för *Parnassen?*» frågade han småskrattande.

»Åhnej», skyndade jag att lugna honom, »nu sofva de samt och synnerligen i bokmagasinet.»

Frågan och svaret behöfva en förklaring.

Då jag kom upp till Stockholm hade Thomson färdig en roman i två delar som han sjelf författat. Det var alls icke hans första arbete. Han hade skrifvit rätt läsvärda små böcker, såsom »*Svensken i Italien, Sjömanshustrun* och *Konskriptionen.* — Men det som gick för sig inom en *liten* ram, gick ej lika bra för sig inom en stor. I romanen föreföll att en resande (det var visst hjelten) under en slädfart i någon ödslig trakt öfverraskades af en alldeles otrolig mängd vargar. Denna myckenhet, som fördubblades på hvarje rad, sökte jag bortplocka så mycket jag vågade, men der var ändå ett tillräckligt antal qvar för att skänka Lénström i Eos tillfälle att gifva mig (som han antog som författarinna på den lösa grund att Thomson såsom signatur begagnade bokstäfverna F—l—r) en ordentlig upptuktelse. — Det var just då Lénström och jag hade vår lilla skärmytsling, och det var på detta »varg-möte» som Almqvist skämtande häntydde.

»Nå vi skrifva alltså för firman N. H. Thomson», fortsatte han. »Min roman är redan färdig i hufvudet, den skall heta *Herrarne på Ekolsund.* Natur-

Digitized by Google

ligtvis honorerar han på ett passande sätt.» Jag var genast inne i programmet, som antogs. I detta ögonblick gick Blanche förbi dörren.

»Så förtroligt», sade han, kastande en sidoblick på Almqvist. — Men nu kom Crusenstolpe och förklarade att Almqvist väntades af herrarne, och så blef det åter ett mellan fyra ögon.

»Den här idén», utlät sig Morianens författare, kan bli något af. — Han är ju en *solid* man — och en superb värd. Man känner ända in i salen de mest behagligt retande ångor från köket. Och att träffas hvarannan vecka, blir oändligt uppfriskande och angenämt. Jag skall skrifva om *Tvenne äktenskap*, och betviflar icke att man i alla afseenden blir belåten.»

Jag tog vinken i akt och han förklarade sig nöjd med den gemensamma delningen. Från det ögonblicket hade vi allt på redig fot. Blanche skulle lemna *Första älskarinnan,* Mellin *Unga grefvinnan* och Göranson, om jag ej missminner mig, *Westerlånggatans Engel.* Jag, som fått på min lott att börja, råkade utsända ett verkligt tvistäpple, nemligen *En natt vid Bullarsjön.*

Jag återvände nu till sällskapet, ty alla de öfriga kände vilkoren, äfven de frånvarande, Ridderstad som skulle lemna romanen *Svarta handen,* och Carl Kullberg, som utlofvat *Syskonbarnen*, med flere författare. Onkel Adam hade icke velat öfverge firman Östlund och Berling, och det skulle icke heller jag gjort, om det icke varit en öfverenskommelse med Thomson att, ifall han beslöt sig för att ej nedlägga rörelsen ännu på två år, jag skulle återkomma till honom, och för hvar gång höjde han mitt honorarium. Jag har aldrig sjelf uppsatt det — ty om Almqvist utsändt *Tråkig-*

Digitized by Google

heten, till förfång för herrar förläggare, så har någon annan makt dem emellan utsändt *Konkurrensen*.

Jag kände mig också mycket belåten, icke för penningarne såsom penningar, utan såsom *medel* till förverkligandet af vissa drömmar. Om ett par år skulle min son till akademien. Och jag önskade ingenting högre än att efter fullbordad kurs kunna låta honom, genom resor i utlandet, synnerligen Italien, få afsluta sin uppfostran. Min andra dröm, hvilken dock ännu syntes allt för aflägsen, att våga ens *drömma* om, lekte öfver hoppet att en dag kunna till norra Bohusläns fattigaste befolkning mellan skären få afbetala en del af den skuld, jag tyckte mig ha ådragit mig genom skildringen af deras lif och nöd. Hade *jag* ej dragit vinst af dem? — Det var då en hjertats och hederns pligt att jag skulle minnas det.

Allt var nu klart angående förhandlingen för vår sammanvaro. Jag och ett par andra stredo emot titeln, men majoriteten segrade. Allt blef besegladt med namn och skålar, och nu kom den lysande supén, der Thomson öfverträffade sig sjelf; också lyste herrarnes ögon af belåtenhet. De hade blifvit mycket hungrige efter sitt arbete.

»Det är godt det här», sade Blanche. »Thomson kan gerna sticka in en kokbok i någon vrå af parnassen», föreslog Crusenstolpe. Göranson kände sig fullt förvissad, att han skulle komma att dikta något extra sublimt på en *sådan* fogel som han nu åt. Lindeberg teg och tycktes oberörd af de andres högljudda tillfredsställelse. Han hade haft en bit konversation med Crusenstolpe om tidningen *Dagen*, jag tror den hette så, som de utgifvit tillsammans.

Digitized by Google

Aftonens vigtigaste hjelte i Thomsons ögon, Almqvist, var så lifvad att icke ens Blanches qvickaste utfall hördes. Och Mellin proponerade slutligen att man efter ändad supé skulle ha Thomson att berätta den intressanta anledningen till hans ovanliga insigter i en konst som de störste män icke försmått att vara väl hemma uti. Medan allmän belåtenhet helsade detta förslag, och bordet afröjdes, sjöng eller rättare deklamerade Blanche vid pianot:

“Jag skolan och gymnasium lemnat har
Och gladt mig rustar till Upsalafärden.“

Derpå kom bålen och historierna, hvarvid Crusenstolpe gick ända derhän i liberalitet (man förstår huru inspirationen och frihetsvågorna stigit vid bålens rand) att han talade om Thomson i egenskap af en *känd* litteratör, och hvad Almqvist beträffade hade han *nu* tillåtit huru många vargar som helst att sätta sig midt ibland sällskapet — medan Johan Gabriel Carlén proklamerade den fria litterära republiken, der till och med onda blickar och alla slags sidohugg, maskerade eller omaskerade, voro förbjudna, äfvensom all politik, förutom den att söka öfverträffa hvarandra i treflighet.

»Men *nickar* äro icke alls förbjudna», utbrast Arwidsson och tog glasögonen af och på för att gifva eftertryck åt två särskilda nickar. Den ena träffade Almqvist, den andra Blanche, ty dessa herrars kända antipathi från *Freja-tiden* mot hvarandra, hade oändligt svårt att icke finna något smyghål för ett litet lancettstyng, Almqvist visade dock en större benägenhet att minnas stundens fordringar än Blanche, som Almqvists blotta småleende måtte retat.

Digitized by Google

Men allt tystnade, då Thomson höll sitt trefligt berättade föredrag om huru han under kriget 1814, då han befann sig som underofficer vid ett regemente i Norge, hade sig ombetrodt af tre officerare att bilda ett *mat*-lag -- något nästan otänkbart vid den tiden i Norge, då allt var uppslukadt. Men Thomson, som hade en fin instinkt, lade sig hvarhelst han kunde, alltid i nödfall förstås, på annekteringskonsten — i krigstider är allt tillåtet, då man ej kan erhålla något för pengar — kort sagdt, han furnerade, kokte och serverade matlagets bord så väl, att han icke blott förunnades äran äta vid samma bord utan han hade nöjet att höra en hop andra officerare med de afundsjukaste blickar försäkra att de ville betala hvad som helst för att finna ett så talentfullt biträde.

Sedan värden erhållit sin tacksägelseadress, gingo historier kors och tvärs, der Blanches skolmandater i de stora slagsmålen gjorde god effekt. Slutligen kom turen till mig, och efter man redan en gång var inne på krigsämnen, så meddelade jag några småbitar med anledning af mina mycket tidigt inhemtade kunskaper i sjö- och krigsväsendet. Hvad beträffade de första, så inlärdes de från så långt jag minnes att jag kunde stå på egna ben, nere vid Strömstadsbugten, bland tjära, dref och hafstång, der jag, som termen lyder, nästan aldrig låg ur sjön, det vill säga ur småbåtarne, ty ännu hade jag icke börjat mina större resor. Min far log så mildt åt mig, der han med pipan i munnen satt på en hög uppstaplade plankor, och tog alltid parti för min frihet, då min mor påstod att det var tid att stäfja allt *oskick*.

En dag, jag var då, kan jag tro, tyvärr väl fylda sex år, tog också min lycka ett snöpligt slut. Jag

Digitized by Google

pressades till skoltjenst under min yngste brors informator, och fick sitta uppe i skolan (rummet benämndes så) på en hög stol med små dinglande ben; och som jag redan förut inhemtat A-B-C-bokens mysterier, hade man icke försyn att sätta jemte katekesen en fransk grammatik mellan mina fingrar — den var alldeles förfärlig denna den gamla tidens metod att börja barns undervisning innan de med tanken kunde följa lexan.

För min del utförde jag mitt parti precis på samma sätt som jag i min tur lärde papegojan. Men icke nog härmed pressades jag till ännu två slags tjenster, allt till förhärligande af en annan metod, den som rörde hushållsvetenskapen. Jag ställdes på en pall vid köksbänken, för att lära mig nätt skala potatis, och skuffades af hushållerskan genast tillbaka, om jag vågade mig fram till spisen för att äfven lära mig att laga pösmunkar. Jag erkänner dock att jag fick en halfbränd pösmunk med mig på återvägen. Sedan reqvirerades jag ned i någon af de stora källrarne, för att som en rigtigt »rigtigt snäll liten flicka» — hålla vaxstapeln för dem som under vintappning hade sig korkning och hartzning anförtrodda. Det allra grufligaste var emellertid när min mor, med den bekanta min, som aldrig tillät ens aningen om en invändning, sade till mig: »Du börjar bli stor, mitt barn, derför skall du hålla lyktan på vinden, medan qvinnorna få hänga upp tvätten.»

Detta kunde nu visst icke under vanliga förhållanden förefalla svårt, men saken var den, att kläderna mest hängdes åt en sida, som jag gerna undvek. I en viss vrå hade nämligen under många år mormors likkista stått, och ehuru hon endast dagligen kom att

Digitized by Google

sofva middag i henne (hon kom aldrig att deri få sofva den sista sömnen), så var jag ändå så rädd för platsen, att när hjelpmadamen ropade: »Kan lillemamsell vara så okristligt dum, och ställa sig på den sidan der en inte ser», jag endast med hjertat upp i halsgropen och de möjligaste korta steg nalkades det vådliga området. När jag åter kom ned, reqvirerades jag in till min far för att som vanligt till cittran, ungefär af min egen storlek, sjunga om Alonzo den tappre, en ballad, för hvars inöfning under en äldre, mycket musikalisk broder, jag af min far erhållit den första specieriksdalern och det säkra löftet att jag, då jag fylt tolf år, skulle få börja att resa med honom.

Från alla dessa *pressningar*, som pågingo omkring ett år, kastades jag på en gång in i den mest obegränsade frihetsperiod.

Kriget bröt ut, alla vanliga förhållanden upplöstes, och inqvarteringar af officerare svämmade öfver hvarje rum. Till och med min mor måste flytta ur sin sängkammare och hålla sin nattro, när det bestods någon — på ett stort bord i det inre stora visthuset. Vindarne och brygghuset blefvo anslagna åt soldaterne och endast min far fick behålla sitt rum.

Min lycka var obeskriflig. Inga lexor mer, inga potatisskalningar efter ordres, inga lykthållningar. Frihet, bara frihet...! Jag formerade först åtskilliga bekantskaper i de nedre inqvarteringsregionerna och blef i synnerhet mycket betagen i ett par gamla krigsmän, som jag fann vara i behof af något bättre än hvad som bestods dem. Jag sprang derföre omkring i köket, der regeringstömmarna nu i det närmaste fingo öfvergå i hvilka händer som hade tid och kraft att qvarhålla dem, men pigorna hade nästan

Digitized by Google

alltid varit mig i förväg i de höga förrådsskåpen, dit jag med så stor svårighet spetade upp. Dessa damer hade nu haft den grymheten att öfverge sina vanliga kurtisörer, sjömännen, hvilka egde tillräckligt med mat hemma, för att i stället låta kurtisera sig af de under detta krig farligaste matfriare, nemligen herrarne vid *Royal suèdois*, som hade sitt läger af granris och jordkojor mycket sinnrikt ordnade i rader utåt en skogstrakt utanför Norrtullssidan. Det var ett sammanrafsadt sällskap af fransmän, hvilka stridt i tyska kriget, och som Carl Johan bildat till en corps, men dessa herrar hade ännu icke fått några sympatier för våra ärliga ärter, vårt fläsk och våra sura krigslimpor, de borde varit förtjusta åt den proviantering som kommissariatet *nu* hade att utdela, och de borde fått varit med under 1808, då Armfelts här höll på att dö af svält. Men de voro mycket pretentiösa, och derjemte sinnrika, hvarför de lätt lyckades uppfinna ett slags rotvälska, som i förening med ögonspråket, fingerspråket och mimiken, så djupt sköt kärleks-pilarna in i alla stadens pighjertan, att de förtrollade varelserna plundrade allt ätbart, som de kunde komma åt, och jag fick ofta icke förklädet halft till *mina* gunstlingar.

Men det var ej blott hos soldaterne jag gjorde mina visiter, jag var som barn i huset uppe i öfre våningen, der kommendanten hade sin expedition, och der adjutanter och kurirer slamrade upp och ned i trapporna. Öfverstelöjtnant Winblad fann sig mycket road af att se en liten marketenterska, som icke var rädd, man måtte klädt henne i hvad hederstecken som helst, att prata med herrarne, särdeles så länge

Digitized by Google

den stora konfektpåsen icke visade tecken till aftynande. — Detta var roligt!

Jag hade dock en annan förströelse, som fylde mig med de djupaste sorgkänslor. Intill vårt hus var min äldste broders och gudfaders (jag var nemligen född något mer än 25 år efter mina föräldrars giftermål), och detta hus, hvars yttergård gick tillsammans med vår, var inrättadt till sjukhus. O, hur min barnasjäl kände sig marterad, och likväl var ur stånd att slita sig från åsynen af transporterna, som stannade här, och de sjukbårar, som varsamt buros upp och ned... Jag kom mig då ej före innan jag gjort ett besök vid bryggorna och fått se båtsmännen och sjöofficerarne kommande från kanonslupseskadern i ilande båtar för att hemta fram och åter förnödenheter. Det var som en liten stad, dessa sextio slupar derute på vattnet. Sedan kommo de ofantliga krigsskeppen.

Men här stannade jag tvärt — som vanligt, när det kommer till de gamla minnena, låter jag hänföra mig. Emellertid försäkrade så väl Almqvist som de öfrige, att en sådan här glad och lycklig afton, då en krets litterära krafter skulle skapa ett förbund, det vore långt ifrån skadligt, tvärtom, att lära känna hvarandra från en äldre tid tillbaka, och så började åter andras historier, tills jag steg upp, förklarande att sammankomsten måste upplösas.

Men då slog Blanche åter upp pianot och började den härliga sången:

"Aldrig de återkomma mer,
Studentens glada dagar".

Digitized by Google

Och när han, vid skildringen af de olika lotternas delning, med sin djupa röst deklamerade: »Den ene vid ett domarbord, den andre bland de dömde», *då* (inbillning eller ej) syntes mig en bäfvande rörelse darra genom Almqvists väsende. Han var så känslig, berördes så lätt; vi voro dessutom alla, denna afton, så emottagliga för intryck.

Slutligen blef det uppbrott med lyckönskningar till härnäst, men huru många aftnar vi sedan der voro tillsammans och hade trefligt under en ordentlig konversation i både glada och allvarliga ämnen, aldrig mera under de två åren kände vi oss som på stiftelse-aftonen.

Denna del af teckningen kunde blifvit meddelad i färre ord, men då jag ser framför mig den stupande vägen, som går mot slutet, har jag omöjligt kunnat neka mig att fullständigt framhålla en från politiska, sociala och vittra strider alldeles lösgjord afton, en sådan vid hvilken vi hvila med angenäm frid. De glada aftnarne i Aganippen lånade vanligen en färgskiftning af värdens egen glädtighet, hvilken alltid, till följe af hans inre lidanden, hade något, kanske icke spasmodiskt, men icke rätt naturligt.

Innan det sista ordet i denna afdelning blifvit nedskrifvet kan jag, vid erinran om Almqvists rörelse under Blanches sång, ej låta bli att nämna hvad jag en gång hörde berättas, jag kan ej säga af hvem, nemligen, att då Almqvist *sjelf* komponerade musik — den måste nog varit underlig — till *sina* sånger, han någon gång lät spela den för sig af... *Breitfeldt.* Hvilken sammanställning! Det tycks ändå att ingen kunde just ha diktat en så egen historia.

Digitized by Google

III.

Skuggan faller. Resan till promotionen i Upsala. Intrycket af den hemska nyheten på de unga. En blick i tanken öfver det ensliga korset på den främmande jorden.

Hvarföre?

Detta mörka, högtidliga ord, så mången gång af menniskan uttaladt under tröstlöshetens, under ångestens blytunga timmar, har måhända ingen lyckats besvara tillfredsställande. Det är derföre, att detta hemlighetsfulla ord tillhör så väl den enfaldigt troendes, som teologens och filosofens Gud ensam att besvara.

Således tjenar det ej till något att fråga, *hvarföre* mannen med det gigantiska snillet, med den otroligaste skapande förmåga, ej förmådde skapa sig en yttre existens, hvilken kunnat hindra honom från att genom ett ömsom löst hopmaskadt, ömsom hopgyttradt nät trassla in sig i förhållanden, hvilkas fabelaktiga följder man det ena ögonblicket bestämdt nekade tro på, för att det andra inom sig tillstå att man icke visste *hvad* man skulle tro.

Redan under de senare åren hade han, säkerligen på tusen sätt plågad af inre strider, dragit sig småningom tillbaka från vår litterära krets och hviskningar i dunkla former började cirkulera.

Digitized by Google

Förstörda affärer — det förstår man ganska väl — kunna leda menniskor på mångahanda afvägar, men det är så grufligt motbjudande att tänka sig detta såsom orsak till den skymfliga omstörtningen, äfven om han hyllat den vådliga satsen, att all *synd* blott är en villfarelse af förståndet. Man kan snarare föreställa sig, att en själ sådan som hans i sina ensliga forskningar och strider gick öfver mera än *en* farlig gräns. Måhända hade han i en genialisk lek sammanfört till en helhet flera af hvar för sig analyserade rysligheter och i sitt förirrade sinne njutit deraf, liksom gastronomen njuter vid sammansättningen af en ny konstrik anrättning. Men *om* frestelsen öfvermannade honom vid en af de sista gränserna, så kunde han ha legat under för en omedveten rubbning i själsförmögenheterna.

Måhända skall den dag komma, då det blir delgifvet ett muntligt eller skriftligt intyg om sanningen, ty ehuru ironien visserligen var en af hans starka sidor, så förefaller det som det skulle varit en grymmare och osaligare ironi än försvarligt och tänkbart vore, om han anträdt sin sista färd utan att lemna efter sig en upplysning, som då skulle blifvit trodd, hvad än den innehållit. Men det kan på samma gång tänkas, att en längre tid än den som skiljer oss ifrån händelserna skulle, enligt hans vilja, dessförinnan förflyta. Mången outforskad hemlighet har sett dagen efter mycket längre tid än tjugusex år.

Det var lördagen den 14 Juni 1851.

Jag stod denna afton ute på balkongen å vårt hus midt emot Humlegården. Jag såg huru månen, som just började lysa, kastade sitt sken öfver de gamla mörka alléerna, hvilka kort derefter, en annan afton,

Digitized by Google

skulle från samma plats betraktas af Finlands odödlige skald Runeberg.

Min uppmärksamhet vändes hvarje ögonblick från de försilfrade träden till gatan. Jag väntade på min man för att tala med honom om något angeläget för resan på morgonen.

Vi skulle gå på ångbåten till Upsala för att der öfvervara min sons, Carl Wilhelm Edvard Flygares, promotionsfest. Han skulle få bära lagerkransen som den yngste af promotionskamraterne, och derjemte, men *det* blef ett sorgligt förebud, ett svart kors på hvita epauletter på axlarna såsom tecken att han af de kamrater, med hvilka han var i beväringsexercisen, blifvit vald till prest.

Det är lätt att inse, att jag således var i den allra lyckligaste sinnesstämning, då jag fick se min man, hållande något hvitt i handen, med skyndsamma steg komma från hörnet vid Norrlandsgatan. Hvad kunde denna brådska och detta hvita föremål betyda? Skulle möjligtvis något bref från Upsala! . . . Men nej, lyckligtvis var det en hopviken tidning . . . Ack, jag skulle ej sagt lyckligtvis, om jag vetat hvad der stod i den! Jag trodde blott, som ofta hände, att husbonden sjelf i bort- eller hemvägen tagit bladet.

Nu var han uppe och inne, kastade sig på soffan och utbrast nästan i en snyftning. »Der står det, å alla klubbar är det en stormande rörelse och kryddbodarna äro belägrade!»

Jag gjorde inga frågor; jag öppnade Aftonbladet och hittade snart den förfärliga, så lydande notisen...

»Man upplefver numera knappast någon dag, utan att en olycka finnes att omtala, och vi frukta mycket att något sådant af en sällsam tragisk art är å färde

Digitized by Google

uti hvad vi nu hafva den sorgliga lotten att berätta. Regementspastorn C. J. L. Almqvist har nemligen saknats från sitt hem sedan sistlidne onsdag tidigt på morgonen, då han gått ut, under uppgift till sina hemmavarande, att han ämnade resa till Upsala samt att han ämnade om ett par dagar återkomma, hvilket likväl icke sedan skett».

Det är ej värdt att tala om sorg och bestörtning öfver sjelfva saken, ej heller öfver de uppskakande rykten som min man medförde; men hvad som deremot icke bör förbigås, är det snart sagdt fullkomliga upproret på ångbåten. Nu hade morgontidningarna utkommit, och hvad allt *de* voro fulla af, det är svårt att meddela, ty det finnes vackra tvifvel så genomskinliga, att de ej ens för den kortsyntaste dölja *det* slags tvifvel som aldrig tviflar på det dåliga, och sedan fans der ett slags bestyrkt trovärdighet, stödd på *fakta*, och hvem känner ej att fakta tala, blefve de än hemtade från regioner, ur hvilka en nutidens referent, i hvad blad som helst, skulle draga sig för att kolportera nyheter.

Men oaktadt all denna välfägnad, som gick hand ur hand på den öfverfylda båten, hade man de muntliga referaterna att höra på, så framt något kunde höras tydligt, ty alla talade högt om hvarandra. Det föreföll precis som om allt slags vanligt anständigt lif inom en liten sällskapsverld kastat af sina tyglar. Och rent af otroligt var huru en sådan mängd minnen kunde dyka upp, och det hos personer som knappt kände honom mer än till namnet. Jag minnes ännu åtskilligt af dessa gemenheter, der det ej blott var fråga om att hålla sig till den olycklige författarens samhällsupplösande skrifter, utan der man ända in till

Digitized by Google

benen gnagde på hans enskilda rykte, liksom det gälde att fullgöra en pligt då man bestal honom på heder och ära.

Huru var det möjligt att han kunnat ådraga sig all denna hätskhet? — Han hade icke ådragit sig den. Om någon af dessa samma personer träffat honom ett par veckors tid förut — innan de lömska ryktena, om hans osaliga bekantskap med ryttmästare von Scheven, kommo smygande — skulle de ganska aktningsfullt ha helsat på honom, men det hemlighetsfulla, förenadt med det rysliga, har ett uppslukande intresse, som på allra kortaste tid uppfriskar hvars och ens minne — och, beklagansvärdt att säga, medan det onda till sin disposition har femtio tungor, har det goda knapt tio. O! huru sant talar aposteln Jakob, då han säger: »Se, en liten eld huru stor skog han upptänder... tungan är ock en eld, en verld full med orätt — det oroliga onda, full med dödligt förgift»...

Vid Fyrisåns strand lade sig icke blott skummet kring ångbåtens yttre väggar och bullret i dess innandöme, utan det inträdde en liten stunds stiltje i den uppsjö af svallvågor som nyss brusat öfver däcket. Men passagerarne på den *först* ankommande båten, den, som medförde både de tryckta och muntliga sensationsnyheterna, visste nog huru vigtiga de voro; utgjorde de icke ett slags telegrafer — i brist på dem som ännu icke kommit!

Men den täta massan på stranden, der otaliga hvita mössor betäckte unga, stolta studenthufvuden, gaf ej de ifriga skandalbärarne den tillfredsställelse som de påräknat, ty långt ifrån att högljudt gifva sina känslor luft då från alla håll det smärtsamma

Digitized by Google

budskapet ljöd, visade sig på alla dessa unga ansigten en med djup häpnad blandad sorg, allt för allvarlig, allt för verklig, att det sakta sorl den åstadkom skulle kunnat tydas som annat än klagan öfver en stor själs fall — ett stjernfall.

De meningar som urskildes och som skulle burit hugsvalelse till den olycklige flyktingen om han hört dem, der han just då, irrande öfver de sista vägarne på fädernejorden, sökte skydd hos de siste vännerne, före öfverfarten till utlandet — de meningarna, och de upprepades på många håll, ljödo så: »Ack, hvarför var han icke nu, hvad han för länge, längesedan bort vara, professor *här* — då, i det fallet, hade han funnit en plats sig värdig.» — »Ja», hette det från andra läppar, »denna orättvisa må hafva haft sina skengrunder, men den skall alltid stå såsom *en* af de olyckliga orsakerna till det irrande lif han, jägtad från alla håll, förde. Ett snille, som hans, en ande, som med fulla händer strött ut massor af ädelstenar, hvilka med hänförelse i alla tider skola uppsökas ur slagget, denne ande skulle i brist på sitt fosterlands förmåga att uppfatta och använda hans ofantliga resurser, trött och tröstlös slutligen sjunka ned ända till dyn... Ah, man måste gråta deröfver!»

Långt ifrån att vilja skildra den för mig så högtidligt vigtiga 16 juni, filosofie-doktors-promotionen, nämner jag blott att min son derförinnan för mig förestälde två af de lagersmyckade kamraterne, *Bjursten,* sedan så bekant för sitt skaldskap och sitt olyckliga slut, och *Backman,* den skicklige öfversättaren... Vi talade nästan uteslutande om Almqvist — som i öfrigt utgjorde ämnet för otaliga samtal så väl vid konserten

Digitized by Google

den 15, som under den stora promotionsmiddagen, vid festligheterna i det fria och på sjelfva balen...

Emellertid fortgick allt framgent, icke slutande på *det* året, den inledda skamliga processen med alla dess vidriga lumpenheter. Men under allt detta var tragediens hjelte försvunnen. Och det var en besynnerlig process den der, som fördes med vittnen — från blott ena sidan. Och de bref Almqvist hemsände till sitt försvar, tycktes vara egnade endast att gäcka och reta domstolen och alltid lemna allmänheten i otillfredsstäld nyfikenhet.

Sent omsider kom man en dag icke längre. Allt var framdraget ur sina mörka gömmor. Allt var utageradt, och det förklarades ett af dessa slut, som i sjelfva verket icke innefatta något slut. Härmed fick allmänheten till stor harm nöja sig. Efter hand dog emellertid skandalhistorien bort och endast då och då hade tidningarna att omförmäla någon underrättelse, som kommit till Almqvists anförvandter från Amerika, men *de* underrättelserna kunde ej i minsta mån tillfredsställa hans verkliga vänner. Innehållet af brefven röjde en så obeskrifligt konstlad ton, beskrifningarna på hans lif, med föremål, hvilka ej särdeles kunde höra dit, lågo så tydligt utom rätta förhållandet, att mellan raderna lätt kunde läsas en djupt förtviflad själs fruktlösa försök att förvilla andra, ja, att till och med söka förvilla sig sjelf.

Femton år hade slutligen förflutit sedan den »Schevenska saken», med sitt hemska motto af brott (icke bevisade) väckte ett så allarmerande intryck. Jag har

Digitized by Google

ej här behöft, och ej heller haft mod att vidröra annat än de yttersta konturerna — då, huru många minnas ej det, kom plötsligt, liksom ett signalskott, underrättelsen:

»*Almqvist är död!*»

Tiden hade nu verkat så, att denna oväntade underrättelse emottogs med ett djupt, ja, mägtigt intryck. Hvem skulle väl också kunnat motstå den sorgliga vissheten att den arme pilgrimen, som förgäfves under fjorton långa, ensliga år, sökt ro och frid i en annan verldsdel, återvändt för redan ett helt år sedan till Europa, och i en tysk stad lefvat under namnet »professor Westermann» ett fullkomligt afskildt lif, ständigt sjuk och sorgsen. I Bremen fann han hvad han kommit att söka i Europa (o, huru gerna han velat söka det i Sverge!) — en *graf*.

Öfver denna aflägsna graf är ett kors af gråsvart marmor rest, bärande namnet *Carl Jonas Ludvig Almqvist*. Men hans tunga dagsafton slutade innan hans sörjande dotter hann fram. Ensam ... ensam bärande sitt inre kors intill det sista!

Och ensam står han, och skall alltid stå inom sitt eget land. Hans litteratur, hans verldsåskådning, hans personlighet, hela uppenbarelsen af denna outransakliga, väldiga natur förblifver en myster, värd att begrunda, men oåtkomlig som ett irrbloss. — För den enfaldigt forskande tanken tycktes hans väsende utgöra en kedja af hemlighetsfulla orsaker, med de mest oväntade verkningar. Bredvid den sista stod liemannen väntande och afskar sakta den knut, som sammanhöll kedjan.

Vi fingo ingenting veta, men *han*, som så enträget forskat efter den rätta tydningen af sin naturs

Digitized by Google

ursprung, — han har längesedan fått veta hvarför han dömdes att under sin vandring på jorden vara belastad med icke blott sitt eget väsende, utan äfven såsom det stundom tycktes med flera andra, än välskapade, än vanskapade sidoväsenden, som förledde honom att efter deras olika vältalighets inflytande afvika än på ena, än på andra vägen...

I sammanhang med dessa tankar, hvilka besökte mig just nu, i den sena, tysta aftonen, då jag nedskrifver detta, och tycker mig se huru månen lyser öfver det enkla korset på hans ensliga kulle, afslutar jag dessa, ack, tyvärr så fattiga minnesblad med några rader af honom sjelf, hemtade från samma källa, som delgifvit hans biografiska anteckningar. Dessa rader tala mer än volymer om hans långa, bittra kamp med lifvet och sig sjelf. Obegripligt, men tydligt, kastar der aningen sitt varnande sken öfver framtiden.

»Evige Gud, förbarma dig! — Det är så underligt: En enda sak här i verlden har jag satt ett stort, outsägligt värde på... det är mitt lifs varmaste och innersta behof om natten och bor hemligt inunder alla mina göromål om dagen. Detta mitt begär är så inneslutet i min kärlek till Gud, att jag icke kan skilja det derifrån... Om det vore ett syndigt begär, så skulle jag genom bön och arbete, kanske kunna få det bort. Men nu är det icke en synd, utan jag vet med mitt väsende att det är förädlande. Och detta enda har jag icke fått.

... Icke har jag skapat mitt underliga, arma, utfattiga hjerta. Hvarför fick ett väsende hunger, när mat skulle förnekas deråt?

När en menniska är instängd i en låg jernbur ända till sin död, så är ju den menniskans åtrå att

Digitized by Google

få stå rak, en oskyldig önskan, ehuru den aldrig vinnes...

Se ut på gatan — se ut på alla gator i Sverges område! Ingen finnes som ej är rikare än jag i sjelfva verket.

Helige Christus! Jag beder dig nu blott om en enda sak. Att jag lider, gör intet. Men förbarma dig öfver min själs blomma, att ehuru intet hopp finnes för mig i detta lifvet, dock ej förtviflan angriper min blomma, utan att jag evigt minnes dig och min fasta grund. Helige furste! Gif mig blott ett odödligt minne af det enda, som är för mig och min vissa tro på kärlekens ankare hos dig i riket. Min sorg är icke sorg.»

Till slut en sista bön:

»*Ack, försmån icke att bevaka mig, cheruber, bevaken mig, mitt sinne och mitt hjerta med ett klart svärd. Beskärmen mig ifrån fall,* att jag en gång måtte nå det lefvande landskap dit jag längtar.»

Huru smärtsamt denna klagan och dessa så brinnande böner beröra hvarje ädelt hjerta, som sträcker sitt deltagande längre bort, än inom det begränsade yttre menniskolifvet, så är det en tröst att fatta, det just denna klagan och dessa böner lemna qvar hoppet om försoning. Ifall icke *Han*, som bar försoningen till all jorden, velat frälsa denna själ, så arm, så irrande på villande stigar, han hade ej så ofta kallat den tillbaka till sig och låtit den erfara bönens behof, ångrens qval. Må detta vara *vårt* hopp, och må vi, vid tanken på denna graf, som innesluter den lefnadströtte enslingens stoft, lita på att stjernan, hvilken uppgick öfver Bethlehem, och som ännu vägleder

Digitized by Google

hvarje troende själ, äfven lyste honom, då han beträdde det »lefvande landskapet, dit han så varmt längtade».

Lofvad vare Gud, som låtit striden mellan mörkret och ljuset för honom upphöra. Frid öfver hans graf på den främmande jorden, frid öfver hans minne, frid öfver hans *själ!*

Digitized by Google

Digitized by Google

ANDERS LINDEBERG.

Tre skiften af en mans lefnad.

Digitized by Google

Digitized by Google

Första skiftet.

Det drömda målet under daggryningens dimmor. — Hans litteratur och dess vexlingar. Drömmen tager tydligare gestalt vid en oväntad soluppgång.

Huru ofta höra vi ej yttras om någon person: »Han lefver för sin idé!» Men huru sällan är ej detta i sjelfva verket händelsen. De äro sannerligen att räkna i fåtal, hvilka från början af sitt lif intill dess afton kunnat bibehålla i ungdomlig skärhet det första målet för deras hopp och sträfvan. Är ej det vanligaste att den ena idén aflöser den andra, tills bland den brokiga mängden den första försvinner och får kanske högst med sig på resan ett medlidsamt småleende öfver den tid då man ännu *kunde* eller hade *råd* att svärma? Skulle nu ändtligen hos någon, i en vacker vision, den första idén lefva qvar, så har den blifvit så omstöpt, pålappad, fejad och fernissad, att den endast till namnet uppbär hedern att vara den *första.*

Huru helt annorlunda blef ej Lindebergs första idé omhuldad och bevarad från glömskans dam! För andras ögon kunde det ibland se ut som om han öfvergifvit målet och uppgifvit striden, men inför hans egna ögon lefde det i oförminskad skönhet och trohet.

Digitized by Google

Det är visst icke här frågan om att uttala ett så ensidigt omdöme, som det skulle vara, att göra detta vidhållande till en förtjenst i allmänhet. Ingenting kan vara mera relativt än de första intrycken och besluten. En del kastar dem af verklig öfvertygelse öfver bord, en annan del har måst skatta åt den magt som kallas förhållanden, och åter en annan del har i följd af stolthet och fåfänga förbjudit sig att i sitt nya lif indraga gamla barnsligheter. Allt detta är verldens gång — och den helt naturlig.

Men hufvudpersonen i denna teckning ville icke taga fasta på verldens vanliga sätt att se och tänka, han ville, med det slags envishet som medföljer tron på egen kraft, icke taga fasta på annat än sin jernvilja. Den kunde visserligen komma att kosta honom en hel hop, och den kostade honom också verkligen en hel hop; men det beräknade han med detta lugn som aldrig öfvergaf honom, icke ens i de svåraste och brydsammaste förhållanden, der hvem som helst skulle varit glad att få se sig om efter en skyddsmur, men der *han* i stormen stod qvar orubblig på sin post.

Han var också en för detta krigsman, som deltagit i minnesvärda strider så väl i Tyskland som i Norge. Anstäld 1813 vid pommerska landtvärnet, sedan vid Skaraborgs regemente, steg han till löjtnant. När han sedan till följd af sjuklighet inlade om afsked, erhöll han, såsom erkännande af sitt välförhållande, kaptens titel, heder och värdighet. Men under så lång tid jag kände honom, det vill säga från 1839, vidrörde han aldrig, i likhet med andra gamla militärer, sitt fältlif, som han dock lärer varit tillgifven. Han hyste likväl ännu långt varmare tillgifvenhet för ett lif vidt skildt från *den* krigskonst han hittills

Digitized by Google

hyllat, ehuru det nog fans krig och svåra skärmytslingar att bestå der också.

I den brefvexling han med mig förde nämnda år (det var nyss före min flyttning till Stockholm), skildrar han sig sjelf både till sin yttre och inre karakter och personlighet. Och ehuru han blifvit beskyld för egenkärlek, är det säkert, att ingen man med *sådana* öden, hvilken varit det beundrade föremålet för så mycken oro och intresse inom sitt fädernesland, kunde vara det i ringare grad. Han var stolt, men skröt ej med sina triumfer. Dessutom torde ingen mindre än han kunnat göra räkning på att få anses fritagen från mensklig svaghet; när ej de stora förhållandena höjde honom i jembredd med dessa — *då* blef han stor, ja, han växte ut till proportionerna af en verklig hjeltesjäl.

Det är nu visserligen mer än fyra tiotal passerade sedan Lindebergs ryktbara process utagerades, och mycket troligt är att denna, för det uppväxande slägtet, i det närmaste, har hela likgiltighetens beqvämlighet och behag. Men det skulle väl ändå våga antagas att inom någon gren af skollitteraturens läroböcker de unga råkat träffa på detta namn, och de ha då funnit att han, såväl i egenskap af författare till märkliga politiska skrifter, som framför allt i egenskap af en man, entusiastiskt tillgifven den idén att i hufvudstaden grundlägga en *enskild* teater, blifvit den vigtige hjelten i en dram, hvilken lätt kunnat stanna vid tragedien.

Hvad oss äldre vidkommer är det *minnen* som återlifvas, och jag vågar ytterligare tänka, att mången dam, som sitter på nuvarande kongl. dramatiska teatern, och aldrig kastat sin blick på porträttet upp öfver

Digitized by Google

ridåhvalfvet, nu skall göra det och dervid kanske egna en minuts minne åt *honom*, hvars bild det föreställer.

Emellertid låg Lindebergs vackra tempeldröm allt jemt i dimman. Och de inhemska skaldekrafter, i bunden eller obunden form, hvilka fått löfte på att en gång kämpa sina strider och fira sina segrar i det nya templet, de måste allt jemt vänta på bättre tider, ty Lindebergs ansökningar om kungl. tillstånd att få grundlägga en enskild teater mötte ständigt afslag. Och huru många af dem, hvilka skrefvo i förhoppning att bli hörda från scenen, kunde få upp sina stycken? Det fans blott kungl. operan och den lilla teatern på kungl. Djurgården. Lindebergs högtänkta och trägna verksamhet för att bereda frihet åt denna konstart, som han ansåg så märkligt bildande och förädlande i dess *renhet*, var derför värd att han deråt offrade så mycken kraft.

Man erinre sig huru många talenter för scenen som uppstått sedan friheten att bilda flere hem åt sånggudinnorna blifvit tillkämpad. Det var sjelfva orättvisan deri, att dramatiska konsten skulle stå allenast under kungligt hägn, som upprörde hans frisinne, och ökade begäret att visa det en seger *måste* vinnas.

Naturligtvis kunde han ej vara nog blind att icke inse, att den blifvande friheten i denna stora och vigtiga sedlighetsfråga skulle komma att missbrukas, så att den sköna konsten ofta finge bära en mycket oskön mask. Men det finnes ingenting som icke kan missbrukas, och föga skulle bli uträttadt för goda ändamål, om den, som ville utföra dem, återhölles af den tanken, att de voro underkastade en vanlig mensklig ordning.

Digitized by Google

Det var redan så tidigt som 1808 (Lindeberg var född 1789 i Stockholm) som denne sedan så outtröttlige skriftställare i alla slags ämnen inlemnade till svenska akademien sitt första vittra försök, ett poem, kalladt »*Friheten*», hvilket sattes främst bland de obelönade. Och då akademien uppgifvit till täflingsämne med ett särskildt pris af 100 dukater en svensk tragedi samt tillåtit de täflande att insända första akten jemte planen till de öfriga för att erfara akademiens omdöme, så var Lindeberg en bland dem, hvilka vågade försöket, och han erhöll det vitsord, att ehuru visserligen anmärkningar kunde göras, särdeles mot planen, öfvervägdes felen af förtjensterna och akademien tviflade icke att arbetet skulle, om det i samma stil fortsattes, såsom orden föllo, vid den slutliga täflingen ådraga författaren en förmånlig och hedrande uppmärksamhet.

Efter en så vacker början var det mycket underligt att Lindeberg icke vidare hördes af bland de täflande, så framt ej orsaken dertill var densamma som lik en hämsko känts tryckande och hinderlig för flere af vårt lands skalder, nemligen den tidiga brödsorgen, som tvang snillet in på olika vägar. Och det var först 1832, då hans femakts-sorgspel »*Drottning Blanka*» uppfördes på kungl. teatern, som han erhöll pris af svenska akademien — en heder, hvilken äfven lärer tillfallit ett par poemer och en afhandling »*Om förståndets och fantasiens förhållande till hvarandra i skaldekonsten*».

Här förutom har Lindeberg författat en treaktsdram *Toni* och *Prestgården*, båda gifna på svensk scen, samt två icke uppförda skådespel »*Midsommaraftonen*» och »*Demosthenes*».

Digitized by Google

Intetdera af de skådespel, hvilka blifvit uppförda, bibehöllo sig på de af honom älskade teatertiljorna. De voro säkert vida mer egnade att läsas än spelas. Men detta oaktadt förlorade han visst icke vare sig modet eller sjelfva målet ur sigte. Det var det vackra och goda hos honom att han trodde på andras bättre, icke *lycka*, ty den kan vara tillfällig, utan *insigter* i konsten att tjusa och genomtränga vissa labyrinter i menniskohjertat, som för honom varit stängda. Men i afseende på stilens kraft och skönhet var han förmodligen säker på sig sjelf.

Alltså fortfor han att lefva för teatern. Han öfversatte massor af arbeten för teatern och tog slutligen sin hustru från teatern. (Sångerskan fru Enbom).

Efter sådana långvariga, med teatern införlifvade relationer och intressen var det klart att han skulle blifva mycket kunskapad i dess inre historia. Och då han sista gången fick afslag på sin gamla anhållan, var det kanhända mindre att undra på, om det heta blod, hvilket brann under den ständigt lugna och kalla ytan, började känna sig besväradt af den stränga tygel, hvarunder hans skarpa förstånd höll det. En man af hans djupsinnighet visste väl att i samma stund han gaf efter för det farliga begäret att visa hvad han förmådde, sedan tålamodet brustit, han med detsamma skulle öppna ett slags afgrund, hvilken kunde blifva djup nog för honom sjelf.

Jag har hittills endast vidrört Lindebergs poetiska och romantiska sida, och visst låg det någon romantik i hans hufvudpassion, förutom i den obestridliga sanningen, att då han fattat ett beslut, hindren endast stadgade det. Men nu måste en annan sida

Digitized by Google

af hans verksamhet beröras, emedan de båda sidornas sammanverkande och slutliga sammanstötning framdrefvo händelserna till den vändpunkt i hans lif, der han först lärde sig väga den kraft, som Gud nedlagt hos honom, och hvilken han sedan alltid påstod varit för honom en ovärderlig studiekurs, som han ej ville haft ogjord.

Lindebergs skriftställeri sträckte sig åt så många håll, att det är svårt att fatta, hvarifrån han tog tid till allt. Hans poetiska arbeten voro långt flera än jag nämnt, derjemte utgaf han *svensk biografi* och *Ephemerider* eller *de märkvärdigaste händelser i verldshistorien;* förutom en mängd afhandlingar i alla tänkbara frågor som kunde yppas och yppade sig i mensklighetens intressen och framskridande. Men huru ansedd denna hans litterära verksamhet var, vann han dock ett vida större namn för sin publicistiska verksamhet, af stor omfattning, men allra störst för politiska skrifter.

Liksom han var mycket ung då han började sina vitterhetsförsök, så var han också ganska ung då han kastade sig hufvudstupa ut på politikens oroliga farvatten, der han blef en af de väldigaste kringseglare. Det var 1815 som han började denna seglats på grund af Napoleons flykt från Elba och landstigning i Frankrike. Och den skrift han, den okände, obetydlige unge mannen, skickade ut, att lik en liten kaparejakt speja och känna sig före, bar titeln: *Äro de nya händelserna i Frankrike till Europas lycka eller olycka?* Och den väckte så mycket uppseende, att den ärelystne mannen skickade ut en ny kapar-jakt, i form af brochyr. Men denna gång gick det tvärtom, ty nu blef den lille kaparen sjelf kapad i sin tur. Bro-

Digitized by Google

chyren, hvilken bar på sitt omslag den dristiga frågan: »Hvad politik bör Sverige i närvarande kris iakttaga», hade i sitt inre ännu dristigare frågor att göra. Tidsanden ville dock icke veta af sådana brydsamma näsvisheter, derför blef, *utan* rättegång, brochyren indragen. Som man likväl på samma gång ville låta Lindeberg veta att man gynsamt bedömde hans ovanliga författareförmåga, erhöll han en ekonomisk ersättning genom den pension, som dåvarande kronprinsen nådigt beviljade honom.

Men det var alltid Lindebergs stora otur att *om* han erhållit något, så blef han aldrig hemma i konsten att behålla det.

Det var året 1832. Lindebergs betydande stilistiska förmåga, hans klara tankar, aldrig inbäddade i massor af ord der man hade svårt att hitta dem, hade då för länge sedan tillförsäkrat honom ett stort anseende inom tidningspressen. Han egde vid denna tid, sedan han som medarbetare uppträdt i hvarjehanda liberala blad, en inköpt egen tidning, nemligen den från Kellgrens dagar bekanta *Stockholms-Posten*, och det var här han nämnda år började publicera »Sverige 1809 och 1832» och hvilken skrift, sedan särskildt utgifven, upplefde tre upplagor.

Bland den stora allmänheten väckte detta arbete en så verkligen intresserad uppmärksamhet, att då Lindeberg, i följd af den omständigheten att icke *alla* tycken kunna vara lika, förlorade sin förut erhållna pension, allmänheten åtog sig, icke att ersätta pensionen, men att visa honom sin högaktning och hyllning på allra bästa och vackraste sätt. Man öppnade en subskription, och på julafton 1833 emottog Lindeberg, jemte enskild skrifvelse, i rekommenderadt

Digitized by Google

bref en högst dyrbar diamantring. Denna ring hade på yttre sidan följande inskrift: Till författaren af »Sverige 1809 och 1832». På innersidan stod: *»Af lika sinnade fosterlandsvänner».*

(Under en treflig vinterafton, många år senare, då Lindeberg, placerad i en gungstol framför brasan i min mans arbetsrum, höll på med sin tékopp, svarade han allt emellanåt på de kringgående frågor, som utgifvaren af *Familjeboken*, sittande med pennan i handen framför skrifbordet, gjorde honom; och han berättade också sjelfmant ett och annat, då vi gemensamt slogo oss ned vid brasan. Det skulle just vara någon sådan der hemtreflig stund som löste hans tunga — då fingo efter hand hans anletsdrag det uttryck af styrka och högre intelligens, som de eljest saknade, och då kommo minnen, historier och karaktersdrag från olika epoker lätt fram. En del passade för antecknaren och de respektabla bladen i Familjeboken, en del andra, som ej precis behöfdes der, upplockades af Lindebergs gamla korrespondent och gömdes i minnet, dock icke att förtiga att hon nog också nu plockat ut diverse korn från de *beslägtade* spalterna).

1834 hade Lindeberg utgifvit sitt ryktbara arbete: »Bidrag till Sveriges historia efter den 5 november 1810.»

En penna kan vara ett farligt vapen hvar som helst, men en politisk penna är naturligtvis den farligaste, emedan den har till sitt förfogande en bestämd öfvertygelse och till sitt stöd ett *faktum*, ty utom dessa båda vigtiga hvilopunkter, skulle så kallade

Digitized by Google

»politiska anfall» lätt råka att komma ned i den litteraturdy, der skandalen tvättar sitt linne utan att någonsin få det rent.

Den man, som här talas om, var emellertid af så ömtålig heder att han snarare skulle gjort hvad som helst än med sin fot vidrört yttersta kanten af en sådan dy. Men det är dock möjligt, att den blankrenaste öfvertygelse, om den kunde se sig sjelf i en reflexionsspegel, med förvåning skulle finna sig i något slags oväntadt sällskap, som utan fråga på det högsta skulle genera nämnde öfvertygelse, hvilken dock så till vida måste följa konventionella bruk, att den icke genast kan öfverge den besvärlige följeslagaren, utan nödgades låna honom örat för en sekund eller två. Sådant der skugg-sällskap har i allmänhet så insinuerande fasoner, och brukar mycket behändigt hoplänka i ett sinne, hvad detta kanske (äfven sällskapet förutan) haft tillräckligt svårt att hålla åtskils, nemligen sakförhållandet och det enskilda förhållandet.

Hvem har ej hört omtalas huru i högsta måtto misshaglig Lindeberg genom innehållet i denna bok gjorde sig på, som frasen lyder, »högre ort». Utan alla kommentarier återvända vi således till teaterfrågan, som under alla tider och nu allra mest låg och grodde i Lindebergs både sinne, hjerta och hufvud. Han hade kommit in i det stadium då tålamodet brutit sina fjettrar, och det heta blodet, om än för en högst liten tid, eröfrat väldet. Denna period begagnade han att till Justitie-ombudsmannen ingifva en skrift: »Upplysningar rörande kungliga teatern», hvilken skrift, tillagd till hans föregående bittra anfall, ansågs *så* förgriplig, att dess författare anklagades för majestäts-

Digitized by Google

brott. Hofrätten dömde honom till döden och högsta domstolen stadfäste utslaget.

Det oerhörda uppseende, som inom hela landet, från palats till koja, väcktes af denna process, var så mägtigt, att den obetydligaste tidning genast skulle funnit sin oundvikliga undergång om den ej kunnat fylla sina spalter, icke blott med hvad Stockholms-tidningarna reproducerade, utan äfven med en mängd mer och mindre trovärdiga gissningar angående processens nästa face.

Denna kom, och meddelade att konungen förändrat dödsstraffet till tre års fängelse å fästning.

Nu tänkte man sig att ett allmänt jubel borde utbryta. Men sådan blef icke händelsen. En hel hop menniskor, hvilka, sedan de gissat sig trötta hit och dit, och under ett slags vild feberhänförelse på hvarjehanda sätt fört buller öfver det oerhörda i så väl anklagelsen som domen, blefvo ändå nu liksom litet modstulna, pratande högt om idel inconseqvenser, och om huru märkvärdigt det ändå, *ifall* olyckan egt rum, skulle ha varit att få läsa om på *hvad sätt* en författare som Lindeberg skulle ha betett sig vid sjelfva katastrofen. Säkert förträffligt, ty, efter allt hvad man hört af hans försvarsskrift, var han just en sådan karakter, som i alla tider med heder kunnat omtalas såsom bevis på huru en man under slika omständigheter kan möta döden. Och ett sådant bevis... Ja, ja. Man behöfver väl icke tala om allt hvad man tänker!

Största delen af menniskorna erfor en lättnad, som åter satte ned den nervösa spänningen, och tackade Gud att, orsaken måtte varit hvilken som helst, man längre slapp att vänta det värsta. Men en tredje af-

Digitized by Google

delning retades till verklig storm derför, att då domen skulle rättas den icke rättades *så* fullständigt att hela saken med detsamma tog slut. Och allt detta buller i landet, hvilket återljöd upp till hufvudstaden, tog ingen ända förr än Stockholms-tidningarna plötsligt förkunnade en ny face i saken. Då utbrast jublet ända i sky!

Lindeberg hade afslagit den erbjudna nåden.

I en skrift till öfverståthållare-embetet förklarade han sig ej kunna ingå på en förändring som han ej begärt, och önskade endast blifva underrättad om *när* han skulle dö. Ifall det icke på något sätt strede emot hans lagliga rätt, skulle han likväl önska att afrättningen uppskötes två månader till hans födelsedag den 8 november.

Naturligtvis växte han nu till en hjelte, hvars namn var på alla menniskors läppar. Gissningarnas ström fördubblades... Hvad skulle härnäst ske!

Under det att allt detta tilldrog sig på fjermare och närmare håll, förblef fången på Stockholms stadshus orubbligt lugn, åtminstone till det yttre. Af den, som kunnat analysera hans inre, skulle troligen något oväntadt påträffats. Icke en fåfäng eller ömklig triumf vid tanken på det besynnerliga dilemma, hvaruti han satt regeringen, hvilken säkerligen aldrig förut råkat på en lifdömd, som funnit sig förnärmad af erbjuden nåd. Nej, hvad en sådan analys kunnat erbjuda, hade troligen varit ett annat slags triumf, den nemligen, att om *mannen* gick till döden, skulle hans *idé* i stället komma att desto säkrare lefva. Visserligen skulle en annan fullborda hvad *han* tänkt och velat, men förkämpen komme likväl aldrig att bli glömd.

Härförutom stred den tilltänkta förändringen helt

Digitized by Google

och hållet mot Lindebergs så väl religiösa känsla som filosofiska uppfattning. Och han hvarken syntes eller var nedslagen, emedan, som han på ett ställe säger, han nu lärt sig väga sina krafter. Vidare yttrar han i sin afslagsskrift: »Jag har en gång undfått lifvets skänk af lifvets Herre, och önskar inför honom kunna ansvara för användandet af hans gåfva. Det skulle jag ej kunna om jag för andra gången emottoge det af ett jordiskt stoft som jag sjelf.» Ädla ord, värdiga att jemföras med stora historiska förebilder!

Den 8 november, hans födelsedag, blef verkligen utsatt till domens verkställighet, dock fans icke en tänkande menniska, som trodde på allvaret deraf. Man var tvärtom fullt öfvertygad att konungen aldrig skulle vilja tillåta att en sådan fläck fästes på hans regering. Men å andra sidan, hvad var att göra med en man, som aldrig bröt sitt ord? Sedt från sådant afstånd som nu, då alla tusentalen förnedrande och förbittrande omständigheter och tillägg fallit bort, är det en märkvärdig kasus, den Lindeberg sjelf mången gång förklarade ha varit honom af oberäknelig nytta för kännedomen af sig sjelf. Han ville alldeles icke, såsom nyss häntydts på, hafva den tiden olefvad.

Men att återkomma till den märkvärdiga epokens återstående, af hela landet räknade dagar, så föreföllo derunder många besynnerliga saker — den minst besynnerliga var att dörrarne, af ett slags glömska, lemnades utan att reglas. — Men Lindeberg ville ingenting begripa. Icke heller kommo *de* någon väg med honom, som i enskildt mål hade vackra förespeglingar att visa honom. Nu uppträdde »ex officio», såsom en samtida säger, fångpredikanten för att på öfligt sätt bereda honom till döden, dervid likväl låtande

Digitized by Google

honom förstå att det vore en kristlig pligt att icke spilla det lif, som kunde räddas.

Lindeberg lät hvarken tubba eller afskräcka sig, och svarade blott med den honom egna och obevekliga kölden: »att han icke underkastade sig någon annan påföljd än den, som domrarne i lagens namn föreskrifvit. — För beskaffenheten af sitt utslag fingo de ansvara för Gud, inför sina samveten och inför allmänna omdömet.»

Bland alla de historier, hvilka vid denna tid öfverfördes från Stockholm till landsorterna, var särdeles en märklig nog. Det berättades nemligen, att en af fångens sysselsättningar bestod uti att knyta och omknyta halsduken under de djupt nedvikta skjortkragarne, som lemnade halsen bar. Hvad meningen under *den* tiden dermed var, kan man nog förstå, men anledningen att han bibehöll detta mod, hvilket återfinnes på hans porträtter, äfven på det som Stjernström till ett aktningsfullt minne lät uppsätta på mindre, eller nu kungl. dramatiska teatern — det är ej så lätt att säga. Han var icke den mannen, som kunde glömma en sådan tidpunkt. Och att dagligen förnya penitensen, att onödigt minnas, det är för småaktigt att tillhöra hans karakter. Man måste derför antaga att denna idé sammanhängde med någon högre beröringspunkt i hans sinne.

Emellertid skred tiden allt närmare mot målet, då den 20 oktober kom och löste alla svårigheter. Det var en oändligt lycklig idé att fira årsdagen af konungens ankomst till Sverige för 25 år sedan genom att skänka allmän amnesti åt alla dem, hvilka sedan 1810 blifvit dömda för politiska förbrytelser eller högmålsbrott. På detta sätt sågs den strängaste heders

Digitized by Google

fordringar tillfredsstäld, fästningsportarne förblefvo stängda och frihetens portar voro för alltid vidöppnade.

Lika lugn som Lindeberg inträdt i fängelset gick han derifrån. Intet högmod, ingen triumf lästes på hans ansigte. Han tycktes hvarken medtagen eller lycklig. Han var den alltid oåtkomlige, sig sjelf beherskande mannen — mannen med karakter, som hvarken hot, magtspråk, nåd eller jubel rubbade det ringaste ur sin bana.

Detta sätt var dock icke *det*, som slog an på dem, hvilka så varmt hyllade honom, och hvem gjorde icke det då? Men det blef dervid. Han var visst icke okänslig eller otacksam, men den djupsinniga själen kunde ej glädjas åt något så flygtigt som folkgunsten. Så stor han nu syntes, skulle snart tidens rullande böljor dra med sig i djupet den popularitet, som ytterst hvilade på det ovanliga och otroliga i hans process, hvilket pinade nerverna och upprörde känslorna. Man hade deltagit i hans hårda öde, men man skulle aldrig förstå att detta gifvit honom ett för hela lifvet fast fäste, en hemlig glädjekälla.

»*Nu*», sade en af hans vänner till honom, »är väl idén om den enskilda teatern för alltid lagd på hyllan.»

Lindeberg smålog, sitt eget tunga, allvarliga småleende. »Den frågan», svarade han, »har länge legat inbäddad i dimman, men nu ser jag den först i morgonsolen.» Man betraktade honom med förvåning. Han blef ej förstådd.

Den saken bekymrade honom emellertid föga. Han visste nog sjelf hvad han menade med morgonsolen. Hans morgonsol var utgången genom frihetens dörr, från hvilken han trott sig skola vandra öfver

Digitized by Google

till det land, der andra solar än jordens lysa de kommande.

Men nu hade Lindeberg blifvit försigtig. Hvarken hans tunga eller penna förrådde hvad som rörde sig inom honom. Han planerade och beräknade i tysthet, och dervid stannade det i åratal, tills en dag kom, då han utan vidare ansökningar och utan vidare motstånd (man var icke angelägen att ännu en gång få honom inför domstol) till hela hufvudstadens högsta förvåning började gräfva grunden till ett hus, om hvilket man snart gissade att det skulle bli det för längesedan omtalade och omskrifna templet för de »kringirrande sånggudinnorna», hvilka så länge längtat efter att rätt komma under tak.

Men under de många år, då Lindeberg blott i *tanken* gräfde sin grundval, längre fram komma vi till sjelfva den stora tidpunkten, egnade han sig fortfarande åt litterär verksamhet. Han hade sålt eller nedlagt *Stockholmsposten* och fortfor att vara fäst vid Aftonbladet, der han ingått före sin rättegång. Utom allt annat, som han skref för tidningen, hade han både före och samtidigt med Sturzen-Becker skött den belletristiska kritiken, och det var i följd af den omständigheten och den tidpunkten som jag kom att närmare lära känna honom.

Naturligtvis hade jag svärmat för Lindeberg i hans hjelte-egenskap, liksom det kanske icke fans en qvinna på hvar tionde mil, som icke i honom antog ett väsende af högre ordning än vanliga menniskor. Att protestera emot benådning, då frågan i fullaste mening gälde »att vara eller icke vara», och protestera på ett så storartadt sätt med sådana ord, det röjde ett af dessa romerska karaktersdrag, för hvilka

Digitized by Google

qvinnan i allmänhet är så känslig. Att under krigsförhållanden, under trummors och kanoners dunder och täflingens elektriserande magt utföra storverk är något som, ehuru härligt, förmodligen mycket alstras af det uppeldade modet och blodet, men att ensam inom fängelsemurarnes nyktra atmosfer göra sin viljekraft oberoende af allt annat än dess egen magt och styrka, det torde ännu befinnas värdt att återkallas och beaktas. Vi ha ju icke så stort öfverflöd på naturer, offentligen pröfvade i den moraliska elden, på män, som aldrig en tumsbredd vikit från sin bana.

Man kan väl *säga* att Lindeberg säkert icke tviflade på dödsdomens inhiberande; men detta var dock något, som alltid måste bli problematiskt. Hans egen envishet kunde just drifvit sakerna från dess spets till sista stadiet, om ej jubileet blifvit så lyckligt användt.

Det var sommaren 1837, således omkring tre år efter de stora händelserna, som Lindeberg gjorde en badresa till Strömstad. Jag var då icke bosatt der, men det intryck han qvarlemnat, trots att han — för att vara opartisk — icke hade det yttre för sig, var så fördelaktigt (i *den* staden hade icke hans popularitet rullat bort med de rullande böljorna), att då jag sent på hösten flyttade dit, man hade en hel mängd meddelanden att göra mig om honom, hans lif, hans böcker, som nu lästes flitigare än någonsin, och hans obeskrifliga, tankerediga förmåga att diktera alla sina skrifter, till och med bref. Han skref aldrig sjelf, för sina försvagade ögon. Man hade äfven hört

Digitized by Google

honom, från intill stötande rum, diktera kritiker öfver utkomna arbeten.

Alla dessa detaljer intresserade mig mycket, ehuru jag ännu icke vågade göra klart för mig *hvarför;* isynnerhet det sista bringade mig nästan i hjertklappning. Men sådant var förhållandet, ty inom mig genomgick jag då en brytning.

Under 10 händelse- och ödesdigra år hade barndoms- och ungdomsdrömmarna icke kunnat hvarken förvandlas, ej eller helt och hållet stanna qvar i den kalla realistiska prosan. Enka vid 25 år, hade jag nu nyss fylt trettio, och mognaden för vissa skördar, hittills stående hopplösa i storm och torka, började gifva sig tillkänna på mera än ett tecken.

På dessa 10 år hade jag nog tidtals vistats i Strömstad, men ej på allvar der blifvit bosatt. Vindarne derute ifrån hafvet spelade väl sina gamla kända melodier, men de ljödo ändå icke som förr, när min ädle gamle fader, så högt älskad, satt på timmerhögen, med pipan i hand, under det jag lekte vid strandbrynet. Förändringen kändes tung, liksom hela lifvet. — Men nog!

Jag lemnar nu första skiftet af den mans lefnad som jag försöker teckna. I det nästa mötas hans och mina vägar.

Digitized by Google

Andra skiftet.

Lindeberg tager som kritiker hand om en ny författarinna. — Tre bref. — Mötet i Stockholm. — Under tidens gång. — Den 4 nov. 1842, på hvilken tempeldrömmen ikläder sig lefvande gestalt.

Från vaggan till grafven lefva vi alltid två slags lif. Det yttre tager dock stundom en så kraftig och egenmägtig del i oss, att det inre får se sig om efter ostörda stunder för att göra sin oantastliga rätt på själens fulla uppmärksamhet gällande. Men hvad som ej medhinnes under dagen, det skänker oss natten; under tystnadens hemlighetsfulla hägn komma de smygande till oss, dessa röster, hvilka *då* säkrast höras, och själen samtalar, fri från allt tvång, dels med sig sjelf och dels med de der rösterna, hvilka representera icke blott planer, önskningar, förhoppningar och besegrade eller obesegrade svårigheter, utan som äfven representera den mystèr, hvilken låter oss veta om vi ha någon rättighet att vara nöjda med vårt dagsarbete. Men det finnes äfven ett tredje slag af lif, som vill tränga sig fram på både lägliga och olägliga tider, det är fantasilifvet, som skapar omkring oss en diktverld.

Det var i *den* verlden jag lefde långt förr än jag rätt lefde i den verkliga. Af min fader hade jag ärft hvad han säkert aldrig klädde i namn, ett slags idealiserande åskådningsförmåga, som vårt lif på sjön sedan i öfrigt gaf rikt uppslag till. Af min förträff-

Digitized by Google

liga mor ärfde jag en bestämd realistisk rigtning och på det viset kom jag att tillhöra båda dessa sferer.

Jag var väl omkring åtta eller nio år då behofvet att flytta diktverldens små barnsliga alster från dess inre verkstad ned på ett papper började att göra sig gällande. Härtill fans för mig blott ett råd.

Jag passade på då kontorstimmarne voro slut, skaffade mig nyckeln och smög upp för den långa baktrappan, hvarefter jag, väl inkommen i denna helgedom, klättrade upp på en hög pulpetstol och började min verksamhet på små afklippta lappar, troligen ämnade för något aktningsvärdt ändamål, såsom fakturor, småräkningar, etc. Men nu blef svårigheten att finna en passande början, och jag var tyvärr aldrig i stånd att hitta mera än *en*, »Blodröd uppgick solen». Enda variationen var den, att solen än gick upp öfver en skog, än öfver ett haf, och än öfver en dal. För att nu vara försäkrad om att ej bli öfverraskad, måste jag hitta på ett närbeläget gömställe, der, i fall jag hörde steg i trappan, det lilla manuskriptet hastigt kunde bli gömdt. Jag fann ingen bättre nederlagsplats för det nya godset, än stolen hvarpå jag satt. Den gröna bojen hade en liten rispa på sidan, der mina små rullar lätt blefvo herbergerade. Men en vacker dag råkade en min bror, som begagnade stolen, att känna sig besvärad af de växande upphöjningarna, och kom snart underfund med att stolen fått en ny stoppning, bestående af idel soluppgångar i blodrödaste färg.

Nu var glädjen slut. Han kom skrattande in till min mor och berättade om fyndet. Vid detta fasliga tillfälle är jag säker att ingen sol kunde vara blodrödare än mina heta kinder, men min mor, för

Digitized by Google

hvilken äfven de äldste sönerne hade en sann respekt, grundad på allvar och rättvisa, gjorde hastigt slut på uppträdet, i det hon, vänd från den darrande lilla dottern till sonen, med en viss betoning sade: »Ingen vet hvad sådant blir af. Tala derför icke med barnet om den saken.»

Och så gjorde heller ingen i hennes närvaro, men af alla syskonen fick jag ofta på ett försmädligt sätt höra omtalas pulpetstolen och märkvärdigheterna i stoppningen. Äfven barnet är känsligt för åtlöje, och från den tiden tills dagen efter jag fylt trettio år satte jag aldrig i samma ändamål pennan på papperet.

Men huru många små romaner är det ej som aldrig lemna de väggar inom hvilka de födas! Då jag blef något äldre och satt vid den oundvikliga spinnrocken, blef det lätta hjulets surrande ett behagligt ackompagnement till de nya dikterna, men denna gång flyttade jag min lokal på himlahvalfvet från öster till vester, och aldrig såg jag härligare förgyllning än på den bädd, hvaruti mina solar sänkte sig. Jag lefde så inne i min fantasi att jag stundom först märkte mig sitta vid de två talgljusen på bordet, när min mor med en liten fröpåse vidrörde mitt hufvud. Hon var alltid om vinteraftnarna sysselsatt med att sortera sina trädgårdsfrön och inlägga dem för vårhandeln — hennes egen handel.

»Barn», sade hon allvarsamt, men icke strängt, »ser du ej att tråden är afgången, och du fortfar ändå att trampa hjulet — hvad tänker du på?»

Det var ej att säga så flere hörde det. Men vid dylika tillfällen brukade min far släppa *Baron Trenks lefnad* och ropa mig till sig för att ställa vaxstapeln

Digitized by Google

i ordning. Hans ögon tilläto honom ej att se annorlunda då han läste, än att han höll en vaxstapel nära inne på den uppslagna boken, som han hade i handen. Och så smålog han åt mig. Han hade knappt hört hvad min mor sade, men han varsnade min förlägna tystnad.

Den följande dagens skymning, då jag liksom oftast satt på en pall vid min mors fötter, kunde hon förnya frågan, och jag svarade då att jag tänkte på små äfventyr, som ingen berättat mig.

Detta var barndomen.

Sedan kom ungdomen, då jag minsann ej behöfde hvarken dikta eller drömma romaner, de räckte hvarandra handen, och nu hade jag, som redan nämndt är, återflyttat till hemmet. Det var just vid en af de perioder af mitt lif, när jag som bäst behöfde att kasta mig in i en ny tidräkning, och att i den enda verksamhet jag efterlängtade gifva någon fart åt de långa, tröttande timmar, då min son var i skolan eller på lekplatsen.

Jag hade redan skrifvit hälften på »Waldemar Klein», när jag hörde så mycket talas om Lindeberg och Aftonbladet, hvari han skref recensioner. Manuskriptet blef emellertid ej färdigt att afsändas förr än fram på sommaren 1838, ty jag hade för renskrifningens skull svåra öden dermed (beskrifna i företalet till andra upplagan), och allt för den nödvändiga anonymitetens skull. Jag mindes huru man skrattat ut mina barnförsök. Nu skulle man naturligtvis skratta än värre om jag misslyckades — och hvad var naturligare än att detta skulle hända?

Sedan var det en annan oändligt vigtig omständighet. Borde jag vända mig till herr Hiertas läs-

Digitized by Google

bibliotek eller till N. Thomsons kabinettsbibliotek! Jag beslöt det senare, emedan jag der sett små originalnoveller, som jag trodde mig kunna täfla med.

Alltså fattades beslutet att skicka, såsom förelöpare till min berättelse, ett bref till utgifvaren. Detta skedde genom en långt från Strömstad boende väns försorg. Svaret var synnerligen gynsamt; manuskriptet blef välkommet. Och fru F. skulle på hösten göra sin debut inför den romanläsande verlden.

Men nu infann sig en feber af annat slag. *Huru* skulle jag få veta hvad den romanläsande verlden tänkte, och skulle väl någon af de personer, som brukade skrifva öfver böcker, fästa minsta uppmärksamhet vid min bok? Jag tordes hvarken fråga eller gissa högt, jag var helt och hållet bunden af fruktan för staden. Allt var ju en hemlighet, och jag skulle kanske i hela mitt lif bli okunnig om min lilla romans öde. Nu började modet sjunka, och jag önskade att jag aldrig skrifvit.

Slutligen fick jag en ljus idé.

Författarinnan fru F. kunde väl våga ett steg för sin framtid, hvilken ej ensamt borde ligga i en förläggares hand. Också fann jag mig en vacker dag ha företagit det vigtiga arbetet att under mitt anonyma namn ha skrifvit några rader till den ryktbare politiskt-romantiske hjelten, som vågat så mycket för *sin* idé. *Han* borde väl kunna begripa min ödmjuka bön, att gifva ett *rättvist*, intet annat omdöme om början af ett författarskap, hvars värde eller oduglighet jag sjelf icke det allra ringaste vågade bedöma. Herr Thomsons begäran om mera manuskript var nog uppmuntrande, men jag vågade ej, utan att ha hört en opartisk auktoritet, tänka på fortsättning. För en menniskokännare,

Digitized by Google

som kapten Lindeberg, skulle det ligga klart att frågan var en allvarlig fråga, för mig: en lifsfråga. En dålig tjenst skulle han hafva gjort att med smicker bedraga mig — och jag hade så stor aktning för denne man, att jag litade på att han hvarken skulle skratta åt eller harmas öfver den frihet en okänd nybegynnarinna tog sig med hans vigtiga tid, det var ju den litterära oerfarenheten som vädjade till den gamla erfarenheten.

De följande veckorna voro på en gång både långa och korta under sjelfpröfningen *hur* jag skulle stå emot en sanning, som dödade mitt första verk. Då kom en dag ett stort paket till mig (ty min förläggare hade jag nödgats anförtro mitt namn), ett paket, fullt med min egna, rigtigt *egna* böcker. Ett vänligt bref medföljde från N. H. Thomson, deri han presenterade Adolf Ivar Arwidsson, såsom i sin person innefattande kabinettsbibliotekets redaktion. Och herr Arwidsson, som jag från den stunden begrep var allt i allom — hade sagt att *han* trodde, och då trodde Thomson det samma, att det var ganska möjligt, ja, till och med troligt, att den lilla boken skulle göra lycka, särdeles om någon tidning omnämnde den.

Jag borde nu varit mycket lycklig, men jag var blott häpen och blef sedan rigtigt stor-ledsen, då jag fick se att herr Arwidson helt och hållet skapat om mitt lilla förord, der han gjort mig — eller om det var boken — till *en blygsam sippa* uppvuxen i landsbygdens stilla dalar — *mig*, kustens och sjölifvets dotter, den på vexlande öden så erfarna qvinnan. Men *de* deruppe i Stockholm visste ju ingenting om mig, och jag hade med flit i mitt första arbete undvikit

Digitized by Google

allt slags prål med stora händelser. Blef något af med författarskapet kunde de komma efter.

Nu var frågan om jag skulle genast tala med min mor, hon anade redan något, eller vänta litet och se om arbetet blifvit bevärdigadt med någon uppmärksamhet. Och jag fick redan andra eller tredje dagen bekräftelse härpå, då postmästaren öfverraskade mig med att sända Aftonbladet. Ja, der stod den verkligen, min *första* recension. Det är i höst fyrtio år sedan dess och derför inför jag här 1878 den kritik, hvarmed Lindeberg och Aftonbladet 1838 sände mig ut i verlden.

Bokhandels-Bulletin.

Waldemar Klein.

Svenskt original af Fru F. Stockholm, Thomson 1838.

Rec. bekänner, att han vid läsningen af det korta företalet till denna roman icke fattade de bästa tankar om hvad som der väntade honom. Det syntes honom på en gång — man ursäktar denna öppenhjertiga bekännelse — svulstigt, trivialt och anspråksfullt, och han befarade att här återfinna i prosaisk form, eller rättare i obunden stil, en af dessa sig så kallande poetiska företeelser, hvarpå de sista trettio åren beklagligtvis varit så rika, der författaren, likt kajan, börjar med att utropa: »Se, nu flyger jag», endast för att göra verlden uppmärksam på, huru hon skulle göra ett klumpigt och braskande fall ned i smutsen.

Lyckligtvis hade vi här begått ett af dessa få misstag hvarmed man är belåten. Det händer mången gång att början af en bekantskap, personlig eller

Digitized by Google

litterär, lofvar mycket men håller litet. Här deremot inträffar motsatsen, och hvad vi måst förundra oss öfver är, att en så litet lofvande början kunde förvandla sig i en så intressant fortsättning. Vi erinrade oss likväl hvad vi någonstädes sett yttras, att det ej är någon lätt sak att skrifva ett företal, d. v. s. att rätt bedöma sin egen och läsarens ståndpunkt, att ej uppskatta den förre för högt och den senare för lågt, eller, hvad som mera sällan sker, tvärtom. Författarinnan hade icke rätt bedömt båda, och hvad vi således skulle önskat vara borta i hennes bok, är just företalet. Lyckligtvis är likväl detta det enda, hvarom vi hysa denna önskan, och det enda i hela boken vi funnit kunna träffas af något tadel. Sjelfva romanen har den, just för sin ovanlighet, stora förtjensten, att den icke är skrifven i något manér. Det är ej en skribent, som satt sig ned för att göra ett arbete, och dervid valt till mönster någon heros i samma väg af inhemsk eller utländsk börd, som mödosamt pinar sig för att vara snillrik, genialisk, qvick, känslofull, och således vid hvarje liten handling i boken skrifver en särskild afhandling, för att lära sin läsare huru han bör beundra den, och huru han i synnerhet bör beundra författarens höga själslyftning, dess fina känslighet, dess djupa religiositet eller dess lifliga och fullblodiga fantasi. Det är en menniska med bildning och känsla, som skrifver för menniskor af lika sinnesart om menskliga känslor och handlingar, och skrifver på ett språk passande för ämnet, ej klifvande på styltor, ej krypande längs landsvägen, icke så som man tror det egna och anstå en roman och hvarmed denna verld, som vi kunna se och fatta med händerna, icke har något att skaffa; men ej heller med denna nästan

Digitized by Google

lika affekterade naturlighet och menlöshet, som i våra dagar äfven råkat bilda ett parti, och hvilken fru Lenngren så oöfverträffligt karakteriserar med det skarpa och allt innefattande uttrycket att *den bräker*. Händelserna äro inga andra än som verkligen kunnat passera, personerna ej annorlunda qvalificerade än att de kunna existera, och äfven som vi hoppas här och der göra det, och deras tungomål ej annat, än hvad sådana menniskor kunna bära på tungan. Man tycker sig finna att författarinnan sett och hört alltsamman, efter hand upptecknat hvad som tilldragit sig, och att någon kommit öfver och offentliggjort hennes anteckningar, endast kombinerande dem med en indelning i kapitel, samt här och der en liten ingress till dem när det kunde behöfvas.

I samtalsformen anmärka vi på några ställen en liten oegentlighet, då ordet ni nyttjas under förhållanden der vår konversationsstil icke medger dess användande, och der hela berättelsens hållning icke borde tillåta det, äfvensom vi tyckt oss märka att uppfinningen af namn gjort författarinnan något bryderi.

Dessa båda anmärkningar äro likväl de enda vi kunna påminna oss hafva gjort under läsningen, och dem vi endast yttra, för att visa oss hafva fullgjort en rec:s pligt. Några öfriga små rättelser i stilen, som i synnerhet bokens början kunde behöfva, inser förf. utan tvifvel sjelf i sitt nästa arbete, ty det bästa vi kunna säga om det närvarande är — vi hoppas att det ej blir hennes sista.

Så lydde min orlofssedel.

Då jag läst den första meningen, der förordet syntes rec. både »svulstigt, trivialt och anspråksfullt», satte jag mig ned för att rätt smälta det så mycket

Digitized by Google

efterlängtade omdömet, och kunde endast säga: »Arwidsson, Arwidsson, *hvarför gjordes jag till en sippa, en blygsam sippa, uppvuxen i landsbygdens stilla dalar?*» Derefter fattade jag åter modigt bladet, och tänkte, att om fortsättningen liknade början så var mig ändå bevisad en redlig tjenst. Jag skulle då kasta det manuskript, hvarpå jag arbetade, i elden, och försöka glömma bort min vackra dröm om en ädel verksamhet förenad med allmänhetens erkännande. Detta kan synas osannolikt, men det gälde ej här en sårad författare-egenkärlek, det gälde en vidskepelse, medfödd och oemotståndlig. Redan vid renskrifningens motgångar (då hade manuskriptet blifvit borttappadt) var jag färdig att se ett varnande finger — skulle nu en sträng dom falla, var det icke vidare värdt att sätta saken i fråga. Och fast öfvertygad om maskens omöjlighet att strida mot dess skapares bestämmelse, kände jag mig lugn under fortsättningen af kritiken. Den var ju öfver all förväntan.

Händelserna voro verkligen samlade från hvad jag sjelf sett och hört, men visst kostade det på att anses ha behöft en *annan* hand för att ordna dem.

Sedan jag för tredje gången genomläst den märkliga spalten, började jag inbilla mig att den innehöll för mycket godt, och oaktadt all min tacksamhet mot tidningen och recensenten, erfor jag åter misstro till min förmåga. Hade jag blott ett *enda* omdöme till, som visade att Aftonbladets uppfattning delades af någon mera, då skulle jag våga att vara lycklig och tro på min kallelse.

Må man nu döma om min djupa förundran, min tillfredsställelse, då jag erhöll ett helt och hållet opåräknadt svar, derigenom, att postmästaren sände mig

Digitized by Google

en annan tidning — *Dagligt Allehanda!* och hvad stod der om ej en ny recension, skrifven, som jag långt senare fick veta, af nuvarande kammarrådet Bäckström, då konstkritiker i denna tidning. Artikeln började litet skämtsamt, om en fru nere i landsorten, som, då postväskan kom, gerna läste recensionerna öfver den eller den, tills hon tänkte ... Men skämtet öfvergick i allvar, och det är mig en angenäm pligt att i dessa rader kunna få yttra min förbindelse från 1838 till den kritiker, som återgaf mig det nästan förlorade modet. Nu vågade jag glädjefullt tro på Aftonbladet, som dock talat *först.* Och så satte jag på mig hatt och kappa, lade mina båda orlofssedlar i boken, och skyndade hem till min mor.

Det följande uppträdet beskrifver jag ej. Vare nog sagdt att min mor gjorde stort kaffekalas för sina gifta söner och döttrar, att saken offentligen tillkännagafs såsom fortsättning på stoppningen i kontorsstolen, och att arbetet lästes högt af just samme broder, som så hjertligt, och det med allt skäl, skrattat åt »kontorsbarnet».

Så till vida var nu allt godt och väl. Jag skref *Representanten* efter samma små hvardagsmönster som min första bok, men innan den började utgifvas på nyåret 1839, hade jag lärt mig begripa huru mycket svårare det är att skrifva det *andra* än det *första* arbetet. Man har ej hunnit långt i sjelfkritiken, men man har fått säkerhet och börjar att för *mycket* tro på sin kallelse. Jag kände mera än jag förstod att detta arbete *icke* borde tillfredsställa mig — och så gjorde det ej heller. Det vill tid till för en uppväxande förmåga att växa in i de fordringar som kräf-

Digitized by Google

vas. Det duger ej att springa, men ej heller att så oroligt öfverväga hvarje steg, att de synas tvungna.

Medan jag nu som bäst hade mina funderingar öfver saken och framförallt önskade låta den förödmjukelsen försvinna att *någon annan* skulle ha kombinerat mina små anteckningar, emottog jag en dag ett bref med Stockholms poststämpel, ett bref som icke var ifrån N. H. Thomson. Jag blef grufligt varm, skulle det bli något farligt, något omöjligt? Detta bref var ej adresseradt till fru F. utan helt enkelt till »fru doktorinnan Emelie Flygare, född Smith».

Ju längre jag såg på detta bref, som måhända skulle få ett inflytande på mina nya öden, desto mera fattades jag af oro. Men det var nödvändigt att bli bekant dermed.

Min aning bekräftades. Under det elegant rosenröda brefvet med öfverskrift: — »Min fru», stod det egenhändiga namnet A. Lindeberg. Men brefvet var skrifvet af annan hand. I detta bref, som först hade att frambära en enkel ursäkt för den frihet dess författare i bästa afsigt tog sig, nämnde han att han af kassören på herr Hiertas tryckeri, hvilken just råkade vara ifrån Strömstad, fått veta den lilla mystéren. Härefter följde fina vinkar och kloka råd, dikterade af en stor bildning och djup menniskokännedom. Han sade, att han intresserade sig för min framgång och bad om tillåtelse att få fortsätta den inledda korrespondensen. Dessa bref skulle uppfriska honom efter det trägna arbetet åt många håll.

Jag var mycket olycklig öfver att nu veta mig fördrifven ur anonymitetens skyddande paradis, men jag tröstade mig dock med hoppet, att det kanske på litteraturens stora allmänning, dit jag nu med ens

Digitized by Google

blifvit utsläppt, skulle finnas andra paradis, eller åtminstone någon liten oas, dit jag kunde taga min tillflykt, om jag blef stormdrifven på denna ocean till lands.

Inseende fulla nyttan för mig af denna brefvexling, som dock för ingen del behagade Thomson och Arwidsson, lät jag den fortgå, och jag hade deraf fullt den nytta jag räknade på. Thomson skref, att hela Lindebergs intresse bestod uti att locka mig från kabinettsbiblioteket till läsbiblioteket. Hur illa!

Emellertid fick jag från båda mina korrespondenter solklara vinkar om att *Strömstad* ej var rätta platsen för den utveckling jag behöfde. Och så beslöt jag att resa upp till Stockholm på hösten.

Jag väljer nu tre bref, som följde på den underrättelse kapten Lindeberg erhöll om min flyttning. De visa huru förhållandena *då* gestaltade sig.

Min fru!

Sällan har jag emottagit något bref, som gjort mig så mycket nöje som det sista, hvarmed fru F. behagat hedra mig och som jag erhöll sistlidne onsdag. Sedan jag afsändt mitt, erinrade jag mig för sent dess innehåll, och fruktade att derigenom möjligtvis hafva stött en ömtålig grannlagenhet, som jag var långt ifrån att vilja förnärma. Jag hade alldeles oombedd uppträdt som rådgifvare, och borde frukta det vanliga ödet, att bli ingenting mindre än tackad för min tjenstaktighet. Jag kunde ingenting mindre vänta än att mina afsigter skulle vederfaras rättvisa — ty huru sällan sker icke detta i allmänhet och huru oändligen sällan har det icke skett mig! Till min stora glädje finner jag då, att fru F., till sina öfriga goda egenskaper, äfven lägger den, att icke

Digitized by Google

förtycka det man ger henne råd, att icke harmas på sin opåkallade Mentor, som hon troligen ej behöfde, och att ursäkta hans dristighet för hans afsigts skuld. Hvad som likväl mest af allt gladde mig, var nyheten, att fru F. ernade besöka Stockholm i höst, kanske till och med qvarstanna der. Jag skall icke säga någon platt fras om hufvudstadens lycka att bland sina innevånare ännu få räkna en talang, något, hvarpå hon i sanning icke är rik; jag skall endast omnämna min enskilda fägnad öfver tillfället att få personligen göra en intressant bekantskap, hvarpå vår korrespondens i så hög grad retat min aptit. Jag hade eljest till hälften tänkt på en resa till Strömstad denna sommar, hvartill likväl denna längtan, jag nekar ej det, skulle varit den förnämsta driffjedern, ty resan hade ej kunnat ske förr än i augusti, och således icke i den mest inbjudande årstiden. Nu deremot blir hon säkert icke af. Det ofvannämnda löftet föranlåter mig likväl till några framställningar.

Fru F. behagar säga, att vi icke skola i vår korrespondens inblanda så triviala saker som kommissioner om rums anskaffande m. m., hvilket tros vara alltför prosaiskt för mig. Jag bör likväl säga, att jag är en ganska prosaisk natur, som gör intet anspråk på det slags poesi och det slags geni, som man nu för tiden hedrar med detta namn, och som till och med icke skulle vilja hedras dermed. Jag vet något litet hvad lifvet har att innebära, och ser på våra verkliga och s. k. genier, att dess prosa smakar dem oändligen väl, och att det icke sällan fattas dem ingenting annat än förmågan att tillegna sig henne i så rikt mått som möjligt. För hvardagsbestyren har jag visserligen ingen särdeles smak eller

Digitized by Google

fallenhet; men anser för en pligt att ej vara oskicklig till dem. Det enda jag hatar i dem, som i allt annat, är småaktigheten. Om derföre fru F. skulle behaga ge mig några uppdrag i anseende till sin blifvande bosättning, skulle det vara mig ett verkligt nöje att kunna uträtta dem. Jag vet ganska väl, att det ges små jordiska agrementer, som ha sitt pris för hvar och en, hur högstämd till sin natur han än må vara, och att just den, som synes mest förakta dem, ofta skulle finna sig allra ömkligast missbelåten och hjelplös, om han nödgades umbära dem. Jag vill tro, att tit. Thomson svarar emot det förtroende han erhållit, men bör likväl, för att icke fela mot min vanliga upprigtighet, tillstå, att jag icke skulle vilja med mitt förtroende vända mig till honom. Jag är litet fallen för preventioner, äfvensom för predilektioner, och har till honom fattat en af det förstnämnda slaget, för hvars orsak jag ganska ärligt vill redogöra. Då han först kom hit upp till Stockholm, adresserade han sig till mig, rådplägade med mig öfver åtskilliga sina angelägenheter och förtrodde mig att genomse och rentvätta en af honom öfversatt roman. För det lilla grand af nytta jag härmed kunnat eller åtminstone velat göra honom, var han mig visserligen ingen tack skyldig, men han hade likväl icke behöft sky mig, sedan hans omständigheter förbättrades och han fann sin uträkning i att bli en af de lojale. Detta är likväl hvad han gjort, ty nu för tiden låtsar han icke känna mig, hvaröfver jag för egen räkning visst icke beklagar mig. Af den aflidne Nicander hörde jag honom likväl berömmas som en bra karl; af andra åter anses såsom af lika små själsdimensioner som de kroppsliga. Ifall fru F. gör nå-

Digitized by Google

got afseende på den ekonomiska fördelen af sina arbeten, skulle jag således tro, att det vore bäst att icke alltför nära inlåta sig i affärer med mannen, innan man tillfrågat någon annan förläggare, t. ex. Hierta, hvilken i många afseenden är att rekommendera som sådan. I detta, äfvensom i alla andra fall, skulle jag emellertid anse för en lycka att bli hedrad med något uppdrag. Jag är väl icke särdeles hemma i det materiella och dess behandling, men icke heller alldeles främmande derför. Hvad jag sämst bevakat är mina egna intressen och hvad jag sett skefvast i, är mina egna angelägenheter. För andras deremot har jag en vida säkrare blick och en annans intresse skulle jag aldrig kunna försumma, allra minst ett, som jag omfattat con amore.

Jag skrifver nu för att framställa de ofvannämnda insinuationerna, och för att anhålla det fru F. täcktes underrätta mig, när hon lemnar Strömstad, hvar dess adress blir på Dalsland, och när jag kan hoppas ett möte i Stockholm. Ganska mycket har jag visserligen att tillägga, rörande både andra och mig sjelf, men uppskjuter det till en framtida epistel, fruktande, att jag redan sagt för mycket om det obetydliga ämnet, mitt eget jag. Nu slutar jag med de bästa önskningar för min korrespondents glädje och trefnad, framför allt — så egennyttig är jag — för dess snara ankomst till Stockholm, och innesluter mig emellertid i dess åtanka.

Högaktningsfullt Ödmjukel.
A. Lindeberg.

Detta bref förorsakade mig det högsta bryderi. Att blifva otacksam och oartig mot kapten Lindeberg, var mycket påkostande. Men Thomson och Arwids-

Digitized by Google

son tålte icke alls att jag stod under det ringaste inflytande af denne man, som kabinettsbibliotekets utgifvare fruktade och derför undvek. Dessutom hade Thomson redan behagat taga som gifvet, att jag skulle bo i hans hus och i ett par rum af hans egen våning tills oktober, då den undre blef ledig.

Jag ansåg mig ha handlat mycket klokt då jag i det bref, hvarpå detta var svaret, häntydt på att jag, såsom mera lämpligt, låtit Thomson taga bestyr med rum etc. Det är icke lätt att finna vägen mellan två rådgifvande magter, men som min mor röstat för Thomson, så blef det dervid, så mycket hellre, som jag fann mig något sårad af det sätt hvarpå Lindeberg i sin tur talat om Thomson, hvars hvardagstreflighet kändes mera lugnande. Jag rigtigt bäfvade emellertid ända ned i pennspetsen, då det afgörande afslaget nedskrefs. Svaret på detta bref dröjde, men kom slutligen och lydde så:

Min fru!

Att jag först nu svarar på det sista bref, hvarmed jag blifvit hedrad, och som jag redan för 14 dagar sedan hade det nöjet emottaga, härrör icke af glömska eller försumlighet, eller ens af bristande tid, ehuru oändligt knapp denna vanligtvis är afmätt åt mig, och nu mer än vanligt, ty jag skulle väl ändå kunna stjäla mig någon stund för en intressant sysselsättning, från så många sysselsättningar, som äro ingenting mindre än intressanta; men af ett skäl, som jag hoppas fru F. skall täckas anse för giltigt: jag hade nemligen trott mig, innan jag skref, kunna få läsa *Gustaf Lindorm*, och bli i tillfälle att derom yttra min tanka. Denna väntan har likväl icke uppfylts, ty ehuru första delen för snart 14 dagar sedan

Digitized by Google

lemnat pressen, har likväl ingen fortsättning följt, och jag vill ej läsa början, innan jag har tillgång till det hela, dels emedan det alltid är obehagligt att afbrytas i ett nöje — och att denna läsning skall blifva för mig ett sådant, derpå vågar jag räkna, — dels emedan man icke alltid kan af ett arbetes början göra sig någon tillförlitlig föreställning om det hela. Jag har således försakat läsningen af första delen tills arbetet blir komplett, och skrifver nu för att afhandla, icke det ämne jag skulle velat, utan ett, som jag så sällan som möjligt borde vidröra: mig sjelf.

Orsaken, hvarföre jag nu måste göra det, är innehållet af fru F:s senaste bref. Jag finner nemligen med ledsnad deraf, att det händt mig här, hvad som händt mig så ofta förr, och som tyckes vara af ödet beslutadt, att det alltid skall hända mig, nemligen att bli missförstådd.

Anledningen hvarföre jag talade om tit. Thomson och erbjöd min tjenst, var visst icke att förmå fru F. bryta sina relationer med honom, eller att beklaga mig öfver honom. Han är icke af den qvalifikation, att jag bryr mig om huru han tänker och uppför sig emot mig, och de menniskor, hvilkas köld och missaktning skulle oroa eller förarga mig, äro ganska få. Det var endast välmening som förestafvat min framställning i detta fall, och anbudet af min tjenst var vilkorligt om det *behöfdes* och *kunde* mottagas. Jag tänker icke nog illa om menniskor, till hvilka jag står i ingen beröring eller som ej gifvit mig omisskännelig anledning dertill, att tro dem i stånd att utan motiv och på ett blott lösligt framkalladt förslag rygga sina förbindelser och vexla förhållanden, i affärer eller andra hänseenden, med personer, med hvilka

Digitized by Google

de äro belåtne, allra minst kan jag tro något sådant om fru F. Om jag det trott, skulle mina bref helt visst uteblifvit, eller röjt en hel annan ton. Förmodligen har jag likväl otydligt uttryckt mig och anhåller om ursäkt derför. Det skall bli mig en varning att icke en annan gång för mycket lita på min förmåga att behandla språket. Jag upprepar blott ännu en gång mitt anbud, att, om jag förmår, vara till någon tjenst här i Stockholm, antingen före eller efter fru F:s hitkomst, men utan den ringaste afsigt att dermed träda någon äldre rätt för nära, eller att vilja förringa värdet af andras tjenster och bemödanden.

Ett bör jag likväl nämna, såsom en reservation mot den möjligen irriga föreställningen, som mina skrifter eller mina bref kunna ha väckt i anseende till mig: jag är hvarken någon i molnen sväfvande poetiskt stämd eller någon torr prosaisk menniska. Jag sätter icke värde på en poesi, som är främmande för den förståndiga prosan och icke heller på en prosa, som saknar all poesi. Det högre och verkliga lifvet är en förening mellan båda. Ingen kan mera hata all småaktighet, allt kärft och inskränkt krämaresinne än jag, och knappast någon är mindre duglig till köpman i detta ords vanliga bemärkelse, eller att noggrant bevaka sina egna fördelar. Jag anser icke materien nog vigtig att åt den kunna vilja uppoffra mycket af min tid eller något af mitt själslugn, af min bättre varelse.

Men å andra sidan anser jag det vara menniskans första och oeftergifligaste pligt att göra hvar och en rätt, och detta kan man ej, om man helt och hållet föraktar lifvets hvardagsbestyr, om man saknar ord-

Digitized by Google

ning i sina affärer och förmåga att behandla dem. Jag älskar friheten och sjelfständigheten, men båda äro omöjliga utan det moraliska oberoendet. Fattigdom, brist, allt slags lidande har för mig ingenting afskräckande, och skulle ej förmå ett enda ögonblick rubba min sinnesfrid; men att ej kunna uppfylla mina förbindelser, att tillfoga någon den minsta orätt, sådant är för mig förfärligt, och jag hatar derföre djupt och innerligt den tadelvärda lättsinnighet, hvarmed så många menniskor handtera sina angelägenheter, och det förnäma förakt, hvarmed några inbillade genier betrakta hvad de kalla prosaiska ämnen.

För öfrigt skulle jag verkligen önska att i mitt blod hafva litet mer prosaisk is, än der tyvärr funnits och ännu finnes, oaktadt mina 49 år. Jag är en menniska med starka passioner, under en lugn, nästan kall yta, och af en brinnande inbillning, som oupphörligt vill hänföra mig. Hela min lefnad har varit en strid emellan dylika hänförelser och bemödandet att kunna tygla dem.

Jag har lyckats i mycket och misslyckats i mycket, och deraf komma de många förvillelser och dårskaper, som utmärkt min bana och gifvit mina fiender anledning till förhatliga insinuationer mot och om mig. Sjelf är jag likväl högmodig nog att ångra blott en ringa del af mina misstag, emedan det är jag allena som lidit af dem.

Men nu nog och mer än nog om mig sjelf! Det gläder mig på det högsta att fru F., såsom Stockholmsbo, äfven blir Ladugårdslandsbo, ty vi blifva då grannar. Jag bor nemligen med min syster och mina barn i en liten trädbyggning, hvari jag är född, som jag under de sista åren bemödat mig att iståndsätta,

Digitized by Google

och hvarmed jag äfven nu är sysselsatt. Med en resande, som for till Strömstad, ärnade jag taga mig den friheten att skicka några af mina arbeten, i tanka att fru F. möjligtvis åt dem kunde egna en ledig stund på landet; men jag afhölls derifrån af den föreställningen, att han icke skulle råka fru F. i Strömstad, och finner nu, att jag åtminstone i det fallet räknat rätt. Jag gömmer dem nu som ett visitkort när jag personligen infinner mig. Jag njuter i föreställningen af det nöje och den trefnad fru F. måste erfara af en sommar, tillbragt på Dalsland, en ort, som jag blott i flygten skådat, under en hastig genomfart förliden sommar, men der både natur och menniskor mest behagat mig bland alla Sveriges provinsers. — Det är med min utmärktaste högaktning jag har äran att vara

fru Flygares ödmjukaste tjenare
A. Lindeberg.

Stockholm den 29 juni 1839.

Detta bref, deri jag så tydligt såg att min korrespondent blifvit djupt sårad, gaf mig ett verkligt samvetsstyng, och det lilla vackra, jag kunde säga honom i mitt svar från Dalsland, tillfredsstälde mig föga, då jag tänkte på vårt snara möte. Huru skulle detta möte gå till? För Thomson var jag ej rädd, men han hade bakom sig Arwidsson med tjugo argumenter, och de der herrarne ärnade tydligt lägga något slags bojor på min frihet. Kanhända, tänkte de, att det skulle bli lätt nog att styra den lilla frun från landsorten, som måste blifva alldeles förbländad

Digitized by Google

af Stockholm och den stora middag, hvarom Thomson redan skrifvit, och som skulle illustreras med verser af Mellin. Men vi finge väl se! Hitintills hade jag ej varit fallen för förbländningar af sådan art, och att ytterligare såra Lindeberg!... Jag uppsköt att tänka på den saken.

Af fin grannlagenhet sändes mig nu från honom detta tredje bref, hvilket utgör hans sjelfporträttering, och är det sista. Min flyttning inträffade ej långt derefter.

Min fru!

Det har under hela mitt offentliga lif, jag skulle kunnat säga: under hela min lefnad, varit min besynnerliga lott att af mina många fiender och motståndare, af hvilka jag fått de flesta högst oskyldigt, utom de fel och svagheter jag verkligen eger, tilläggas en stor mängd, som jag lyckligtvis saknar, och att deremot af en och annan välviljande vän tillerkännas egenskaper och förtjenster, som jag beklagligtvis äfven saknar. Fru F:s sista bref är ett ibland bevisen derpå. I det jag aflägger min tacksägelse för det omdöme fru F. deribland behagat fälla om mig — och att göra något mer än tacka derför, skulle kunna ådraga mig beskyllningen för en halft föråldrad ridderlighet eller för en fadd komplimenteringslystnad som jag vill undgå — bör jag skynda att borttaga den förvillelse, hvarpå detta omdöme möjligen kan hvila. Jag måste då gifva en beskrifning på mig sjelf, som jag tänkte kunna göra egenhändigt, men hvilket mina ögon förneka, som jag derefter ärnade

Digitized by Google

uppskjuta med till dess jag skulle få det nöjet att muntligen kunna göra den, men som jag nu anser mig skyldig att icke längre dröja med, för att ej underhålla en illusion, som det personliga sammanträffandet med mig alltför snart skulle skingra. Se här då jag sjelf, så ärligt tecknad, som jag är i stånd att göra det inför mitt samvetes spegel.

Jag är till växten snarare liten än stor, med ett af kopporna förstördt ansigte, som naturen för öfrigt aldrig ämnat att bli intagande, med en organ, vid hvilken en viss häftning låder, och har i hela mitt sätt att vara någonting trivialt, som jag icke alls bryr mig om att skingra. Jag är visst stolt och fåfäng i så hög grad som någon, men ingen kan mindre än jag hvarken hafva egenskaper eller lust att i sällskap utmärka sig att föra ordet, att ådraga sig allas blickar, ja, att ens höra sig berömmas; och ingen kan mer förakta alla yttre egenheter och besynnerligheter än jag, så att dem jag ändå eger, har jag alldeles emot min vilja. Att hålla tal och säga fraser är mig högst motbjudande. Jag vill ej vara och ej synas annat än en menniska som alla andra. Deremot är det mig obehagligt, verkligen pinsamt att, mer än som nödvändigheten oundgängligen kräfver, sänka mig ned till det låga och triviala, som utgör de vanliga konversations-ämnena, hvilka snart trötta mig.

Häraf följer, att jag hvarken imponerar genom min öfverlägsenhet eller intresserar genom denna känsla af jemlikhet, som erfordras för att man skall finna nöje i en persons sällskap. Jag har väl den förtjensten — hvilken man i allmänhet icke anser för en sådan — att ej tala och isynnerhet icke skrifva om det jag ej förstår, och att aldrig med egna till-

Digitized by Google

satser och efter mina hugskott utsmycka sanningen; men deremot, om jag någon gång tvingas att säga min tanke öfver ett ämne, säger jag den bestämdt, kanske något skarpt; och som min opinion ganska ofta står i strid med dagens, stöter jag denna för hufvudet. Om jag, såsom stundom händer, får rätt efteråt, mins man det icke, och vill ej minnas det, och om man gör det, håller man åtminstone icke mig räkning derför, ty ingen tycker om att minnas det man haft orätt.

Jag skulle ofta önskat att jag kunnat vara annorlunda, icke för det jag bryr mig särdeles om hvad man i allmänhet tänker och känner om mig, men för saker, dem jag önskat bereda framgång. I synnerhet skulle jag gerna vilja ega någonting mer insinuerande i min personlighet; men det är ej möjligt för mig att skapa om mig.

Framför allt saknar jag fintlighet för ögonblicket och inser först en stund efteråt hvad jag både sagt och gjort. Detta är en stor brist, men hvilken — genom en särdeles försynens skickelse — icke hemsökte mig under en vigtig moment af min lefnad, under min bekanta process, då jag alltid var nog lycklig att finna ordet och tanken i samma stund jag behöfde dem, så att jag åtminstone icke dervid gaf mina fiender något hugg på mig. Kanske skulle denna brist också låta mindre känna sig, ifall jag befunne mig i mera storartade förhållanden, ty jag är tydligen bättre hemmastadd i dem och ser i dem vida skarpare och tydligare än i de små. Ödet har emellertid dömt mig endast till de senare; och att kunna finna mig deri, att ha lärt mig resignationens svåra, på intet sätt lysande konst, är något hvaröfver jag sjelf

Digitized by Google

är litet högfärdig, men som ingen annan hvarken känner eller bryr sig om att känna. Jag är således för ingen del intressant och mitt umgänge ingenting mindre än roande.

Deremot eger jag kanske en och annan egenskap, hvilken ej är så att förakta för den, som antingen vill eller nödgas lefva tillsammans med mig eller med mig stå i några förhållanden. Mitt ord är att lita på och mitt lynne likaledes. Jag är i dag sådan jag var i går och sådan jag blir i morgon, aldrig sorgsen och nedslagen af hvad som händer: går det för rasande, så svär jag litet deröfver och lättar mitt hjerta på det sättet. Jag känner djupt och lifligt både det goda och onda man gör mig, inser och ångrar snart mina förhastanden, hatar, förföljer och hämnas aldrig hvad som blott rör mig sjelf. Deremot glöder jag af harm och afsky öfver all offentlig låghet, orättvisa, magtmissbruk och pligtförgätenhet, glömmer och förlåter dem aldrig och är ytterst ömtålig för hvad som rörer heder och ära.

Ingen af dem jag under hela min lefnad haft på ett eller annat sätt att göra med, har sjelf, så vidt jag kan minnas, aflägsnat sig och skilts ifrån mig. Att jag gjort det, har ej kommit af flyktighet, ty jag vågar säga, att knappt någon kan vara mindre flyktig och ombytlig än jag, hvarken i anseende till idéer eller personer, utan derföre att omständigheterna, till en del skyldigheter, så fordrat. Det har blifvit min bedröfliga lott, att skiljas vid tvenne hustrur. Historien derom skulle likväl föra mig alltför vida och jag spar den till en annan gång, eller till dess vi råkas. För att likväl mildra det afskräckande i detta faktum, anser jag mig böra nämna — ty jag önskar högeligen

Digitized by Google

att i detta fall icke misskännas — att den första, som nu är död, icke vill bli af med mig, men att mitt handlingssätt i detta fall, var följden af en flerårig öfverläggning, och att den andra, som ännu lefver, genast gjorde mig den rättvisan att erkänna, att jag ej kunde handla annorlunda, och jag har för närvarande i henne ingenting mindre än en fiende. Mina båda äktenskap och deras upplösning höra för öfrigt till mitt lifs mörkaste sidor, och om jag ej kan frånkänna mig en viss grad af dårskap vid deras ingående var likväl denna dårskaps karakter hufvudsakligen en för långt sträckt välvilja och begrepp om skyldighet. Jag sjelf är emellertid den ende, som lidit deraf, men jag har verkligen lidit mer än någon tror, framför allt derigenom, att jag sjelf varit skuld till mitt lidande. Äfven bör jag reda mig från tanken att vara af ett kinkigt lynne och svår att komma öfverens med. Ingen är lättare att förstå och förlikas med, än jag, om man sjelf endast har något förstånd och god vilja.

Således åter en lång epistel om min personlighet! Fru F. torde häraf få en ökad anledning att föreställa sig denna personlighet såsom mycket inbilsk och egenkär. Jag är det likväl icke så mycket, som detta torde låta påskina, och jag ber, att det ej måtte lemnas ur sigte, att detta mitt sjelfporträtteringsarbete företagits, dels till följe af fru F:s egen önskan, dels i den lofvärda afsigt att så få origtiga föreställningar som möjligt måtte fästas vid min individualitet.

Det torde låta besynnerligt, men är likväl sant, att jag af våra yngre litteratörer icke känner åtskilliga. Sådant är t. ex. förhållandet med Mellin, som jag endast känner till utseendet. Här finnas trenne

Digitized by Google

litteratörer vid namn Arwidsson; en till börden finne, som är engagerad vid Kongl. Biblioteket, en som är konstdomare i Dagligt Allehanda och en ung man, som, efter hvad jag tror, icke gjort annat än några öfversättningar. Troligen är det den förstnämnde herr Thomson menar; i sådant fall är det förmodligen den kunnigaste af de tre.

Det är icke jag, som recenserat *Tant Lisbeths testamente*, och jag har icke en gång läst skriften. Öfverhufvud måste jag på det allra bestämdaste reservera mig mot all ansvarighet i Aftonbladets estetiska omdömen, både om litteratur, musik och teater. Först och främst är blott den ringare delen deri af mig, och mycket har der blifvit sagdt, hvaraf jag skulle velat säga nästan raka motsatsen, och för det andra händer det med mitt eget, att bladets utgifvare (Hierta) deri gör förändringar, tillägg och uteslutningar, som jag för ingen del kännes vid och hvarigenom artikeln ofta blir någonting helt annat än hvad jag sagt. Jag skrifver således helt mekaniskt i bladet, och kan sällan säga, att en deri förekommande uppsats verkligen är min . . .

Det öfriga af brefvet hör ej hit.

Jag befann mig nu i Stockholm bosatt i N:o 19 Ladugårdslandstorg, der jag under de nästföljande tre åren bodde.

Innan jag nämner om mitt första personliga möte med min värderade korrespondent, kan jag ej neka mig att stanna vid den egendomliga omständigheten att se två så ytterligt motsatta karakterer som Almqvist och Lindeberg i sina äktenskapsangelägenheter, utan att veta det ringaste om hvarandras teorier, skatta på samma sätt åt en hederspligt utan behof,

Digitized by Google

sedan *ångrad*. Men som den senare icke var det ringaste fantastisk, hittades ej några sjelfbiografiska utkast derom i hans efterlemnade papper, och det han skref till mig i ämnet, var troligen det enda han lät bli bekant af sina smärtsamma intryck.

Jag skall ej tala om mitt mottagande, efter en 10 dagars mycket svår ångbåtsresa, min första af det slaget. Detta mottagande var höjden af vänlighet och gästfrihet och innan en qvart passerat kände jag både Thomson och Arwidsson från perm till perm. Båda voro typer af hedern, men det hindrade ej att ingendera ville medgifva att *min* heder, jag talar ej om mina känslor, på ringaste sätt skulle lida af att jag bröt all förbindelse med en man, som hyllade de vådligaste åsigter och med kropp och själ tillhörde »Aftonbladsligan» — hvilket *fasansvärdt* uttryck för *mina* öron. Man lät mig ytterligare förstå att det vore omöjligt, om jag uppriktigt ville stanna vid kabinettsbiblioteket, att jag kunde stå i beröring med ett alldeles motsatt läger, och att ifall (nu kom sjelfva knuten) Lindeberg vid sin visit, hvilken tyvärr icke kunde förhindras, framkastade någon vink om en bjudning, jag genast måtte begagna tillfället att visa mig bestämd. Det ville säga, otacksam, osjelfständig och efter mitt eget bedömande ovärdig!

Emellertid aflopp den lysande middagen, der Thomsons egen utmärkta och ansedda sällskapskrets väl emottog mig, ganska lugnt. Thomson fruktade dock jemt att få höra talas om det hotande besöket, och Mellin, som nyss hemkommit från Portugal, hedrade mig verkligen med välkomstverser. Men detta allt oaktadt höjde sig icke det allra ringaste min lifskraft. Jag var icke hvarken hänförd eller lycklig,

Digitized by Google

utan nedstämd i medvetandet af att inträdet på den nya banan genast vid början visade mig så oroande utsigter. För en författare hade det möjligen varit lätt att reda sig, icke så för författarinnan, helst midt emellan två tacksamhetsförbindelser.

Två dagar efter festligheten, som ej haft andra litteratörer än Arwidsson och Mellin, språkade jag och hr Thomson en förmiddag om det vanliga olyckliga ämnet, då en tryckerigosse, som sökt »patron» i salen, vände tillbaka för att säga att kapten Lindeberg frågade om fru Flygare ville taga emot honom.

»För all del», hviskade Thomson, i det han försvann åt *sin* sida, »för all del kom i håg hvad Arwidsson sade i går, och i morgse då jag träff...»

Resten fick min värde förläggare taga med sig, ty nu öppnades dörren från salen och in i förmaket trädde en person, som jag i min enfaldiga föreställning ändå hade svårt för att tro vara Lindeberg, ty sanningen var, såsom någon sagt, att han hade det utseende som karakteriseras i det enda ordet *osynligt*.

Men detta var endast mitt första intryck. I det följande ögonblicket hade jag erfarit hela väldet af den osynlighet som gömmer en själ, hvilken, för att röja sin kraft och sitt värde, icke har behof af en storartad staty att herbergera dem. Huru ofta befinna sig ej själar af märkbart små dimensioner inlogerade i den ståtligaste yttre form; men det är stundom svårt att icke låta skalet, hurudant det än är, imponera på sig. Dock icke förgäfves säger det gamla ordspråket: skenet bedrager!

Det var med en obeskrifligt godmodig och hjertlig rörelse han trädde emot mig, bedjande mig vara välkommen till nya lefnadsskiften under en ny horisont,

Digitized by Google

och af hela den unga litterära falangen, jag sedan hos Dahlgren lärde känna, fans ingen enda som på mig gjorde *det* intryck, som denne femtioårige allvarlige man med sin osynlighet. Jag glömde alla förmaningar, som jag erhållit, jag glömde både Thomson, Arwidsson och kabinettsbibliotek, för att ensamt minnas att jag här befann mig i närheten af den kraft, som troligen ännu skulle visa, att om den låtsade sofva, så sof den dock aldrig rigtigt. Medan den väntade på den lägliga stunden att fullt vakna, förrättade den alla slags tjenster i frihetens, rättrådighetens och fosterlandskärlekens sak.

»Jag är ännu icke hemma hos *mig*», skyndade jag att säga, »derföre får jag icke betraktas som värdinna för den gäst, hos hvilken jag står i så stor förbindelse och som, då jag flyttat ned, det skall bli mig så kärt att få mottaga.»

»Jag förstår fullkomligt», svarade han, »och det är *den* kunskapen som afhållit mig ifrån att för hastigt uppsöka er. Men innan kort hoppas jag att, (icke personligen återkomma, ty jag vill ej missbruka herr Thomsons värdskap) utan genom en biljett utbedja mig den äran att få se min korrespondent på en enkel middag, då jag kan hafva det nöjet att göra henne bekant med en man, hvars bekantskap, synnerligen för en litterär personlighet, förtjenar att göras, nemligen Hierta, och i öfrigt de mest framstående medarbetarne i Aftonbladsredaktionen.»

Nu var det rigtigt synd om den stackars författarinnan från landsorten. Huru obeskrifligt gerna ville jag ej in i en *sådan* krets, jag som ej hade något slags politiska antipatier insupna från ungdomen,

Digitized by Google

ej heller inympade, men huru skulle jag, hvars vingar man oupphörligt sökte klippa, kunna komma dit?

Lyckligtvis för stunden, togs mitt samtycke för afgjordt, och visiten blef snart förkortad genom ankomsten af Mellin, som skulle följa mig någonstädes. Det pratades en liten stund om dagens frågor och så var den pröfningen slut.

»Frun fick väl tillfälle att låta den der herrn förstå vår öfverenskommelse», frågade Thomson, som nu blef synlig.

»Öfverenskommelse!» sade jag, litet harmset.

Mellin förklarade nu, att vi icke borde bekymra oss på förhand; kanske någon bjudning aldrig komme i fråga. »Och, i alla händelser, hvad skulle det betyda om för en gång...»

»En gång — så är fältet uppgifvet», menade min förläggare; »och fru Flygare kommer in i en helt och hållet olika sfer med den aktade och passande, som hon nu beträdt.»

En vecka senare kom den på förhand profeterade biljetten, med dagen för middagen utsatt.

Nu för första gången ville jag bryta på mina mjuka fjettrar. Jag var visserligen trakterad af operan, af Djurgårdsteatern, konstsamlingar och bjudningar, men detta lif var icke fullt det, jag behöfde — och jag förklarade, att jag icke *kunde* gifva efter.

Men gifva efter måste jag ändå, med de allra bittraste känslor. Jag stod ju alldeles främmande, ensam och temligen medellös med min son i denna nya omgifning. En formlig brytning (och den hängde tydligt öfver mig) hade blifvit följden, det såg jag.

Digitized by Google

Jag kände ett verkligt lidande, då jag skref mitt afslag. En timme senare fick jag en ny biljett, påpekande nödvändigheten att icke uppoffra min frihet och bättre öfvertygelse. I mitt sista svar hänvisade jag blott, så öppet som det passade, till oktober.

Men då oktober kom, kom dock icke *den* gäst, jag helst velat se. Och formligt kunde jag ej bjuda honom, då jag, som enka, icke hade några bjudningar.

Men fastän han icke visade sig på flera månader, recenserade han dock *Gustaf Lindorm* — alltid densamme, rättvis och välvillig. Men sedan den tiden sysselsatte han sig icke mera med den belletristiska kritiken, och jag hade fått det sista offentliga ordet af honom. En dag, då jag icke mera väntade honom, kom han likväl, och sedan dess infann han sig ibland. Jag förstod så väl att hans stora teaterdröm på fullt allvar vaknat. Han hade nu så mycket att dela sin verksamhet åt.

Sedan jag i januari 1841 inträdt i mitt giftermål, kom Lindebergs umgänge på stadig fot, mig ständigt till stort gagn, och när han nu förnyade sin middagsbjudning, kunde Thomson naturligtvis ingenting säga, och jag fick ändtligen det nöjet att lära känna herr Hierta och de, som Thomson kallade dem, så rysligt *farliga* herrarne i Aftonbladet. Framdeles, då vi sjelfva fullt bestämde om hvilka vi borde få se och icke se vid våra enkla tillställningar, hade vi flera gånger nöjet att helsa Hierta, redaktören af Aftonbladet, och Dalman, redaktören af Dagligt Allehanda, bland våra gäster, hvilka aldrig, i trångsint beräkning, skildes genom politiska och sociala åsigter. Alla färger förliktes förtroligt och belåtet under några timmar. Der sutto

Digitized by Google

två personer i en högst animerad konversation i ett afsides soffhörn för sig sjelfva, för att kanske följande dag skrifva de skarpaste repliker mot hvarandra. Sällskapslifvet fick färg, just genom att icke se på *någon*. Det är alltid uppfriskande att få mötas på neutral mark, och det är blott småsinnet, som bär sina opinioner med sig i fickan bort.

Den tiden var emellertid mycket stora skiljaktigheter i tendenserna inom *alla* sferer.

Från medlet af trettiotalet till långt fram på fyratiotalet gick ju en oerhörd rörelse genom tidningslifvet. De stora frågorna i ledande artiklar uppammade en sådan djerf polemiklitteratur, att det då hörde till ordningen för dagen att anfalla personligheten och ej sky någonting. Nu för tiden, då tidningarne, efter flere af de magtpåliggande reformernas slut, föra ett så humant språk i alla frågor, skulle sådant väcka skandal. Men *då* lefde man liksom under belägringstillstånd, fast det fiendtliga lägret ej låg *utanför* staden.

Men nog sagdt, litteraturens och de sköna konsternas representanter i hvarjehanda rigtningar skydde lika litet de politiska männen, som desse skydde en treflig hvilostund från dagligt bröd. Bland de senare syntes dock mera sällan Lindeberg, som vanligen helst kom ensam. *Han* låg visserligen äfven ständigt inom politiken, men om aldrig så sträng var hans penna dock utmärkt för sans och värdighet.

Och under det tiden gick och Lindeberg syntes trygg, nalkades en vigtig epok på det dramatiska områdets historia. Vi voro komna till det för den gamle vännen märkvärdiga året 1842 och till början af mars månad.

Digitized by Google

Det fans ej en menniska som kände honom, som ej delade hans triumf då dagen var inne för första grundstenens nedläggande till *Nya teatern.* Men sjelfbeherskande, såsom han varit i alla skiften, var han äfven nu. På en sådan mans ansigte spåras mycket sällan hans känslor. Men så mycket var det, att han fått ett leende på läpparna som var alldeles nytt; och den verksamhet och otroliga kraft, han utvecklade, var sådan, att han uppväckte en ny popularitet, en ny beundran.

»Skulle han icke ändå sträfva sig till målet», sade man, »skulle han icke visa både allmänheten och vederbörande, att då en man, en *man* i ordets fullaste bemärkelse, har haft en hög och rättvis idé, han ej släpper den, huru länge det än må draga ut med dess utförande». Sedan blef det undran öfver om ej företaget ändå skulle få afstanna i brist på medel, om det ej skulle blifva ett snart ramladt hastverk, och om ej slutligen hinder från regeringens sida skulle komma och draga ett streck öfver alltsammans. Det blefve kanske en ny process!

Men alla dessa farhågor och förutseenden stupade snart ned i det djup, som upptager alla dylika spekulativa insinuationer. Utan storartade medel, utan att göra ett fuskverk, något hvilket än i dag visar sig, och utan hinder från regeringens sida uppstod — ty den 29 oktober gaf regeringen sitt oinskränkta bifall — skred verket framåt och verkets mästare drog endast litet på munnen, då man med häpen förundran såg den betydelsefulla byggnaden under tak. Men icke var allt gjordt härmed! »Huru kunde Lindeberg vara så enormt sjefförtröstande på sin viljekraft, att han vågade ett så rent af enfaldigt påstå-

Digitized by Google

ende som det, att allting invändigt skulle blifva färdigt till den 1 november. Kanske skulle både scenen, maskineriet och sujetterna reqvireras från månen» ... Man förklarade saken endast *löjlig*, ingenting vidare.

Men ännu en gång skulle misstroendets representanter och vadhållare lära sig inse att den der viljekraften hos en enda man, med så föga pekuniära resurser, visade sig kunna besegra både möjliga och omöjliga hinder, ty åtta månader hade ej tilländagått från grundläggningen, då det otroligaste verk, just till den bestämda tiden, hade trädt i verklighet. Den fattige litteratörens varma fantasi stod fullklädd i ler och sten.

Rosenröda bref

kommo nu till hufvudstadens alla akademier, tidningsredaktioner och betydligare allmänna kårer, samt derjemte till alla närmare vänner. Och innehållet i dessa bref var en bjudning att öfvervara *Nya teaterns invigning* den 1 november 1842.

Nu ropade man på underverk. Nu var Lindebergs andra popularitetsperiod på sin högsta spets.

I fall priset på biljetterna varit aldrig så oerhördt, skulle man betalat det för att få vara med vid första representationen. Men Lindeberg blef aldrig den man, som ockrade på *något*. Det är väl naturligt, ehuru jag icke minnes det, att biljetterna hade förhöjda priser emot hvad de voro bestämda att sedan gälla. Men då var detta pris säkert inom den moraliska laglighetens gränser.

Tidningarnes spalter voro uppfylda med utbrott af förundran, vackra erkännanden, lyckönskningar och förhoppningar, och fram för allt af gissningar samt

Digitized by Google

åtskilliga motsägelser i bedömandet af de skådespelare och det skådespel, som skulle illustrera invigningen.

Det var förmodligen Lindebergs djupt fosterländska känsla, som bjöd honom att börja sina representationer med ett inhemskt stycke. Men hvarför fans ej något annat än ett sorgespel, huru härligt som helst, värdigt dertill? Det var Lings *»Agne»*. Och ett sorgespel, om man befinnes aldrig så litet vidskeplig, är vid ett sådant tillfälle alltid förenadt med tanken: hvarföre välja något som kan hänvisa på förgängelsen af alla tings varaktighet?

Men nu var i alla fall närmare vänner så fullt upptagna med sin oro, för att allt skulle gå *väl* vid den första vigtiga representationen, att man knappt hade en tanke för *hvad* man skulle få se.

Efter ett otroligt slammer i logedörrarne innan alla damer hunno visa sig i stor toilett och herrarne i svarta frackar och hvita halsdukar, och efter ett otroligt buller af utrop af förundran huru allt kunnat bli så bra, så fullständigt — med afdrag förstås af en hop småsaker, som man ej kunde begära genast skulle varit förutsedda, efter allt detta ingick en vacker och aktningsfull tystnad, då orkestern började ouverturen, och jag tror knappt att Lindebergs hjerta innanför scenen slog mycket fortare än de vänners, som befunno sig utanför den under de ögonblick, som föregingo ridåns uppgång.

Ack! hviskades till höger och venster, måtte bara icke ridån på något sätt fastna, men lyckligtvis gick det stora ögonblicket förbi utan ringaste svårighet. Nu var ridån uppe och invigningsakten började med en prolog af skalden Ingelman. De applåder, som nu i en storm utbröto, kunde vara egnade både åt

Digitized by Google

scenen och dekorationsartisterna samt åt prologen och den mägtige stiftaren. Men *han* hade ej nu tid att höra, och stormen fick tystna vid sorgespelets början. Om detta tilltror jag mig ej afge något omdöme. Det var sådant att det ryckte åhörarne med sig, hvartill fru Tillgrens fullkomligt utmärkta utförande af hjeltinnans parti väsentligen bidrog. Jag har brådtom till slutet, ty Lindeberg hade på inga uppmaningar visat sig förr än ridån föll efter sista akten. Men då var det icke en *storm* som utbröt, utan sannskyldiga orkaner af bravorop och rop på Lindeberg, så att de nya murarne kunnat remna. Det var klart att publiken icke längre ville ge sig till tåls, och så visade sig då den enkle mannen, men så blygsamt och flyktigt, att mången knappt trodde att han visat sig och fick nöja sig med att klappa sönder handskarna för fru Tillgren (Skjalf) och ett par andra af de i sorgespelet uppträdande personerna.

Efteråt gafs ett tillfällighetsstycke af Onkel Adam. Vid den storståtliga enskilda festen under natten, ty det är ej att förtiga att klockan var 12 innan allt på teatern slutats, strömmade jublet ut i skålar, tal, sång, deklamation och verser, och då kunde Lindeberg icke draga sig bort, han blef hyllad i många egenskaper, sist dock hyllad i egenskap af ädel frihetskämpe för sånggudinnorna, om hvilka det heter:

Med endast minnen qvar från bättre tider
Och sorgens qval i bleka anletsdrag
De svenska sångmör under många strider,
I landsflykt irrat, se'n ett undantag
Af magten påbjöds vara allmän lag.

Digitized by Google

Till hemmet dit de vänas suckar trängde
Förblefvo vägarne dock envist stängde.

Men nu de hulda sångmör glädtigt dansa
In i sitt fosterhem tillbaks igen.
Se, friska rosor deras lockar kransa,
Och ögats blåa himlar stråla än.
En fristad öppnas ... välkomsthymnen klingar,
Och nordens genius deröfver svingar.

Och *du* — du kämpe af en jernfast vilja,
En man, som aldrig från sin bana gått,
Fast svårt det varit vän från ovän skilja,
Der afvoghetens hamn i vägen stått —
Vid målet njut af den triumf du nått!
Snart till din kronas mångbesjungna lager
Slå nya rotskott ut i ärans dager.

Denna högtidsafton midt emellan tvenne andra stora skiften var den enda som kanske någonsin såg det ständiga lugnet vika från Lindebergs ansigte. Glädjens rörelse var ny för honom. Han böjde sig för dess ovana majestät. Men han böjde sig än djupare inför *det* majestät, hvars rättighet det är att i dag gifva och i morgon återtaga.

Det hade funnits en dag i hans lif, då han varit lycklig.

Digitized by Google

Tredje skiftet.

När visar sig mannen störst? Då han bär motgången på rak arm, lemnande vid behof allt i sticket utom sin heder.

Den mannen, hvars öden vi följt intill den enda glädjedagen i hans lif, och hvilken slöts vid klangen af glas, sång och jublande hurrarop, den mannen erfor måhända, då han vaknade, hela magten af de allvarliga orden: »Allt under solen är förgängligt.» Han hade nått *höjdpunkten;* under hvilka strider, hvilka uppoffringar, under hvilket energiskt motstånd utpressande lifskraften, som han måst ställa gent emot det oerhördt tryckande, ständigt återkommande penningebehofvet — allt detta visste ingen annan än han sjelf. Men med höjdpunkten förenar sig den oerhörda svårigheten att stanna der, det osaliga alternativet att bibehålla sig eller sjunka.

Lindeberg hade alltid egt, hvad ingen såg eller förstod, en brinnande fantasi, och det var måhända lika mycket *den* som styrkan i hans karakter, som burit honom öfver så många bräddjup. Men *en* sak hade troligen aldrig varit dold för honom sjelf, den nemligen att någonting väsentligt fattades honom, hvilket hvarken kraft, vilja eller mod förmådde ersätta. Det fattades honom hvad som stundom fattas personer, hvilka genom sysselsättningar på den vittra intilligensens område försumma att rätt egna sig åt det ekonomiska — utom kanske i någon national-ekonomisk artikel, der tankar, bläck och penna äro nog. Alltså

Digitized by Google

fattades Lindeberg insigt i sjelfva affärslifvet, och då han ej kunde dölja detta för sig sjelf, så måste ovilkorligt, då han vaknade dagen efter invigningsfesten, vålnaden af det *kommande* träda emot honom, sätta sig vid hans hufvudgärd och höfligt begära ett förtroligt — mellan fyra ögon. Huru nu än detta slöts, så var det dock naturligtvis för tidigt att betrakta som annat än signalering till en hel rad följande sammanträden med vigtiga personer.

Det var naturligtvis en tröstrik tid *denna*, då penningar från ständigt fylda hus inflöto, ty det gick långt om innan hela hufvudstaden en och flera gånger gått att beundra det otroligt hastigt uppvuxna verket. Nyfikenhetens period varade som sagdt mycket längre än den vanligen brukar. Men en gång tillfredsställd måste den, såsom alltid sker, taga af — utan att just upphöra. Ty nya stycken och nya skådespelare upplifvade intresset.

Men ännu hade teaterns egare icke att förfoga öfver stora krafter i någotdera af dessa fall. Blanches lustspel »*Positivhataren*» kom som en glädjeraket 1843 att upplifva scenen — och värdefullare alster af hans verksamhet följde efter. Men det var först då den store Torslow kom att illustrera denna scen som gedigna stycken och värderade skådespelare visade sig.

Tyvärr hade likväl då den der vålnaden, som ständigt följde Lindebergs steg, blifvit så pockande, att inga skäl blefvo antagne. Han satte sig icke nu artigt vid hufvudgärden för att höfligt begära en tête-à-tête, han lutade sig helt simpelt ned öfver den sofvande och väckte honom med den dagliga morgonrapporten om räkningar som skulle betalas, om sammanträden som skulle hållas, och om artisternas fåfänga

Digitized by Google

besök vid kassan. Ack, huru tungt han då suckade, denne man, som sagt sig ej kunna bära ens tanken att icke göra hvar man rätt.

Att *styra* en teater torde vara svårare än att bygga den. Lindeberg, som förmått det ena, förmådde icke det andra. En man, hvars förmåga legat häråt, hade nog redt sig äfven med hans svårigheter.

Men hans själ var ej skapad för allt detta trassel, med stora fordringar och små lumpenheter. Han hade fullbordat sitt stora mål, som varit att skaffa ett enskildt tempel för den dramatiska konsten, om det var framtiden förbehållet att låta lysande förmågor inom dramatikens litteratur och dess sceniska utförande framstå.

Under ett par år lyckades Lindeberg likväl att uppehålla sitt verk. Men då öfverlemnade han teatern åt sina fordringsegare, och samme lugne, tålige man han alltid varit gick han ut genom tempelportarne — icke till en *ny* soluppgång, som då han lemnade sitt fängelses portar, utan till början af lifvets solnedgång.

Han hade förlorat allt hvad han under så många arbetsamma år sträfvat tillsamman. Men då han lemnade teatern med hela dess materiel till kreditorerne — så gick han derifrån med bergad samvetsfrid, ty tillgångarne ansågos, *rigtigt* skötta, böra räcka att betäcka allt.

Man har under denna tid, då någon hört omtalas att jag skref om Lindeberg, visat mig några af de skuldsedlar, som sedan bevakades vid konkursen, och af dem framgår klart att han afsett allt möjligt för långifvarens bästa. »Dessutom» heter det i den tryckta förbindelsen, »tillfaller innehafvaren en årlig

Digitized by Google

premieutdelning af de lotter, som härtill äro anslagna af Nya Teaterns nettoinkomst, från och med den 1 juli innevarande år. (Det vill säga 1844.)

Men alla dessa små hjelpkällor — ty de voro obegripligt små — hjelpte föga... Och, som redan är nämndt, han afstod *allt*, och trädde som en fattig man tillbaka öfver tröskeln till det lilla väl inredda trähuset vid Riddargatan, der han var född, der han fordom gifvit sina små angenäma middagar, och der han en dag, icke så aflägsen, skulle andas ut den sista sucken. (Huset tillhörde systern).

Ingen såg på honom någon förändring, han återtog sitt tidnings-arbete, och kunde derpå alltid lefva. Aldrig beklagade han sig öfver ödets orättvisa. Hans ande var för stor till klagan, hvarmed små själar äro så frikostiga. Om den mörkrets frestare, som kallas mjeltsjuka, nalkades honom, blefvo besöken ej kända.

För öfrigt är mjeltsjukan en sjelfskrifven sällskapare åt alla dem som skrifva med starkt anlitande af fantasien. Tomrummen måste fyllas och det sker genom denne outtröttlige arbetare, som aldrig afser besväret att återkomma, om den han egnar sin tid åt aldrig så enträget söker slippa honom. Han kommer försåtligt smygande och ser på offret med sina blodröda ögon, för hvars blick intet slags realitet står upprätt utan måste sänka hufvudet.

En gammal vän, fornforskaren *Axel Emanuel Holmberg*, hvars glada yta, liksom Brauns, gömde en djup melankoli, brukade säga, att det icke finnes något dummare och farligare än att då man icke sjelf känner denne fiende, våga le åt dess magt, dess inverkan på en annan, troende helt enfaldigt, att en sådan »inbillningssjukdom» är besegrad af blotta viljan. »Som

Digitized by Google

pojke», tillade han, »skrattade jag, då jag på nära håll varsnade intrycket af den magten. Det ångrade mig sedan: man bör aldrig gyckla med hvad man ej begriper.»

Att nu återkomma till hufvudpersonen i min teckning så undrade jag mer än en gång, då han liksom förr ibland besökte oss och satt tillbakalutad i gungstolen med blicken liksom vänd inåt, om han ej erfor ett hemligt lidande. Men då jag tilltalade honom röjde ingenting den minsta distraktion och han talade som vanligt i litteratur och politik, hans favoritämnen.

Det var vid den tiden, 1846, som jag kom fram med den der anhållan ifrån Thomson — Lindeberg och han hade längesedan glömt det gamla grollet — om ett bidrag till *Nya svenska parnassen* och som han skref sin historiska roman *Junker Carl*, hvars innehåll jag nu icke minnes. Deremot minnes jag att en af medlemmarne i den *författaresammankomst*, som tecknades i förra skizzen, citerade Almqvists satir i Jönköpingsbladet, der det var påpekadt att Lindeberg skulle blifvit något *stort* i svenska folkets minne, om hans dödsdom kommit till verkställighet. Men för min del tror jag, att Lindeberg var vida större nu, då han med så mycken sann värdighet bar sin olycka, än då han med fäderneslandets entusiasm till belöning visade hela kraften af sin själs manlighet.

Nu väckte han ingen entusiasm — nu hette det: »Jaså, Lindeberg, ja, stackars karl, han var en fantast, han fick visserligen sin vilja fram, men det gick som hvarje klok menniska kunde sagt honom på förhand. Huru lefver han nu för tiden? Man säger att han skall vara sig lik. Det vore väl ändå besynnerligt, men det finnes naturer på hvilka ingenting biter...

Digitized by Google

Det måtte väl ändå bita på honom när han någon afton går förbi sin forna teater, och ser den under Torslows och Stjernströms hägn samla om aftnarne massor af folkskaror som korsas med vagnarne. Jo, jo, så går det till i verlden, den ene sår, den andre skördar!»

Ack, du lumpna vishetsverld! I fall den som ditt hån här gälde hade hört dig, skulle han endast smålett och dragit på axlarne. Verlden var ju endast inne i sin rättighet, då den tog till skottafla samma föremål som den en gång icke nog kunnat höja mot skyn.

En samtida * skrifver om honom:

»Lidelserna, som kufvat så mången kraft, olyckorna, som krossat så månget lugn, besegrade aldrig denne frihetens redlige målsman, och derför bar han liksom slagfältets hjelte sin segerfana med oförsvagad hand och oförfäradt sinne sin vandringsstaf in i lifvets afton, tills han ändtligen nedlade densamma, ödmjukande sig endast under den konung som i höjden bor. Hans lager var flätad äfven med törnen, men desto fastare sitter den på hans tinning, helgad af striden, lidandet och segern.»

Sanden i Lindebergs timglas hade runnit många timmar efter jubeldagen den 1 november 1842 och efter den dag, då han sista gången utgick från den byggnad, der han aldrig trampade ett stolt steg, då

* Kyrkoherden Mårten Christofer Bergvall.

Digitized by Google

på den 12 december 1849 sanden i timglaset stannade vid en viss timme.

Det var döden som smög sig in och vände glaset, och han tog med sig på återvägen en ande som gjort sin pilgrimsfärd på jorden utan att knappt en fläck af dess stoft lådit vid den. Misstag och mensklig svaghet tillhöra hvarje varelse af qvinna född, men få äro de, åt hvilka en opartisk dom kan skänka en så rättvist förvärfvad aktning, som åt honom.

Den 20 december, på Svenska akademiens högtidsdag, den dag, på hvilken han skördat sin första vittra lager, invigdes stoftet högtidligt åt jorden. Det hvilar i Ladugårdslands kyrkogård. Mindre teatern hade för aftonen instält dagens representation, och personalen slöt sig till processionen, hvilken till större delen utgjordes af hufvudstadens litteratörer och publicister.

När det långa sorgtåget nalkades kyrkogårdsporten från Storgatan, möttes det af en vagn med förridare. Det var konung Oscars. Låtande det verldsliga majestätet vika för dödens, omgifvet af den böljande folkmassan, gaf konungen ett tecken att stanna, lutade sig fram och gjorde synbart en fråga. I detsamma svajade prestafvens långa flor framför vagnen, och då kistan blef synlig, blottade konung Oscar med en ädel, hög, allvarlig rörelse sitt hufvud: utan tvifvel en fridhelsning till honom, som nu gick att intaga det rum der jordens alla, små och stora, strider tystna. Men kunde han ha sett denna helsning, skulle den gamle kämpen också velat böja sig, ty hvilken var hjertligare än han, berörd af en vacker handling? Nu observerades den och antecknades i minnet hos

Digitized by Google

många, antecknades med den aktning, som icke ens majestätet behöfde försmå.

Ännu en vacker kunglig handling blef en triumf för honom, som med så stora offer skapade det nya dramatiska templet. När *det*, underbart att tänka, blef en *kunglig* teater, lät Carl XV det porträtt, som Stjernström till ett värdigt minne af mästaren uppsatt öfver ridåhvalfvet, i ro få sitta qvar och nedblicka på hvad väl Lindeberg *aldrig* tänkt sig att få se.

Huru ofta, då jag går öfver Ladugårdslands kyrkogård, ser jag ej åt den ensliga bädden nära porten vid Artillerigatan! På en liten enkel sten med ett jernkors står namnet

Anders Lindeberg.

Digitized by Google

AUGUST BLANCHE.

Digitized by Google

Digitized by Google

Inledning.

Den vetenskap, som lefde under medeltiden och kastade sitt farliga sken ännu ett stycke in i sextonde seklet, har alltid synts mig af ett mystiskt intresse, hvilket gjort mig begripligt huru det varit möjligt att personer af stor intelligens, men öfverspända idéer på det öfversinliga området, kunnat låta sig fängslas deraf. Jag menar astrologien, den lära, som förband himlens underbara stjernbilder med menskliga öden.

Utan tvifvel uppstod en hel mängd charlataner, hvilka drefvo sitt bedrägliga spel med en ännu vida större hop vidskepliga anhängare, som sökte deras kunskap för att få veta något om framtidens dunkla gåtor, men ibland desse arme forskare i den lönlösa vetenskapen fans säkerligen också en hel del uppriktigt troende på sina systemer, och hvilka uppoffrade otaliga nätter i ensliga vakor för att studera stjernskriften och göra sina uträkningar för något nyfödt menniskolif. Sådana vigtiga, upptecknade beräkningar gömdes som de heligaste reliker. Sedan kom det an på om *den*, hvars horoskop blifvit ställdt, råkade träffa på *en* möjlighet mot hundra omöjligheter, att vid den tid då förutsägelsernas farligaste

Digitized by Google

punkter voro nära, genom någon icke trolig händelse kunna med sin lefnadsstråt stryka förbi dem.

Genom två särskilda vägar har jag råkat in på minnet af denna under århundraden slumrande vetenskap. Den ena skall jag tills vidare lemna åsido; till den andra förde mig en blick, i tanken kastad öfver August Blanches lif och slutade bana.

I händelse hans födelsetimme blifvit mål för en sådan forskning, hade utan tvifvel den astrolog, som deröfver gjort sina observationer och beräkningar, råkat ut för ett ovanligt fall, då himlens stjernskrift ej haft att uppenbara ett enda hotande tecken till vare sig en oemotståndlig olycka eller mörka förvecklingar ledande till mörka öden, utan att konstellationerna i stället visade en lifskedja, som skulle genomlöpa sin förelagda stråt under nästan ständigt ljus och ständig medgång. Ty *när* stod i August Blanches väg en hotande olycka, eller *när* visade sig på hans horisont mörka förvecklingar ledande till mörka öden?

Han hade af Gud erhållit en mängd rika och stora gåfvor, och i olikhet med tusental, som också fått rika gåfvor, förstod han att *väl* och i rättan tid begagna dem. Han glömde eller skrinlade icke en enda. Hans bästa gåfva var dock *den*, att han klart kunde bedöma hvad han erhållit, utan att tro att han ensam skulle draga nyttan af de förlänade punden.

Som helt ung ännu — vi komma sedan dit — kunde han väl ha, och hade verkligen, några små affärsbekymmer, och i sin framstående mannaålder då och då några timmar *politisk ångest*, men båda afhjelptes snart; de förra genom ett betydligt arf, den

Digitized by Google

senare genom någon seger inom riksdagens annaler, och sådana segrar firade han flera.

I den sakrika biografiska teckning, eller kanske snarare i den omsorgsfullt tecknade karta öfver August Blanches hela offentliga lif, som afslutar hans samlade arbeten, får man den fullständigaste opartiska upplysning öfver hans litterära, medborgerliga och politiska bana. Man återfinner, kort sagdt, der i trognaste detalj *den* Blanche som tillhör offentligheten, men då medaljen har två sidor kan det också möjligen vara af ett litet intresse att se August Blanche såsom August Blanche rätt och slätt, och då han visst icke var minst i smaken hos de personer, som han egnade många timmar af obunden trefnad, humor och hjertlighet, antingen det då var hos gamla vänner, eller hos honom sjelf.

Mellin hade hos mig som enka infört Blanche och samtidigt med Blanche hade en annan bland medlemmarne af det unga Sverige anmält sig, en herre, som till visitkort medförde *Stycken på vers* af Joh. Gabr. Carlén. På det sättet samlades hos mig efter hand en ganska stor del af Aganippens personal. Jag talar ej om de sjelfskrifne Dahlgren och Arwidsson, med deras respektive fruar, men jag talar om den qvicke Sturzen-Becker, den djupsinnige, théälskande Snellman, den poetiskt sinnade Kjellman-Göranson, den outransaklige Almqvist och den stilla, men mycket värderade skalden Ingelman, som jag först senare fick veta tillhörde aganippartiet från början. När härtill kommo flyttfoglar sådana som Braun och Ridderstad, så tror jag kretsen var fulltalig.

Men för att återgå till de båda förstnämnde, så blef Mellin den prest, som en viss afton förrättade

Digitized by Google

en viss vigsel, der August Blanche uppträdde som marskalk, Thomson och Arwidsson officierade som fäder och Göranson, Sturzen-Becker och Ingelman fungerade i egenskap af bröllopspoeter, att ej tala om Braun, som per posto sände en laddning vers.

Sedan jag nu för dem, hvilka måhända icke läst de föregående teckningarna, dokumenterat mig som en gammal bekantskap till hufvudpersonen i denna skizz, börjar jag mina *minnen* med:

En huslig vinterafton.

Det var den 10 december 1844.

Jag skulle aldrig kunna glömma denna qväll, emedan den utgjorde början till en mycket sorglig utgång.

Hela vår främmande societet skulle bestå af blott tre personer. En ung författare, som begärt att få läsa upp några kapitel af början till en roman, Blanche, som skulle förtrolla oss med de nya kupletterna till sin nya pjes, hvilka kupletter ingen utförde *så* trefligt som han sjelf, och slutligen den tredje gästen, skalden Ingelman, hvars bidrag till sällskapsnöjet egentligen vidtog *efter* maten. Han samlade då omkring sig de vänner som älskade en liten rysning ofvanpå supén, och frös man då för starkt vid andehistorierna, så skyndade Blanche, ifall han var närvarande, att med några raska, glada toner på pianot värma upp våra lifsandar.

Det var just på Ingelman jag tänkte, då jag vid början erinrade om astrologiska förutsägelser. Denna samma afton voro hans och Blanches minnen så nära förenade i mina erinringar, att jag ej kunde vidröra

Digitized by Google

den ene utan den andre och huru ringa Blanche med sin kraftiga intelligens fäste sig vid mellanlänkarne mellan den sinliga och öfversinliga verlden, så kunde *han*, menniskoforskaren, icke annat än med intresse, liksom vi andra, följa Ingelman, den så innerligt gudfruktige och troende mannen, der han med barnets ädla enfald berättade och trodde på alla slags förutsägelser, liksom på full gemenskap mellan *den* sanning som redan ser klart, och den sanning som *här* sväfvar i dimmor under bemödandet att komma den högsta nära.

Ingelman, som — jag vet icke på hvad skäl mera än andra, hvilka sysselsatte sig med den ädla poesien i bunden form — vanligen aktningsfullt benämndes skalden Ingelman, skulle tagit mycket illa upp ifall man omildt klandrat något slags bemödande att ställa oss i den förbindelse han älskade. Han var ändå en verldsligt upplyst man, men lifvet har olika fordringar på olika andar. Det skulle ej dugt att inför honom finna ämne till hån i astrologien.

Tébordet var afröjdt.

Den unge författaren — jag törs icke säga hans namn — sittande i en fåtölj midt framför bordet, börjar vika på sitt manuskript. Jag har satt mig i god ordning att höra. Blanche har med ett utseende af englalikt tålamod inrättat sig i andra soffhörnet och min son har skyndat att ta afsked för att bivista ett ynglingamöte med schackspel och smörgåsar. Endast min man vill hvarken stanna eller försvinna. Han håller sig nästan oafbrutet på tröskeln mellan förmaket och salen. Jag förstår ganska väl att han icke anser aftonunderhållningen började innan Ingelman, hans mest tillgifne vän och dessutom kamrat i

Digitized by Google

expeditionsutskottet, anländt. Han dröjde denna qväll ovanligt länge.

»Skulle vi icke snart göra slut på det här», insinuerade Blanche med en snäf blick på manuskriptet och författarens nedlutade hufvud.

»Vi skola väl komma till början först», inföll jag, och sköt ljusen bättre i ordning. »Är det värdt att vänta längre på vår siste gäst», frågade jag min man, »kanske Ingelman blifvit uppehållen af något sedan du gick tillkommet ärende, som skall expedieras.»

»Ja, det är hela saken», sade Blanche, »Carlén ser ut som om något värre vore å färde — Ingelman kommer nog och berättar oss om... Se så, hvad är det nu för nöd, det går i salsdörren, der ha vi honom!»

Men vi hade honom icke. Det var en korrekturgosse, som tagit genaste vägen.

Emellertid tog läsningen sin början och jag sökte spänna hela min uppmärksamhet derpå, i hvilket aktningsvärda försök Blanche godhjertadt understödde mig.

Jag började likväl frukta att den unge mannen misstagit sig på sin kallelse, icke just derför att inledningen var utdragen — sådant ha de allra störste författare ansett lämpligt — men den var andefattig och ville icke vara hvarken tråkig eller glädtig, utan höll sig jemt på ett neutralt, kyligt område, omsorgsfullt skildt från all sällskaplighet med vare sig tungt eller friskt humör.

»Kan du då icke sätta dig, Carlén», afbröt Blanche, förtjust åt en förevändning till afbrott, »du ser ju att du stör baronen» (Se så, nu kom jag då att förråda att det var en baron, men längre skall jag icke gå i indiscretion. Han har skrifvit andra värde-

Digitized by Google

fulla böcker i olika genre sedan, och skulle, ifall han kommer att kasta ögonen på dessa rader, tycka om att slippa erinras om »gamla enfaldigheter». Men *då*, förstås, låg hela hans fantasi, all hans ögonblickliga tanke på den blifvande romanen).

Emellertid skred tiden så långt fram, att min man förklarade, att bestämdt någonting var å färde, och att han ovilkorligt ville ge sig ut och höra efter huru det stod till. Han gick också, lemnande värdskapet vid punschbrickan i Blanches hägn.

»Drick! — Drick, de förflyga de susande perlorna, drick», sade denne till föreläsaren, som återtagit sitt arbete, och för öfrigt icke tycktes vara någon anhängare af de »förflygande perlorna». Men Blanches godmodighet var omöjlig att emotstå, och när det nu börjat slamras en smula i salen för dukningen, och husmamsellen hviskade mig i örat att helgflundran just nu blifvit påsatt, hvilken åtgärd jag inhiberade, tog Blanche tillfället i akt att medgifva rättvisan i författarens halfhögt framkastade förmodan »att det kanske icke lämpade sig att läsa vidare» — Och emedan så vår vän Blanche, glad som han sluppit en tröttsam skollexa, skyndade till pianot, tog jag tillfället i akt att med herr baronen språka några ord om hans manuskript. Jag sade honom, att jag gerna skulle genomgå arbetet för mig sjelf, men att jag ansåg mig ännu som nog mycket nybegynnarinna för att fälla en afgörande dom.

Jag omtalar likväl här hvad jag något senare meddelade författaren (ty nu hade jag ett stöd att hålla mig vid), nemligen att arbetet icke från någon sida kunde uppfylla egenskapen af *roman*, alldenstund hjeltinnan, som visat sig i de första tre kapitlen som

Digitized by Google

en riktig dam — sedermera hvarken vid fortsättningen eller slutet vidare hördes af eller med ringaste ord omnämndes. Hon hade totalt fallit författaren sjelf ur minnet.

När jag meddelade denna oväntade upplösning, som aldrig fallit herr baronen sjelf in, hade han den goda takten att skratta med mig och förklara att han icke vidare tänkte lägga sig ombord med romanförfattareskapet, och att alltsammans blott varit ögonblickets nyck.

För att nu återvända till vår husliga vinterafton, så höll Blanche på med alla möjliga lifvande kupletter, tills min man återkom i en högst allvarsam stämning.

»Hvar är Ingelman?» ropade Blanche, vändande sig. Han hade just denna afton särskildt gerna velat språka med den »gamle siaren».

»Ja, det vete blott Gud», svarade min man. »Jag har sökt honom både på utskottet, hemma hos honom sjelf och på den enda klubben han besöker. Ingenstädes att finna!»

»Knackade du på hos *Wilhelmina Stålberg*, — du vet väl», återtog Blanche, »att hon bor i samma hus, och att det varit berättadt att skalden Ingelman har ett litet ömt attachement för poetissan, eller tvärtom, eller begge delarne.»

»Det är bara prat. — Men i alla fall knackade jag på, och hon förklarade, att hon icke hört det gå i hans dörr under hela eftermiddagen.»

I allt detta fans väl icke särdeles mycket att bekymra sig öfver, men då det aldrig händt att Ingelman uteblifvit, och han nu ej kunde träffas hemma och ej i arbetslokalen, så verkade saken ändå nedstämmande.

Digitized by Google

Nu kom emellertid min man ihåg att Ingelman på förmiddagen talat om ett par resande bekanta, som bodde någonstädes vid Drottninggatan. Det var en möjlighet att han besökt dem, men der kunde han ej stannat.

Gissningarna tjenade emellertid till ingenting. Vi slutade vår supé och voro länge tillsammans. Men den väntade kom ej, och vi skildes under förutsättning att nästa dag få förklaring.

Denna följande dag blef emellertid ännu besynnerligare. Hvarken i sin bostad hade skalden infunnit sig, ej heller infann han sig i expeditionsutskottet. Min stackars man var alldeles förtviflad — han hade träffat Blanche, som också på sin sida gjort alla spaningar och som nu äfven anade en olycka; hvarefter snart ryktet spridt sig med alla slags gissningar. När så både tredje och fjerde dagen förflöto utan att hvarken den enskilda vänskapens outtröttliga letande eller polisens efterforskningar tjenade till det ringaste, blef det ingen ända på deltagande sorgebeklagelser.

Ingelman var en så aktad man, en så aktad skald, och hade med sin enkla naturs eftergifvenhet skrifvit för en sådan mängd sörjande, vid makars, föräldrars eller barns grafvar, att han hade en *särskild* allmänhet af tacksamma personer, dem han hugsvalat.

Försvunnen och återfunnen.

Dagar, veckor, månader gingo, och det hade inträdt just ett sådant förhållande som Ingelman sjelf

Digitized by Google

många, många gånger skildrat såsom det ohyggligaste, han kunde tänka sig, nemligen då en person plötsligt försvunne ur vänkretsen utan att man finge ringaste spaning på honom.

Det var detta minne som jemte sorgen plågade min man och långa natten höll honom vaken. Jag hörde honom då, mer än en gång — säkert en reminiscens från den bortgångnes egen öfvertro — halfhögt yttra: »Ingelman, Ingelman, *om* du hör mig, så gif mig den allra minsta underättelse». Men allt förblef tyst... Ingelman hade intet svar att gifva.

Ett fjerdedels år förflöt.

Nu hade både tidningarna och menniskorna i allmänhet längesedan upphört att gissa. Och vackert var att bland alla dessa förmodanden, rimliga och orimliga, intet enda påpekade den omständigheten att den gudfruktige mannen på något farligt sätt sjelf haft del i sitt försvinnande. — *Det* ansågs lika otroligt som att *han* råkat ega någon fiende; — han, som hvar man såg, skulle varit färdig att gifva allt det lilla han egde till en behöfvande like.

Icke dess mindre egde han dock en fiende. Men den var ej att söka utom, utan inom honom. Han var tankspridd i hög grad. — Se der fienden!

Den 10 mars 1845 flöt den så länge gömda hemligheten upp nedanför Gustaf III:s staty. Ack, han hade gått miste i den mörka aftonen (då fans ej den nuvarande gatu-upplysningen) och sjunkit ned i Norrström, såsom det antogs vid Rosenbad. Uret, som fans hos honom, hade stannat på tre qvart till 9.

Ingelman fick, efter vackra högtidligheter, sitt sista rum på Solna kyrkogård i den så kallade »Skalde-

Digitized by Google

vrån». Han var, näst Dahlgren, den som först bröt vår krets.

Länge lefde han i vännernes minne, och hans varmaste vän, den som längst saknade honom, uttalade sina känslor, först i den sång som egnades honom efter hans försvinnande, och senare i en annan, då hans jordiska hydda återfans. Ett par utdrag af dessa sånger skola icke här anses olämpliga, hoppas jag.

1.

Hvar är den vän, som öfverallt jag söker,
den ädle, som i allt min glädje var?
I minnets lund, hvarhelst sig vägen kröker,
hans ljusa bild står för min saknad qvar.
O — det hans grafsång är som nu jag qväder ...
men hvar är rummet, der han gick till ro?
Ack, skola icke ens »de fyra bräder»
förunnas honom till ett eget bo?

Du snikna död, hur lömskt du gått till väga!
... Men så det är: allt kärt, som här vi ega,
du afundsjukt förinta vill,
och alla medel väljer du dertill.
Dock nu blott till en del ditt spel du vunnit;
du fått hans *stoft*, men skalden lefva skall —
när genom åren än ditt timglas runnit,
hans lyra klingar öfver tidens svall.
En skördeman, som du, har intet hjerta:
du glömt hur mildt han kärlek sjöng om dig,
hur ofta han försonade den smärta
som du strör ut på lifvets fagra stig.

Digitized by Google

Du ej dig ångrar: i ditt döfva öra
min klagan dör — men andra skola höra,
hvad vänner känt, att han som men'ska var
en bild af allt hvad skönt han diktat har.

Du broder, nås ej mer af sorgens ilar . . .
. . . Frid med ditt stoft! Ehvar det hvilar,
bland goda englar dväljs ändå din själ.
Din vackra uppenbarelse på jorden
ett heligt föredöme oss är vorden
att ge vårt lif ett minnesrikt farväl.

2.

Hans stoft är funnet!
Vårens engel drog
den slöja bort, som dolt hur skalden dog . . .
Det var en vinterqväll. Kring strand och vatten
slog dimman dystert ut ett svekfullt nät
och himlen sina ljus ej tändt för natten
att vänlig ledning ge åt vandrarns fjät.
I tankens verld — han lefde der så gerna —
gick skalden då försänkt, och snart han såg
Guds finger slunga fram en enslig stjerna,
hvars ljusa eld sköt ned mot dimmig våg:
det var hans — lefnadsstjernas sista tåg.

»Jag är ej än beredd för dödens smärta!»
han ofta sagt. Men herren såg hans hjerta
att nog det luttradt var i lifvets strid,
och värdigt segern öfver rum och tid . . .

Digitized by Google

Framåt gick tankens flygt. Han måste följa.
Och — dödens frid han fann i stormig bölja.

Med stannad »oro» uret visar än
den stund, som från oss tog vår ädle vän.
Men liket sällsamt vaggades i dagen
intill den konungs bild, med milda dragen,
som hellre här en himmel än en graf
åt sången och dess söner gaf.

Och *nu* de fyra bräder sluta inne,
vår bleke bror till sist i eget bo.
Så lugnt det tjället är: ej verldens minne
gör hemgång der, i djupet af hans ro.
Men här begrafnings-klockans stämma talar
ett höjdens språk utöfver berg och dalar:
att ofvan stjernorna fins högre frid
för evig tid.

Med vemod dock — ack, så det var ej förr! —
vi lemna hans för alltid stängda dörr.

Blanche lemnar Stockholm och vännerne.

Den afton, som utgör inledningen till denna skizz, var en af de förtroliga, der antalet gäster kunde vara blott 3 à 4, men aldrig i allmänhet öfversteg 8 à 10, och hvilka små anspråkslösa samqväm Sturzen-Becker behagar hedra med ett vänligt minne i sina »Grupper och Personager». Men vi hade också, emedan det den tiden fans få gifta litteratörer, så kallade små »till-

Digitized by Google

ställningar» der gifta och ogifta författare, publicister och resande besökare kunde sammanträffa. Dessa aftonsällskap borde i sin tur icke få öfverstiga trettio personer.

Men dagarna förut hade min man alltid den turen (jag kallade det oturen) att träffa än en, än en annan bekant, som han, just för att låta mig undslippa en visit, hvarmed jag midt under manuskriptbrådskan blifvit hotad, funnit bäst inbjuda till den bestämda aftonen.

»Men för all del ingen mer», kunde jag yttra. — En huslig gift qvinna må vara aldrig så mycket författarinna, så tager värdinneskapet ut sin fulla rätt, och om det är mycket tråkigt att icke få en särskild gäst, som man räknat på, så är det ännu långt tråkigare att få fler, än man beräknat.

Men jag kunde i detta fall aldrig göra några säkra beräkningar, ty följande dagen hade min man så lyckligt träffat en resande, för hvilken vi »väl *ändå*» fått ha litet främmande, och sjelfva festlighetens förmiddag, då jag erhållit högtidligt löfte att ingen vidare bjudning skulle utfärdas, fick jag också vid middagen ingenting veta, men på aftonen inträdde och presenterades väl tre eller fyra herrar som jag hade lyckan att bli öfverraskad af: »Jag ville bereda dig ett nöje» hviskade min man och meddelade i flygten ett slags också flygande biografiska antecedentia öfver dessa celebriteter eller prima lotterivinster, hvilka också *kunde* råka till att bli verkliga vinster.

Jag hade till stäfjande af den starka attraktionen åt politiken och den äfven temligen envisa attraktionen åt litteraturen, det vill säga synnerligen den

Digitized by Google

afart, hvilken kunde ge ämne till ifriga dispyter och som sedan vanligen drunknade i tidnings-polemiken, funnit rådligt inblanda två andra element. Icke spelborden — de efterfrågades förgäfves, icke heller dans som jag nästan afskydde, utan musik och en smula dramatik. Vi hade godt om musikaliska vänner och artister från teatrarne, hvilka med sången blandade dramatiska föredrag.

Huru mången sådan afton satt ej då mindre teaterns orchesteranförare, Ahlström, vid pianot medan Stjernström sjöng trefliga kupletter. Sedan var det Blanche, den oförliknelige Blanche, som vid mer än ett tillfälle lät flytta ljusen i salen ned i en rad på golfvet och sedan i någon monolog lät sällskapet komma att skratta af förtjusning. Det var på den tiden, då Blanche ännu icke inträdt i sin *stora* roll eller rättare sina stora roller. Nu var det teaterförfattaren och sällskapsmannen som ännu icke hunnit tröttna och gäspa vid sina triumfer. Men utom Blanche och Stjernström, hade vi glädjen att höra Dannström och *Talis Qualis.* Det var långt tillbaka i tiden innan han inträdde i svenska akademien. Och ännu torde äfven herr Jolin erinra sig att han spelade scener ur sin *komedi,* »En komedi».

Men bland alla dessa var det *en* som sedermera, då kretsen blef för vidlyftig, försvann. Dock 1845, då vi hade vår första tillställning efter Ingelmans bortgång, kom denne sällsynte och välkomne gäst, nemligen *Georg Dahlqvist.* Och han deklamerade då stående (allt efter föredragets fordringar ombytande den djupa rösten och sina vackra plastiska ställningar) *Dödens engel* af Wallin. Denna sällskapsafton hade en mycket allvarlig karakter. Ingelmans begrafning

Digitized by Google

var ännu i minnet och dessutom var Blanche bortrest, hvilket ville säga att det rikaste elementet saknades.

Det året var ingånget, som Blanche vistades i Norrland. En del påstod att detta aflägsnande stod i sammanhang med affärerna, andra menade att han rest för att sätta sina juridiska studier i praktik hos en landtdomare, sjelf sade han oss, att han behöfde i en helsosam skogsluft bringa sina af arbetsansträngningar och sällskapsförströelser medtagna själs- och kroppskrafter i full ordning.

Orsaken må nu varit hvilken som helst, så var han borta, men skördade lika fullt triumfer och förtjuste både herrar och damer. Tänk hvilka tal han höll vid middagar och supéer. Han pratade i öfrigt (såsom jag vid en restur åt Norrland många år derefter hörde berättas) i konstkritik, politik, polemik och dramatik, med ett ord i allt utom i *romantik*. Ty det var ej bekant att Blanche särskildt utmärkt någon dam.

Likväl sades det ofta hemma om honom, att han mycket missbrukade *en* af sina gåfvor, nemligen konsten att intaga; det der är väl möjligt. Men när man blifvit så bortskämd, så torde det ha gått Blanche som Almqvist en gång skref: »Jag råder icke öfver mig sjelf».

Medan skizzens hufvudperson sålunda nu är frånvarande och gör eröfringar och samlar det stora förråd af helsa, som han verkligen behöfde för sin betydliga verksamhet, så få vi draga oss fram så godt vi kunna på några andra minnen af svenskt författarlif, der det åtminstone erbjudes att göra personlig bekantskap med en annan notabilitet, hvarom den

Digitized by Google

tiden mycket talades, nemligen friherrinnan Sofie von Knorring, »Kusin-författarinnan», eller såsom det ock hette: »damen med de tjugufyra talangerna» — och damen som en gång satte sig i sinnet att gifva ut alla sina recensioner i en särskild bok, på det att herrar recensenter skulle bli i tillfälle att få recensera *hvarandra* i stället för henne.

Då jag skref skizzen öfver Almqvist yttrade jag, att jag icke ännu (vid en viss tidpunkt deri) gjort friherrinnan Knorrings personliga bekantskap. Men vid alla dessa fram och åter korsande lefnadshändelser och årtal, hade jag råkat glömma att jag redan 1844 på försommaren fick göra hennes *första* bekantskap; jag stannar således vid

Ett besök af Marie Röhl, som i sin tur föranledde ett annat.

Denna så rättvist värderade artist hade jag blifvit bekant med strax efter min ankomst till Stockholm, då hon genom Mellin var vidtalad att taga ett porträtt af mig, som skulle sändas hem till min mor.

Jag förstår ej hvarför mamsell Amelie Lindegren icke derom anmodades, då jag den tiden så ofta träffade henne inom den så aktade Sandelska familjen, som genom gifte var i förvandtskap med Thomson och utgjorde förnämsta delen af hans umgängeskrets. Jag förmodar att skälet var att mamsell Röhls rykte var stadgadt, och att det *då*, för den sedan så stora målarinnan, Amelie Lindegren, återstod att grundlägga *sitt*. Allt nog, mamsell Röhl gjorde ett porträtt, som visst icke blef likt, men hvad betydde väl det, det var ändå signeradt med namnet *Marie Röhl.*

Digitized by Google

Att nu återkomma till visiten, så var den oväntad, ty jag hade ej på mycket länge träffat henne, och det var alldeles icke svårt att se att hon hade ett ärende.

Efter de vanliga tomma komplimangerna yttrade hon: »Det är väl bekant att friherrinnan Knorring är i staden? Hon har rest upp för att rådfråga läkare. Hon är sjuk, men ligger dock klädd på soffan.»

Jag beklagade hjertligt detta förhållande men begrep ingenting vidare.

»Skulle det icke göra fru Carlén ett nöje att bli bekant med kusin-författarinnan?»

»Det tror jag, uppri̇gtigt sagdt, icke — man har ofta sina intryck om författare, som förlora sig då man lärer känna dem.»

»Det är möjligt, men här blefve det utan tvifvel tvärtom. Och om jag får presentera eder för hvarandra, så skulle det vara mig ett stort nöje. Fru Knorring och jag äro mycket gamla bekanta.»

»Säg då så godt ärligt», svarade jag, »att det är fråga om en liten ambassad. Friherrinnan Knorring vill väl ha en visit af mig, för att se huru jag tager mig ut, men å andra sidan skall det icke vara *hon* utan *jag* som haft idén om visiten.»

»Nå väl, hvarför skulle den äldre författarinnan icke kunna önska att se den yngre. — Tro mig, hon gör det.»

»Då hade den omständigheten bort framställas genast. På en begäran af fru Knorring skall jag genast komma. — Men hennes åsigter äro kända, och jag vill ej anses vara påflugen.»

Frågan vreds och vändes ännu några minuter. Men då jag förblef vid mitt beslut, resolverade sig

Digitized by Google

mamsell Röhl för att erkänna det hon erhållit som *uppdrag*, hvad hon dock förstått att fru Knorring helst sett skulle kommit till stånd genom en *anhållan* från min sida.

Andra eftermiddagen blef utsatt till visiten, som skulle ske en timme före spektakeldags, ty *den* tiden och långt derefter brukade jag ännu besöka teatrarne, och jag hade stämt möte med min man nära friherrinnan Knorrings bostad.

Marie Röhl hemtade mig, och nu var det stora ögonblicket inne då jag skulle framträda för Sveriges mest qvicka, mest talangfulla, mest satiriska och mest högmodiga författarinna, att säga sanningen, kände jag mig långt mera berörd af oro, än då jag första gången kallades till drottning Josefina. — Den senare skulle visst icke önskat sätta mig i ringaste bryderi, men jag var fullt förvissad att den celebra litterära damen icke skulle skona *mig*, som tidningspressen så ofta skonat.

Hon låg på sin soffa och höll ögonen slutna. Det var en präktig gestalt som tog sig väl ut, ehuru den hektiska rodnaden på hennes kind var sorglig att se. Marie Röhl gick fram, och nu lyfte sig värdinnan på ena armen och bad mig, utan öfverflödig vänlighet, men dock artigt, vara välkommen.

»Det var då rigtigt snällt af fru Flygare-Carlén att vilja söka upp mig, och om jag också varit sämre skulle jag icke nekat emottaga ett så välvilligt besök.»

Detta stod jag knappt ut med. Jag såg åt mamsell Röhl, men hon höll just på att observera något på gatan. — Jag intog den mig anvisade platsen bredvid soffan och förklarade att jag visst aldrig vågat tänka på att med besök besvära en sjuk person, som

Digitized by Google

jag ej hade äran känna, så framt icke mamsell Röhl låtit mig veta att *Kusinernas* författarinna behagat hedra mig genom utmärkelsen att önska mottaga mig.»

Nu fick fru Knorring sin hosta och mamsell Röhl skyndade att med fin takt förklara, att *hon*, som trodde sig känna bådas våra önskningar, stält till den lilla öfverraskningen.

Härefter blef allt godt och fru Knorring började genast tala om den dåliga ton som rådde inom pressen, och beklagade att kritiken stod på så svaga fötter inom vårt land. »Apropos», tillade hon hastigt, »känner fru Carlén »Törnrosbokens» författare, den der karlen har haft inne en den allra dummaste artikel, man kan tänka sig, i Jönköpingsbladet.»

Almqvist — »den der karlen!» och dertill *dum!*

»I fall det är fråga om »*Tråkighetens resa*» — ett bekant bitande stycke som jag hört sägas, stått i Jönköpingsbladet — så har jag icke haft tillfälle att se det i sin helhet, men en del har varit reproducerad i någon tidning här, jag mins ej hvilken.»

»Ja», inföll hon, »och med vanlig partiskhet slapp fru Carlén från saken genom att icke »vara hemma», då *Tråkigheten*, klädd i sjömanskostym, infann sig. Men sedan berättades, att då han, iklädd svart frack och hvita handskar, reste ned till Westergötland för att uppvakta mig, blef han emottagen (vi äro naturligtvis mycket gästfria på landet!); och när jag händelsevis gick in i nästa rum passade min gäst på tillfället att taga bort det papper, som låg på mitt skrifbord, och smög i stället dit det, som *han* medfört. Är sådant qvickt, är det icke snarare ett tecken på dålig ton och dålig smak?»

»Men», vågade jag nästan ödmjukt invända, ty

Digitized by Google

aldrig hade jag förr än nu tänkt på huru rigtigt *farligt* kritiken kan verka på en försvagad och retlig fysik, »men mamsell Brem...»

»Ack, tala nu icke om Fredrika Bremer... Henne gjorde åtminstone herr *Tråkigheten* den äran att inleda i ett ordentligt resonnement om *Strauss* och hans skrifter — Fredrikas svaghet — och derigenom kom hon småningom in i *Tråkighetens* idéer. Men från *mig* stjäl han helt simpelt papperet, hvarpå jag skulle skrifva mina *Förhoppningar*, och derpå kommer en näsvis herre i *Dagligt Allehanda* fram med det genialiska påfundet, att orsaken hvarför boken icke slog an, var helt simpelt *den*, att den råkade vara skrifven på *Tråkighetens* och ej på mitt eget papper.»

Jag var helt och hållet nedtryckt. Jag skulle oändligt gerna velat erinra henne, att då hon utgaf sina *skizzer* alla recensenter gemensamt berömt dem. Men lyckligtvis kom jag i tid ihåg att denna sammanstämning väckt hennes stora ovilja, enär just *denna* bok var misskrediterad hos henne sjelf. I företalet till *Förhoppningarna*, jag tror ej jag misstager mig om att det var i *det* företalet, uttrycker hon också sitt djupa missnöje öfver att skizzerna skulle finna nåd för herrar kritikers ögon. De voro ej att betrakta som annat än »en oförsvarlig lek med pennan».

»På det viset», fortfor hon, »står det till med svenska kritiken. Om man ej kan umgås med de der herrarne, ehvad de än tillhöra *Aftonbladet*, *Winterbladet*, *Dagbladet*, *Dagligt Allehanda* och det malicieusa *Biet*, så blir man deras offer. Men huru var det, råkade ej fru Carlén också att en gång bli stucken af den der bisvärmen?»

Digitized by Google

»Jo bevars», svarade jag, »och stynget var nästan lika skarpt, som det jag vid samma tid fick i ett Helsingforsblad.»

Jag mins ej nu om jag vid den tiden verkligen redan haft en skarp recension i någon Helsingfors-tidning. Men om icke så var, talade jag sannerligen profetiskt, ty då en liten tid derefter *Pål Wärning* kom ut, blefvo utlåtelserna derifrån öfver det »simpla och underliga sällskap», hvaruti jag infört läsaren så stränga, att både Dagligt Allehanda och Aftonbladet ansågo sig behöfva taga den stackars skärgårdsynglingen under sitt hägn, och på det viset kom *Pål* sig ändå upp i verlden och gjorde mig en gång en vida större tjenst än någon enda af alla mina förnämare hjeltar kunnat göra.

1867 på eftersommaren befunno vi oss, min man och jag, under en resa, stadda på besök på en landtlig kyrkogård, der jag hade en liten graf att återse. Aftonen började att falla öfver oss, och vi hade just fått höra att värden i det hus, som vi ärnat taga i anspråk för ett nattläger, och som så rigtigt gerna blifvit oss beviljadt, nyligen dödt. Att då besvära hans enka kunde ej komma i fråga. Gästgifvaregården var mycket långt borta, och der stodo vi nu, till på köpet med vagn, kusk och hästar, alltsammans lege-gods från Wenersborg, dit vi hade fyra mil tillbaka, och dertill var en tät regnby i antågande.

Då framträdde från en af portarne der något arbete pågick, en ung »herreman», som väl förstått vår förlägenhet, och presenterade sig som *Pål Wärning*. Jag tyckte skämtet var föga passande, men ändrade snart tankar då han med vinnande godmodig-

Digitized by Google

het tillade: »Jag säger *Pål Wärning*, emedan också jag är en skärgårdsyngling från samma trakt som han, och emedan jag haft ungefär samma öden och liksom han slutat med en liten handel, fast jag kommit att bli landthandlare. Jag bor derborta.» Han visade på ett icke synnerligen långt aflägset, hyggligt hus och slutade med orden: »Min hustru heter icke *Nora* såsom Påls, men hon är också född i skärgården, och skall med glädje mottaga herrskapet med hvad huset förmår.»

Kan man i en nödstäld stund träffa ut för något bättre? Vi blefvo också rigtigt ordentligt förtjusta.

Men för att nu afsluta visiten hos friherrinnan Knorring, så återkommo vi ej vidare på det litterära gebitet som *kritik*, utan skildes, sedan jag fått uttala mina enskilda hyllningsrika tankar, troligen ömsesidigt öfvertygade att ej mera blifva i tillfälle att återse hvarandra.

Hon skulle resa hem efter några först gjorda utflygter, jag skulle resa direkt till min hembygd, för att helsa på min mor och begagna de välgörande baden. Under vistandet i Strömstad erhöll jag emellertid ifrån henne ett bref som jag här låter inflyta.

Bästa fru Carlén!

Efter många ströftåg till lands och vatten har jag ändteligen hamnat i hemmet, det fridfulla och lugna, hvilket nu för mig står likt insjöns blanka yta, icke krusad af en enda vindflägt, utan klart och om möjligt med daguerreotypens noggrannhet återgifvande i sin lugna spegel hvarje ögonblick af den nyligen förflutna, brokiga tiden. Ack, der ser jag nu så mycket! Hvarje föremål är åter lika lefvande för

Digitized by Google

alla mina sinnen som i verkligheten, och bland dem jag särdeles tydligt förmärker, är den godhet mig visades af fru Carlén att besöka mig, hvilken jag genom sjukdom och tidens knapphet ej fick tacka för såsom sig borde under min vistelse i Stockholm, utan anser jag en af mina största skyldigheter vara, nu sedan hemmets ro gifver mig litet tid och frid, att på detta sätt åtminstone hembära min tacksamhet och min högaktning, samt bedja fru Carlén städse i godt minne och fortfarande välvilja behålla

Dess ödmjuka Tjenarinna
Sophie v. Knorring
född Zelow.

Skara & Skålltorp, 24 augusti 1844.

Kommentarier behöfvas icke. Mamsell Röhls goda takt var bortspild angående den der visiten. Jag måste *nödvändigt* ha gjort den af mig sjelf.

En sista sammanvaro.

Sommaren 1845 voro många af vännerna skingrade än hit än dit. Det var, som redan är nämndt, det året då Blanche kastade glansen af sitt sällskapslynne öfver de nya vyerna af sitt norrländska lif. *Vi* befunno oss hos slägtingar i Westergötland och händelsevis under några dagar hos en nära bekant familj till min man. Denna familjs egendom befans vara belägen mycket nära intill öfversteboställets Skålltorp. Men naturligtvis var detta likgiltigt då kusinförfattarinnans och min bekantskap genom hennes bref blifvit fullt afslutad.

Men den var ej afslutad.

Två dagar efter vår ankomst erhöll jag en biljett

Digitized by Google

från friherrinnan Knorring, deri hon på det allra artigaste, att icke säga enträgnaste sätt inbjöd min man och mig på kaffe följande eftermiddag för att stanna qvar öfver supén.

Jag kände icke ringaste håg att antaga bjudningen, synnerligen som jag icke för mig sjelf kunde redogöra för min antipati deremot. Men min man tyckte det skulle varit löjligt att neka — och så reste vi då. *Nu* kunde åtminstone intet misstag ske genom Marie Röhl.

Första anblicken af Skålltorp hade ingenting imponerande och stod icke alldeles i öfverensstämmelse med de föreställningar man gjort sig efter författarinnans häntydningar. Angående sjelfva vistandet der, under den för besöket faststälda tiden, nämner jag endast, att värdinnan samlat hela den adliga krets, ganska stor, som orten erbjöd. I öfrigt lånar jag från en minnesteckning, som jag 1865 skref öfver henne i Illustrerad tidning, följande rader, hvilka både skildra och *icke* skildra intrycket af bjudningen.

»Under en resa, heter det, var jag 1845 inbjuden till friherrinnan Knorrings hem, och jag såg då *huru* hon utöfvade magten inom sin sällskapskrets. Men jag lärde ock i grunden känna denna sinnets smärtsamma sjukdom, hvilken kanske lika mycket som kroppens plågor dödade henne. Hon var ovanligt öppenhjertig i afseende på *alla* sina intryck, och lät i dessa helt och hållet leda sig af det lifligt sprittande blodet, som ej visste af något *tvång*».

Detta var allt hvad jag yttrade då, och jag vill ej heller i dag yttra mera, förutom några ord vid ett besök, som nedanför skall nämnas.

Under en långsam och svår, hjeltemodigt buren

Digitized by Google

sjukdom, var författarskapet hennes enda, kära, lifgifvande förströelse. Men nästan ända intill sin död förmådde hon icke med fullt lugn emottaga ett kallt ord i hvad som rörde detta. Om den publik, som älskade och hyllade henne, och den var visst icke liten, kunde mångdubblats, skulle hon skänkt oss ännu bättre, och måhända vackrare verk, ehuru de hon skänkte oss alltid ega sitt stora värde i en opartisk läsares ögon.

Hennes *Torpare* blef väl bedömd, men hon blödde af många sår förut.

Ett par månader efter vår hemkomst erhöll jag en dag besök af generaltulldirektören Gyllenhaal. Han sade sig komma för att, oaktadt allt hvad *tullkammaren* hade att beklaga sig öfver, tacka mig för bekantskapen med *Enslingen på Johannesskäret.* Men när detta ämne blifvit tillräckligt berördt, och jag gladt mig åt, att en så mägtig person inom tullstaten värdigats skratta åt sina egna underordnades missöden, sade han tvärt:

»Jag kommer direkt från Westergötland, från mina slägtingar Gyllenhaals på» — (Jag minnes ej namnet på egendomen). »De voro med på den famösa supén hos friherrinnan Knorring.»

»Ja, jag hade den äran att der lära känna många familjer och var särdeles belåten med min goda tur att få träffa ett så stort antal behagliga och artiga menniskor.»

»Verkligen! Nå ja, nog fattades det icke *dem* artighet och framför allt intresse. Men i orten talades allmänt om — vissa följder af rivalskapet...»

»Jag förstår att man anmärkt några små öfvergående flägtar af fru Knorrings sjukliga lynne»...

Digitized by Google

»Hvilket förorsakade att hon, för *herr* Carlén, utvecklade allt sitt behag, på det att han måtte afstyra den tidigare hemresan.»

»Nå väl, om än meningen att framkasta några små bitterheter varit afsigtlig, så godtgjorde hon detta på ett ädelt och lysande sätt följande morgon, då hon i en fullkomligt hjertlig biljett bad mig taga vård om hennes dotter på resan upp till Stockholm, dit denna då skulle fara.»

»Men, — som jag tror, blef afslaget.»

»Ja, likväl af ingen annan orsak än att vår resa icke gick hemåt med detsamma, utan åt en helt annan trakt. Och fröken Knorring besökte mig sedan flera gånger medan hon var qvar i Stockholm, medförande från sin mor ständigt vänliga helsningar. *Tro* detta och säg derför att jag *var* nöjd.»

»Det lofvar jag bestämdt....»

Och nu slutar jag mina opartiska kommentarier öfver denna författarinna, som kastat så lysande strålar öfver vår litteratur. Vid bedömandet af hennes skriftställeri (som naturligtvis skulle beröras, då man talade om »Minnen af Svenskt författarelif»), har man att i öfrigt erinra sig, att hon, som var född 1797, blef uppfostrad vid en tidpunkt då mycken fransysk frihet och lätthet ännu gick genom sällskapslifvet, och *allt* slags lif. Det var en öfvergångsepok i flera hänseenden.

Carl XIII:s gemål utsände inga stränga regler, och det var först med kronprinsessan Josefinas ankomst till Sverige som en högre anda af sedlighet inträdde. Hon verkade genom den bästa af allt slags magt, exemplets magt, ty man bör ej tro att en furstinnas välde i sådant hänseende ej sträcker sig längre än till de kretsar hvilka komma närmast i beröring med

Digitized by Google

henne. Nej, *ryktet* talar om henne och verkar så småningom att hennes handlingar få inflytande genom många kedjor och kanaler.

Den lysande Sophie Zelow, damen med de tjugufyra talangerna, lade vid 37 års ålder den tjugufemte och sista dertill. Hon hade, då hon började sitt skriftställeri, länge burit namnet friherrinnan von Knorring och länge fört spiran inom sin lilla verld. Det var således naturligt, att när hon beträdde en så olika bana som författareskapets, dessa banor skulle stöta emot hvarandra, hvaraf borde uppkomma och uppkommo äfven många svårigheter.

Recensenterne framträdde ej med hatten i hand, och fruntimren, som blifvit förtjusta att laga kalopps med *Beata Hvardagslag* i mamsell Bremers »Familjen H.», hade nästan glömt bort den forna fria tonen, och visste icke hvad de skulle säga om *Kusinerna.* Men lästa blefvo de, det kan man vara säker om. Och *nu* bör man kunna lita på att litteraturhistorien skall åt kusin-författarinnan förvara ett vackert blad: ett blad der henne göres rättvisa.

Efter denna utflygt på annat författareområde — det kan ej räcka till skizzer för hvar och en — återvänder jag till hufvudpersonen och stannar vid

August Blanches första ungdomslif.

Då Blanche sista gången for utrikes, sade han mig vid afskedet: »Glöm ej lusthuset och sexstyfvern».

Dessa ord syftade på det bifall, han nyss lemnat på min anhållan, att under hans frånvaro få teckna honom i »Illustrerad tidning», hvilken då, i hvad Blanches del beträffade, genom köp öfvergått i min

Digitized by Google

mans händer. Och för den skull hade Blanche under aftonens lopp (sedan jag uppläst manuskriptet till hvad jag skrifvit öfver Fredrika Bremer), berättat mig åtskilliga drag och små händelser från gossåren.

Emellertid kan jag ej säga hvad anledningen var till att denna skildring ej blef af, troligen drog jag mig för, och det med rätta, att teckna den mästare, som med så säker hand var van att göra sina utkast — ty ofta var det blott utkast, men dessa voro sådana att bilden framstod i full tydlighet.

Samma svårighet uppstår visserligen än i dag, men hur ofullkomlig min förmåga än är, så måste den likväl göra försöket, och hvem helst som kunde anmärka, att jag ej är företaget vuxen, så icke vore det *han*. Han såge till uppsåtet, ej till förmågan, och kunde äfven fullt bedöma att ett menniskolif, hvilket ej erbjuder några särskilda punkter af stormiga händelser eller stora olyckor, der olika krafter framkallas, är vida svårare att göra åskådligt än ett, der de förra erbjuda färgen. Blanches lif är stort just derigenom att det blott är *han* som utgör medelpunkten. Och detta lif får sin färg genom den pregel han sjelf tryckt på sin karakter — pregeln af en sjelfgjord man, redlig i tanke, fri i handling, ädel i känsla...

Med lusthuset och sexstyfvern förhöll sig på följande sätt:

Hofslagaren Blanche var en hederlig karl, men till lynnet en kärf och sträf natur, som satte stor skräck i alla sina barn, då de vilda stunderna inträffade, och saken var att de ej inträffade sällan.

Under dessa stormbyar brukade »August» vara den mest blottstälde, och det i trots af att han re-

Digitized by Google

dan då, efter hvad hans systrar intygat, var den i hemmet mest eftergifvande. Det var nog för honom att i skolan utveckla sina unga frihetsidéer och sin tidiga kraft, men hemma var han i den grad öm och rädd om modern, att han hellre ville utstått hvad som helst af den grofkornige husfadern, blott han alltid kunnat rädda henne från förebråelser, dessa just synnerligen tillkomna för hennes svaghet för sin äldste son. Hon var dock den bästa och klokaste mor för dem alla.

Vid de *stora* väderbyarne hade genom fru Blanches goda förhållande till sitt värdfolk en treflig tillflykt blifvit reserverad för *Augusts* räkning, och denna tillflykt utgjordes af ett i trädgården befintligt lusthus, som bar det lyckliggörande namnet *Paradiset.*

Det var således redan vid de tidigaste gossåren som Blanche fick göra bekantskap med denna ort, och visst var det för honom ett paradis, emedan han der slapp så väl bannor som barska miner, och fick under nätterna drömma de vackraste drömmar, der hans mor alltid var hufvudfiguren, och der han redan såg sig i stånd att belöna all hennes kärlek och omtanke.

Så kom morgonen, och med den modern och kaffet, och den intressanta »sexstyfvern», hvilken hon besparat till sin August som skolpengar. För sex styfver erhöll man af madam i ståndet, nära skolan, antingen tre verkliga gedigna skorpor, ej sådana der imaginationsskorpor, som nu erhållas, eller ock tre små knäckstrutar, eller tre äpplen. Med ett ord, någonting aktningsvärdt.

Men stannade väl den omtänksamma modern härvid? Långt derifrån! Nu fick sonen förklara hur det förhöll sig med skolböckerna, och blott hon *visste* och

Digitized by Google

han *anade* huru hon kämpade med sin fattigdom och sin stolthet för att skaffa hvad August behöfde.

»Han kan bli bonde om han ej vill bli handtverkare», sade hennes man, »dertill är han väl ej för god.» Men hon svarade med den nerv, som utmärkte denna raska och modiga qvinna, som tillika städse bibehöll en frisk glädtighet, hvilken just utgjorde solskenet i hemmet: »Var lugn du, min gubbe, August skall hvarken bli handtverkare eller bonde — det säger jag, och den som lefver får väl se.»

Vid alla moderns födelsedagar, ifrån han var en liten pys, brukade August öfverraska sin mor med verser på hennes högtidsdag, alla utgående på det vackra temat, att han sedan, då han blef någonting, skulle göra henne så lycklig, ja så, att hon ej kunde begripa det.

Vid en dylik högtid hade en god »luna» kommit öfver hofslagaren, och han lät då ynglingen, som var nu litet äldre, stoffera ut honom till en gammal aktningsbjudande ek, och alla syskonen i något eget slags skogskostymer fungera som grenar kring eken.

Men tiden gick, skolgossen blef gymnasist, och gymnasisten en framstående student, hvarvid han emellanåt erhöll någon hjelp af en beskyddare, som troligen önskade honom allt godt, men som icke hade någon sympati, hvarken för onödiga studier eller öppna plånböcker, och fann idéen om handtverkslifvet helt och hållet ypperlig och aktningsvärd.

Det var dock nu alldeles för sent att utföra den. August hade längesedan växt in i sin egen vilja och skaffade sig på minst kostsamma vis (han hade en fattig, gammal spränglärd magister till vän) både lärdom och talanger. Naturen, så rik hos honom, visade honom

Digitized by Google

vägen till alla resurser. Och de små bekymren tjenade endast till att ge en vacker skuggning åt de många solskenspartier som framdeles kommo att belysa hans väg.

Då han en dag (för att på förhand kasta blott den flyktigaste blick in i framtiden), hade erhållit sitt betydande arf, skref han från Paris till modern — som ofta brukat göra vers, och icke sällan besjungit fröjden vid sill och potatis, blott August var lycklig.

»Du skall ej mera», skref han då, »behöfva qvittra om sillen och potatisen. Måtte blott ditt hjerta icke upphöra att klappa innan jag hunnit att göra dig så godt som du förtjenar, du ömma, goda modershjerta.»

Och nog blef han i tillfälle att göra henne allt hvad godt en son kan göra sin mor, och det hade han längesedan gjort, ty efter hofslagarens död och sedan dennes enka först bibehållit och sedan nedlagt yrket, och barnen blifvit utplanterade i verlden, hushållade hon för sin August, först då han som ung litteratör bodde vid Nybrogatan, och sedan under alla år han var herre i första våningen på Malmgården, *innan* han beträdde denna som egande herre och husbonde.

Då var han längesedan författaren till lustspel och romaner. Men med undantag af gerantskapet öfver tidningen *Freja*, hade han ännu icke mätt sina krafter på allvar inom politiken, den kom sedan, när han var en sannskyldig man i staten och fick stora vyer och stora pligter. Men, som sagdt, ännu var han icke der. Och icke heller hade han ännu begynt den art af sitt skriftställeri, som var helt och hållet lif och själ med honom sjelf, nemligen alla serierna af sina *taflor ur lifvet*, ty om han gaf dessa

Digitized by Google

serier olika benämningar, så voro de dock alla taflor ur lifvet. Det var en tidig mångsidig erfarenhet, som icke kunde utsina, emedan källan var lika outtömlig som berättelsernas i *Tusen och en natt.*

Blanches författareskap.

I skizzen öfver Almqvist blef det berättadt huru en hel del af författare engagerades att tjenstgöra vid *nya svenska parnassen.* Jag har sedan den dadagen kommit i tillfälle att få blicka på det gamla kontraktet, som den aftonen, då vi först voro samlade, underskrefs, och jag inför nu här fyra då af mig glömda namn (frånvarande): *Olof Fryxell, Carl v. Zeipel, Per Sparre* och *Rosén.* För denna samling, som fortgick under de från början bestämda två åren, skref Blanche »Första älskarinnan» och »Flickan i Stadsgården». Det är ingenting sannolikare än att han, ehuru han då ännu icke besökt Frankrike, likväl tagit ett starkt intryck genom den litteraturflod, hvilken just som lifligast inströmmade från detta land vid samma tid som han doppade pennan i bläckhornet för att börja sin första roman (jag tror det var *Vålnaden*). I alla händelser skulle det varit underligt om icke Dumas' lefvande och raska målningar, och synnerligen *Sues* öfverspända sensationsskapelser i hans första produkter, såsom *Vakttornet Koat Ven* med flere, väckt inom det ungdomligt romantiska sinnet ett visst begär, icke att eftergöra, men att hemta ur ungefär likadana djup vissa behöfliga materialier. När nu till dessa skildringar kommo *Sues* storartade sociala så kallade romaner med materiel från ännu djupare schakt — kunde icke då han, som

Digitized by Google

tidigt fått erfarenhet i oändligt många sidogångar, känna sig uppmanad att taga ut stegen i samma rigtningar?

Han gjorde det. Och då han särskildt älskade att studera Balzac — så blefvo hans verk fulla af fransk sensation och öfverdrift blandad med reel svensk kraft och diverse svensk romantik. Öfver samtliga denna del af hans verk — ända tills *Sonen af Söder och Nord* hvilar dock en lätt skugga af något dunkelt, hvilket torde vara den brist på full mognad, som måste förefinnas *innan* själen sjelf hunnit det mognadens stadium, hvilket hon behöfver vara hemma uti förr än hon drager fram och kallar till lif de varelser, med hvilka hon vill befolka en hel diktverld.

Men det element som Blanche icke förmådde sätta i frihet inom romanen, det förmådde han till högsta tillfredsställelse åstadkomma i sina lustspel.

Der var han mästaren, som väl då och då kunde låna en modell från utlandet, men dock tio gånger högre än i romanerna gaf svensk sjelfständig färg, svensk humor och äkta svenskt lif åt hvarje den ringaste detalj. Också kunde löjet och tåren ofta mötas hos honom, och man kom, under det hans förmåga här oupphörligt stegrades, derhän att älska och lefva med författaren liksom man lefde med figurerna i hans dockspel. Hvem har ej dessutom intresserat sig för hans *Engelbrekt* och varmt lefvat med i hans *Läkare,* och hvem har ej haft så roligt, som det är möjligt att ha af en genialisk obetydlighet, då man hört och sett *Ett resande Teatersällskap.* Denna skapelse, som först blef gifven i landsorten under en helt annan titel, gjorde alls ingen lycka, utan stor fiasko, men *här* under sitt nya namn »Ett resande teatersällskap»,

Digitized by Google

för hvilket sällskap Stjernström blef direktör, en direktör utan like, blef stycket nästan en kassapjes.

Öfver hufvud är det märkligt att äfven då Blanche lånade sina uppränningar från tyska mönsterbilder — i hans lustspel eller dramer hittas icke så mycket som en enda fransk tråd — så bibehöllo de ändå en så oändligt ringa del af sitt ursprung, att de kunnat vara uppförda i Tyskland som fullgoda svenska original, så framt ej de i tryck burit det ärliga medgifvandet: »Efter en tysk idé». Ett enda af dessa i svensk jord omplanterade alster (jag tror det heter »*Döden Fadder*» har dock qvar den tyska tendensen och kostymen, som ingen bearbetning förmått borttaga. Men det tror jag ej heller var Blanches mening, ty detta vackra fantastiska stycke skulle sjelf förklara, att det var födt och uppfostradt i tysk jord — denna stora vagga för poesien och mysticismen.

Vid den af Lindeberg uppförda teatern visade sig ganska snart hur gagnelig denna skapelse var, då den i fulla solklara dagen framlockade så många inhemska krafter, hvilka sedan, vid lampornas sken, spridde nytt lif i den dramatiska konsten: både den skrifvande och talande. Blanche var den som började, och om hans verksamhet (han lemnade kanske ett helt tjog dramatiska barn under årens lopp till mindre teatern) anför jag här ett litet utdrag af hvad hans lefnadstecknare i början af Blanches samlade *Minnesbilder*, säger om denna verksamhet, ty *det* är icke blott väl och vackert sagdt: det är också den opartiska sanningen.

»I fråga om hans dramatiska arbeten, har kritiken varit temligen ense om att bekräfta den populära uppfattningens dom, hvilken i Blanche helsat det

Digitized by Google

nya svenska lustspelets både grundläggare och hittills främste författare. Derjemte (tillägges vidare om dessa arbeten) hafva de verkat vägbrytande genom att för efterföljare anvisa nya områden, hvilka man dittills ej vågat göra sig till godo för en inhemsk dramatisk utveckling. För vitterhet och konst gäller, såsom för andra yttringar af det menskliga bildningsarbetet, att det är ej blott former, som förbrukas, hvilka ej längre duga och måste ersättas af andra, utan att också ett gammalt innehåll, med all den långa häfdens rätt på sin sida, kan befinnas uttömdt och liflöst samt får lemna rum för ett nytt, hemtadt från förut ringaktade områden och glömda källor. Derför har ock i den nyaste tiden, som företer i de flesta riktningar en mera intensiv nationel utveckling än någon föregående, den vittra litteraturen, der hon gått en förnyelse till mötes, sökt och funnit sin nya lifskraft i de tillgångar, som obrukade och förbisedda legat gömda i de folk- och samhällsklassers inre skaplynne och yttre lif, hvilka förut af dikten ansetts för profana och ej användbara för annat än bi-ändamål. Allt ifrån början vände sig Blanche åt detta håll, vare sig han skref stora romaner eller mindre berättelser eller arbeten för scenen.»

Innan jag, efter ofvanstående anförande, vänder blicken från Blanches författareskap till det enskilda lifvet, kan jag ej finna en lämpligare öfvergångspunkt att förena dessa båda skiften än beröringen af hans förnämsta produkt:

Sonen af Söder och Nord.

Många år hade flytt sedan Blanches första teaterpjes, »Positivhataren», i början af 1843, uppfördes på

Digitized by Google

Lindebergs teater. Man räknade nu 1850, och han hade icke mera, ehuru verksam han var, samma håg för roman- och teaterverlden, som han förut haft. Men det hindrade ej att han gjorde sin sak förträffligt, och att hans namn alltid med glädje helsades då det återfans på affischerna.

Men, med ett ord, det gick en lätt drömmande trötthet öfver hans själslif. Jag erinrar mig huru mången eftermiddag, då jag arbetade i mitt kabinett, som låg intill min mans arbetsrum, hela 10 minuterna, ja väl hela qvarten ibland, kunde förgå innan någondera af de båda männen derinne yttrade ett ord.

Blanche satt beqvämt utsträckt i gungstolen, försänkt i sina drömmar, min man hade väl anteckningar, vare sig för Familjboken eller Bellmans-upplagan eller något annat verk, ty han låg med glasögonen öfver en mängd handskrifter. Denna tystnad oaktadt, hade de ändå sällskap af hvarandra, ty att tiga tillsammans med en vän är vida mera uppfriskande än att tala med en äfven aldrig så hygglig vanlig gäst, då man ej är disponerad.

Konversationen kunde ungefär gå så här:

»Carlén! Du läste väl det der anförandet, som Dalman hade inne i går; det var inte oäfvet?»

Svar efter en god stund:

»Nej, jag har icke varit ute i dag, så jag har ej sett Dagligt Allehanda, men jag förstod utaf Aftonbladet hvad det gälde.»

Derpå åter en 8 à 10 minuters uppehåll...

»Skulle vi gå ut?... Din hustru är kanske länge upptagen...»

»Hon kommer snart... Holmberg yttrade i går att han tänkt titta hit i qväll.»

Digitized by Google

»Det vore bra.»

Under det herrarne denna afton väntade på Holmberg måste jag tala om en liten sak, som vi sedan alla fyra gemensamt hade mycket roligt af.

Medan jag skref *En natt vid Bullarsjön* rådfrågade jag Holmbergs historia öfver Bohuslän. Men före Holmberg hade gamle Ödmann gifvit ut *sin* historia och dervid gjort en högst fantastisk skildring på den »Store Ormen» i *Bullarsjön*. »Uti sjelfva Bollare-vatnet finnes ock ett hafsdjur, kalladt then store ormen, hvars kropp är så stor som en årsgammal kalf med fyra fötter like som gåsfötter, hafvande Stiärt icke annorlunda än en fyrfota, samt ett bredt hufvud och inuti munnen gul som en Fogel-unge: Svantsen är så tjock som en 6 tums husestock samt ungefär 6 alnar lång, hvilket herr kyrkoherden Giädda mig sjelf berättat, at han then med egna ögon sedt, jämväl många andra trovärdiga menniskor. Märkeligt är at thetta hafsdjur intet oftare ses än emot bedröfliga händelser uti pastoratet.»

Nu hade det händt många gånger, att, då Holmberg kom, herrarne behagade försvinna på behaglig tid, för att, såsom termen lydde, »lufta på sig». Detta trägna luftande hade gifvit mig anledning att (mig och min man emellan) kalla Holmberg *Den store ormen* — som kom och bortförde Bellmanssamlaren till någon af de öar nämnde notabilitet bebodde i »Bollarevattnet». Detta skämt hade Holmberg fått höra, och dagarne före den nämnda aftonen kom en förmiddag *mamsell* in med ett kort i handen.

»Är det nu främmande?»

»Det var två herrar som sökte *herrn*, den ene kände jag ej, men den andre var pastor Holmberg,

Digitized by Google

som lemnade mig den här lilla taflan, och sade att det var ett visitkort, som jag skulle bära in i detsamma de gingo sin väg.»

Jag tog emot den lilla *taflan*, och nog utgjorde den det märkvärdigaste visitkort någon erhållit. På den yttre sidan var nemligen en mycket omsorgsfull och lyckad teckning uppdragen i bläck och i de vackraste dimensioner af den *Store Ormen*, försedd med — prestkrage.

Holmberg och jag inträdde samtidigt och Blanche fann Holmbergs straff öfver min djerfhet mycket lämpligt och qvickt, och antog såsom en fullkomligt rättvis propos af Holmberg att just nu, med anledning af det vackra vädret, »stor luftning» skulle ega rum. Medelst ett försvinnande på en eller halfannan timme hunne man ej ända till »Bollarevattnet», men så hade den *Store ormen* småstationer der man kunde hålla till under vägen.

Herrarne återkommo i rättan tid till sexan, och då meddelade Blanche att han starkt umgicks med förslaget att oförtöfvadt göra en resa till Tyskland och Frankrike.

»Jag börjar bli trött och dö», sade han, »min dramatiska håg har svalnat, romanerna utledsna mig och jag känner att jag behöfver insupa en hel hop ny lifskraft.»

»Och när du af det slaget insupit nog», svarade min man, »så skall du skrifva en roman i Frankrike, barrikadernas hemland, efter intet annat mönster än det du får i behåll af dina intryck. Det skulle ej tjena till något att resa för vinnande af nya lifskrafter, om du ej gör dig din vinst till godo.»

»Jag tror nog», återtog Blanche, »att jag i Paris

Digitized by Google

skall kunna skrifva, men Thomson har nedlagt sin rörelse, och jag vet icke till hvilken bra betalande förläggare jag skulle vända mig. Jag känner icke Östlund och Berling, *de* tillhöra Norrköping.»

»Nu är deras tryckeri här i Stockholm», inföll jag, »skrif blott en pikant romantisk målning och sänd hem manuskriptet, så skall jag sälja det på bästa vilkor.»

Med detta förslag var han obeskrifligt nöjd och sedan han erhållit min mans löfte att läsa korrekturen, så var allt i ordning. Och allt verkstäldes.

Kort efter denna afton reste Blanche.

Följande året 1851 utkom i Originalbiblioteket hans roman *Sonen af Söder och Nord.* Och det är ingen partiskhet å min sida för den lilla del vi hade i arbetet, då jag uttrycker min tanke om detta Blanches mest fulländade alster i romanväg.

Han är mindre fransman i Frankrike än han var i Stockholm. Här är det en främling som med fullt vaken kraft och intelligens, med djup blick och skarp iakttagelseförmåga skildrar de föremål som ligga både framför hans fantasiögon och framför hans forskning. Det är icke i detta arbete ett sväfvande hit och dit på måfå — det är gedigna målningar öfver 1848 års stora skådespel, intressanta bilder och öfver det hela denna poetiska dager som uppkommer af röda solskyar, i hvilkas midt guldet och purpurn ej förmår öfverspinna de moln som hota bakom.

Men nu gå vi från arbetet till...

Digitized by Google

Författarens återkomst.

Det var under sommaren 1851 som Blanche hemkom. Jag kan icke påminna mig annat än att den *första* afdelningen i Almqvists tragiska öde var förbi. Hade Blanche just då funnits i Stockholm, skulle jag visst icke kunnat glömma hvad intryck han erfarit vid det öde, som träffat denne fiende, hvilken han en dag betalade med en förolämpning, en skymf, svårare än den han sjelf lidit. Jag och Blanche undveko båda omsorgsfullt att beröra den olycka, hvilken vi sågo från olika synpunkter. Men jag gör Blanche den rättvisan att jag aldrig hos honom under vår långa bekantskap i öfrigt såg ett enda fiendtligt drag mot något menskligt väsende. Sådana demonstrationer stredo helt och hållet både mot hans lynne och hans hjerta. Och det var utan tvifvel för att det senare blifvit såradt som han aldrig glömde.

Emellertid var det sol och grönska ute och inne. Min son hade tagit sin grad och skulle samma höst i september börja sin utrikes resa, och Blanche åtog sig att skrifva till herrskapet Bergerons (på svenska rätt och slätt Berggren), så att den unge filosofie doktorn måtte komma i åtnjutande af samma rum och samma förmåner som Blanche sjelf haft.

Men vi hade ett godt stycke sommar qvar, och den beslöto vi att tillsammans göra oss till godo, medelst att en gång i veckan göra utfärder till sjös i de härliga trakterna kring hufvudstaden. Och dit dessa utfärder i synnerhet ställdes var till *Vinterviken*, hvaraf vår vän Blanche erhöll ett minne, som icke var bestämdt att dö i hastigheten.

Digitized by Google

Sällskapet var litet, Blanche, min man och jag, jemte min son och hans promotionskamrat Backman, samt dertill fyra à fem fruntimmer, som utgjordes af min sällskapskrets. Holmberg skulle här varit ovärderlig. Men nu var det hans tur att vara borta, och vi fingo sedan läsa om hans färder i »Haslidalen».

Våra utflygter voro synnerligen lifvade, emedan vi lefde på helt och hållet landtlig fot; med matsäcken till sexan utbredd på någon aktningsvärd flatsten, som lånade sig till bordsskifva och omkring hvilken vi liggande i gräset gjorde vår supé på zigenarsätt.

Men naturligtvis började vi icke med supén utan med kaffeserveringen. Och mellan denna och zigenarafdelningen kom den servering, som tager sig vackrast ut i glas. Herrarne höllo sig till punschen och damerna till lemonaden. Och så blef det ett friskt och inspireradt lif jemte promenader i större och mindre partier i de förtjusande trakterna. Och våra resor till Vinterviken lemnade oss de behagligaste sommarminnen.

Men allt har sitt slut liksom sin början. Och se här slutet.

Det var dagen efter sista utfarten tidigt på eftermiddagen; jag hade satt mig i sinnet att denna eftermiddag sitta i vår egen lilla trädgårds-pavillon och arbeta. Men den saken kom till korta.

Just som jag började ordna mina papper för flyttningen, stack min man hufvudet in genom dörren och sade:

»Blanche är här och har något högst angeläget att säga dig.»

Digitized by Google

»Men just nu har jag några idéer, som jag åtminstone borde få uppteckna.»

»Gör det sedan, det går ej annat an än att komma med det samma, jag ser att Blanche är orolig.»

Jag var icke utan en viss aning, men låtsade naturligtvis ej derom då jag trädde in i röda rummet, som vårt bästa sällskapsrum kallades, och dit Blanche tagit sin tillflykt, emedan då dörrarne stängdes man der var helt och hållet för sig sjelf.

Han satt i en kåsös, med ett högeligen tankfullt och dertill generadt utseende.

»Jag befinner mig i ett verkligen brydsamt dilemma», sade han. »Jag är icke i stånd att göra klart för mig huru det rätt var i går afton under promenaden i gröngräset. Man blir uppspelt, man blir förtjust — i naturen, man ryckes med och vet slutligen icke huru långt man kommit å väg.»

»Allt det der», menade jag, »antager jag som ingress till det erkännandet att en viss ung dam har skäl att tro på tillvaron af något mera reelt än en fantasi i gröngräset.»

»Ja, det är just dit jag vill komma. Hon är förtjusande och rättfärdigar fullkomligt en allvarsam fantasi. Men man måste ha tid på sig för att komma till rätta med sig sjelf. Och nu fruktar jag att jag sagt någon dumhet, som kan tagas för...»

»Kanske ett frieri?»

»Just det — men frågan är om hon tagit den så. Jag är alls icke säker på huru långt jag gick i mina förtroenden. Och derför vänder jag mig till dig (det var vid början af mitt giftermål som Blanche och jag, genom min mans försorg, hunno till den

Digitized by Google

punkt i vänskaplig förtrolighet att vi helt enkelt kallade hvarandra du).

»Nå», frågade jag... »huru kan jag veta det? Jag såg eder — men jag hörde ju ingenting.»

»Det förstår jag nog, men nu kan jag endast genom dig få kännedom om sjelfva punkten der affären stannat.»

»Det skall jag försöka att skaffa underrättelse om i morgon förmiddag, och jag» ...

»Tala för all del icke om i morgon förmiddag. Skall jag lefva i den här febern till dess? Att icke veta om... Ack, du förstår så väl. Hon är ju söt och älskvärd.»

»Naturligtvis.»

»Och begåfvad, mycket begåfvad?»

»Ja, med förstånd och godhet — men icke med den lösliga tjusningsförmågan hos en sådan dam, som särskildt lägger an på att skrufva upp en mans känslor till högsta graden utan afseende på om denna ligger inom det område dit en ädel ung qvinna måste sträfva.»

»Ja», sade han med en half suck, »jag tror icke att hon kommer att lägga *mycket* an på att behaga. Men om *det* för omvexlings skull kan vara pikant, att *börja* med, så... Men visa mig nu det ädelmodet att göra det grannlaga besöket med detsamma. Jag stannar qvar till din återkomst.»

Jag gick på visiten och fann vid min återkomst Blanche en smula upplifvad, i samtal med min son om Paris, hvilken stad Blanche älskade. Emellertid skyndade han nu tillbaka till röda rummet, der jag infann mig så fort jag fått af hatten.

Digitized by Google

»Nå», ropade han emot mig »hade jag sagt något som kunde tagas för allvar?»

»Ja, och för fullt allvar ändå.»

»Ah», han blef mycket bestört, »och nu kanske väntar man?»

»Ingenting alls. Man vill icke anse saken så vigtig, att den får anstrykning af någonting bestämmande. Man vill glömma den.»

»Nej, verkligen! allt för ädelmodigt, man vill således glömma att jag... Det här blir löjligt.»

»Det är just hvad det *icke* blir. — Saken skall anses som den aldrig händt.»

Det syntes, att Blanche på en gång var halft belåten, men i afseende på sin egenkärlek djupt sårad. *Han*, August Blanche... så van vid segrar...! Då han lemnade oss förklarade han att han måste taga en grundlig promenad på egen hand för att klara tankarne. Och hvilken känsla som på det hela dref honom framåt, vet jag icke — nog af, han friade sedan ordentligt och fick *ja*.

Men det tilltänkta äktenskapet var utan tvifvel af dem, som icke voro beslutna i himlen — dock derom sedan!

Emot slutet på året — då min son, som rest till Paris i september, både bebott och lemnat Blanches rum hos Bergerons, för att under vintern vistas i Italien — for Blanche ånyo dit i sällskap med en sjuk värderad vän, hans gamle beskyddare, som för alltid kom att stanna derute, så att då min son fram på våren återkom till Paris, fann han sin forne religionslärare flyttad ned i det tysta djupet, och att Blanche dagarne förut återrest till Sverige, dit min son följde omkring midsommar. Hans intryck af Frank-

Digitized by Google

rikes hufvudstad liknade ej Blanches, hvilket synes af följande rader, skrifna då han nyss ankommit till Italien.

»I Paris, medelpunkten för det så kallade friska och glada lifvet, kände jag mig föga värmd eller lifvad. Jag försökte studera hvad jag såg, men beundrade mycket litet och blef ej entusiast för något. Jag lemnade Paris utan saknad, jag skall återse det utan längtan. Felet att jag ej erfor den uppryckande rörelse, som Paris bör verka, ligger förmodligen deruti, att jag ej är emottaglig för det lif, som kommer på stormens vingar, som glöder i hvarje andedrag, hvarje pulsslag, och rullar fram öfver tiden, menniskorna och händelserna med en fart, som gör att man ständigt väntar på omstörtningar. Om en sådan nu verkligen är att förvänta, vore jag likväl missnöjd att ha rest derifrån. Men nej, huru välgörande ligger ej Italien med dess härliga luft framför mig! Italiens arma folk, som oupphörligt sträfvar efter enhet och frihet, har redan mina sympatier, som bortblandat det intresse jag hyst för fransmännen, hvilka, såsom Machiavelli säger, hvarken kunna fördraga förtrycket eller bibehålla sin frihet.»

Emellertid var nu Blanche för andra gången hemkommen från det lika mycket som förr älskade Paris. Och nu i egenskap af arftagare, sommaren 1852, började han sina tillrustningar för det blifvande giftermålet. Men denna sommardröm från Vinterviken stannade slutligen i en figurlig *vintervik.*

Hvad var orsaken härtill?

Den mest afgörande var utan tvifvel den, att Blanche lika litet kunde tänka på att skiljas från sin mor som han velat frivilligt skiljas från någon lem

Digitized by Google

af sig sjelf, och att han utomdess icke ville flytta från malmgården till det hus han ärft på norr. Blanche var i allmänhet mycket medgörlig mot fruntimmer, och man kunde föreställa sig att detta synnerligt skulle blifvit händelsen om han beherskats af en blifvande hustru. Men så totalt bortskämd som han var från qvinnolinien, van att tillbedjas och kringfjäsas af modren med sitt glada, smekande sätt, kände han vid det nya bandet, att han icke kunde påräkna att återfinna ett sådant qvinnoväsende som låg åt *hans* väg.

Han ville ha glädje, insinuation, litet behagsjuka och ett otaligt inbegrepp af alla slags små älskvärda omsorger för hans personlighet och tycken. Detta åter låg väl icke åt den mera allvarliga karakteren hos henne. Hon insåg det troligen äfven, och så kommo de oförmärkt in i den figurliga vinterviken, der kärleken, som ej måtte varit synnerligen stark å någondera sidan, frös fast.

Allt blef slut — och de enda ord Blanche sade till oss om sin motgång voro dessa filosofiskt uttalade: »Nå ja, en *fästmö* kan man få igen, men aldrig en *mor.*» Emellertid hördes hvarken fästmö eller hustru sedan af.

Hon deremot gifte sig snart.

I sin senast nämnda roman yttrar Blanche en strof, mycket öfverensstämmande med hans individuela uppfattning, ehuru orden gälla i allmänhet.

»Förmågan att behaga», säger han, »är hvarje qvinna medfödd; men denna förmåga odlas olika hos olika subjekter eller, kanske rättare sagdt, nationer.

Digitized by Google

Så t. ex. räcker svenskans bemödande att behaga vanligtvis icke längre än till den betydelsefulla kullerstolen och aflägges icke sällan med brudskruden, då deremot fransyskans räcker ända till grafven, hvarefter det går i arf till hennes döttrar, som, hvad de än vanvårda, likväl aldrig vanvårda detta sitt möderne.»

Också förblef Blanche ungkarl. Och utan tvifvel handlade han häruti välbetänkt.

En gång, så sades det, och troligen var det så, älskade Blanche en ung qvinna (det var långt före hans förlofning), och hade *den* kärleken kommit i hans allra första ungdom, så hvem vet om icke *hon*, som väl velat uppoffra hvad som helst för att få heta August Blanches hustru, kunnat vinna detta pris. Men liksom Blanche talar om qvinnans »andra sommar», så har äfven mannen sin andra både vår, sommar och höst. Blanche befann sig den tiden vid slutet af sin *andra* vår. Det var icke alldeles mer den förste August. Han hade nu fått namn, han hade stora författarevyer och ännu större ekonomiska förhoppningar. Och således, ehuru föremålet för den der kärleken just egde den af honom älskade och beundrade förmågan att behaga, och egde den i hög grad, blef dock ingenting annat än en romantisk dröm af denna vårfantasi. Hon fick dessutom en långt pålitligare brudgum, hvilken hon behagade tillräckligt för att han ville föra henne med sig till ett säkert hem. Det var döden. Döden älskar mycket ungdomen. Och tillfällen finnes nog då äfven ungdomen utan tvekan förtroendefullt räcker honom sin hand.

För Blanche, liksom för oss, var emellertid ett vigtigt skifte inträdt

Digitized by Google

Med året 1852.

Blanche hade förlorat sin fästmö, men vunnit en förmögenhet, som numera satte honom i stånd att ha en liten nätt hofhållning på malmgården, hvilken i trots af att inga bröllops-högtidligheter der kommo att firas iklädde sig en allt festligare skrud. Och värden representerade på ett ståtligt sätt under afvaktan på att få representera vid riksdagen — något som nu kunde förväntas. Det var ej mer den lätt ekiperade litteratören rätt och slätt. Det var den dubble husegaren, den fast bosatte mannen, som dagligen vid sitt bord höll ett eller två lediga kuvert för besökande vänner, och som vid sina ordentliga middagsbjudningar, med eftermiddags-åkning på kaffet, (der hans alltid lika uppburna moder representerade värdinnan) utgjorde en medelpunkt, som väl var värd den cirkel, som slöt sig omkring honom.

Med undantag af de få närmaste vännerna tycktes emellertid Blanches umgängeskrets undergå efter hand en märkbar förändring. Romantik och dramatik blef icke mer dagens lösen. Nu sprang *den* färg som han allra först hyllat åter upp. Det vill säga att romantiken och dramatiken läto sig upplösas i politiken. Visst spelade han och sjöng då han derom ombads, men han dröjde icke länge vid pianot, som efterträddes af diskussionen och — spelbordet — och någon gång vid vissa festligheter af dans för de unga.

Nu infunno sig kommunalbestyr och kommunalförtroenden af alla slag, dertill sammankomster för riksdagsval, debatter och tal, tal, som reproducerades i tidningarne, angående än den och än den vigtiga

Digitized by Google

frågan. Och sedan var det artiklar för tidningarne, dock icke sådane som i *Frejas* tid, det var tio år sedan dess. Det började blifva ofantligt gammalmodigt att tala om demokrati, rabulism och republikanism m. fl. dylika misstänkta ord och ännu misstänktare begrepp. Man hade nu genom skiftenas gång kommit in i den »sansade tiden», der det hette liberala och konservativa, såsom det ju än i dag heter, emedan det alltid måste finnas *något* slags namn att skilja olika partier för olika åsigter. Men i öfrigt lefva vi i en sådan tid, att om det för en *blind* uppläses vissa artiklar utgångna från den liberala pressen eller från den, som skall utgöra motsatsen, han icke utan att vara af de invigde rätt kan säga hvilken de tillhöra. Naturligtvis finnes det dock *alltid* vissa bestämda och begränsade undantagslinier, som angifva färgernas olikhet och »känneteckna», efter den nymodiga ordställningen, de åsigter hvilka tillhöra de olika partierna.

Blanche hade alltså från en ungdomlig hetsig frihetskämpe på Freja-spalterna blifvit en lugn, modig och fullmognad kämpe i de liberala lederna. Han visste och insåg med sin klara blick hvad tiden fordrade. Det föråldrade måste dö, då något bättre lyser fram vid horisonten, och lyckligt är då så stora segrar som de, hvilka inom Sverige vunnits, uppstigit ur det som blifvit jordadt. Om emellertid ingenting återstode att ändra och förbättra, så skulle det gå ett död-lif genom samhällskroppen, och derför blir det i all evighet qvar ämnen att genom diskussion ändra, förbättra eller tillintetgöra för att *de* i sin tur måtte gå till hvila och lemna rum åt nya uppslag och reformer.

Digitized by Google

Man talade den tiden vidt och bredt om hvad allt Blanche borde och kunde uträtta för storverk med sin bålstora förmögenhet. Men Blanches förmögenhet var icke på långt när så stor som man trodde; framför allt gaf den icke en sådan ränta som man ansåg att han hade till sin disposition, emedan en betydlig del af kapitalet låg i aktier som ej ännu gåfvo ränta.

En gång, framme i tiden, då Blanche, som med de tilltagande åren började finna de sena aftonpromenaderna ut till malmgården nog långa, funderade på att sälja den, var det fråga om ett pris af fyrtiofem tusen kronor. Efter hans död, då hus och tomter stigit så betydligt, betingade malmgården ett pris af sjuttioett tusen kronor, när den genom en af arfvingarne försåldes, och hela Blanches förmögenhet, oaktadt de så ytterst fördelaktigt förändrade konjunkturerna, besteg sig vid arfskiftet blott till omkring etthundrafyrtio tusen kronor. När man nu tänker på att han *sjelf* hade så oändligt långt ifrån räntan på ett sådant kapital, ja, kanske ej hälften deraf, så var det underligt huru han med sin liberalitet kunde göra hvad han gjorde och lefva som han lefde.

En person, hvilken förmodligen föga kunde bedöma den utsugningsprocess, som han derjemte ofta nog var underkastad genom sina sympatier för vissa institutioner, frågade honom en dag huru *han* kunde nedlåta sig att taga emot trehundra kronors pension från litteratörernas och artisternas pensionskassa.

»Det kan jag visst utan nedlåtande», svarade Blanche, »eftersom jag rätt ofta är i behof af 300 kronor, och i så många år förut betalat in till kas-

Digitized by Google

san. Dessutom skall kassan en dag få igen sin pension med procent.»

Donationen till denna kassa var också den största af Blanches obetydliga testamentariska gåfvor, ty hufvudstoden tillhörde hans arfvingar, men litteratörernas och artisternas pensionskassa erhöll tiotusen kronor, hvaraf kassan dock än i dag icke lärer fått göra sig till godo räntan, emedan *den* enligt testatorns bestämmelse är anslagen till underhåll för en af hans bröder, som *icke* skulle vara med om den *större* utdelningen. Denne broder, ej rätt frisk, är inackorderad i någon landtlig tillflyktsort, efter hvad man sagt mig.

Men jag har nu kommit långt ifrån 1852.

Denna qvalmiga sommar gjorde vi inga sådana utfarter som Vinterviksfärderna förra året. Vi lefde tvärtom under denna sommar mycket hemma i den trädgård, som min man inköpt för en del af sitt honorarium af Familjeboken, med hvars register han just nu sträfvade, medan min son i lusthuset (eller paviljongen som det ock hette, emedan ett icke så litet supébord kunde dukas der) höll på att skrifva sina berättelser från Paris och Italien, och jag sprang upp och ned mellan dem båda, ofta med ett eller annat litet trädgårdsredskap i handen, ty jag var särdeles förtjust af att vi fått denna jordfläck till huset, som blifvit inköpt ett par år förut. När så trädgårdsmästaren *sjelf* mot aftonen lät registret hvila och kom ned och tog till spaden, då arrangerades små kalaser och Blanche och Holmberg kommo visst icke sällan,

Digitized by Google

äfven som Braun, då han var inne i staden — Braun brukade vara bosatt än hos Blanche, än ute på Djurgården vid *Dockan* hos dockmästaren Hasselgren, som han plägade benämna *Käppen* — att dricka punsch i de nydanade bersåerna, anlagda, liksom hela platsen, af trädgårdsföreningens tyske chef. Sedan slutades gladt med sexan i lusthuset, då Blanche och min son kollationerade sina utländska minnen och huru de alltid så lagom kommit att efterträda hvarandra och byta rum hos Bergerons.

»Men huru *kunde* du underlåta», sade Blanche, »att begagna den biljett jag enkom för din räkning qvarlemnat till festligheten hos presidenten? Jag hade erhållit den af vår minister.»

»Derföre, att huru lagom jag kom till Paris, hvad tiden beträffade, var jag alltför trött att tänka på toilettomsorger, och dessutom erfor jag ej en så stor gnista håg att den kunde uppblåsas till en önskan att få räkna åsynen af denna bal bland mina reseminnen, men deremot harmade det mig att jag skulle i december vara borta ifrån Paris när Napoleons statskupp försiggick. Jag fick blott läsa derom i tidningarna och på en del af Genuas husknutar, der demokratiska affischer med sista bulletinerna blefvo uppklistrade för folket att slåss om.»

Men dessa små sällskap i *nya domänen* tillhörde, som sagdt, aftnarna.

På förmiddagarne åter, innan det blef för stark hetta, brukade min son och jag ha en egen sysselsättning, som jag nämner för att senare få omtala en viss annan dermed sammanhängande omständighet.

I hörnet af den lilla parken, ty det var egentligen icke en trädgård, skulle min son anlägga en

Digitized by Google

liten ruin af stenar, jord och grus. Jag hjelpte honom ärligt och bar troget småsten från alla delar vid planken, der arbetarne kastat dessa. Och vi voro då, min son och jag, ett par rigtigt lyckliga barn.

Bäst vi så sträfvade med vårt arbete kom min man och förkunnade att vi varit otroligt raska, men att vi borde gå in för hettan. Ibland fick han då sin styfson — ehuru intet varmare förhållande kunde vara mellan en egen far och son — med sig till Gjörckes bassin, och då var det jag, som skyndade till mitt manuskript, en novell, som skulle ha kommit ut till *julen*, men hvarmed det nog dröjde.

Mellan 1858--1868.

Sex år hade sakta runnit ned i den stora flod vi kalla tid.

Det är åter en förmiddag mot sensommaren. Den för omkring åtta år sedan nyanlagda lilla parken, som blifvit tätt planterad för att snart gifva skugga, hade nu en sådan mer än till öfverflöd. Den hade hela labyrinter af hoptrasslade buskpartier, och en helt dunkel allé gick från paviljongen fram till den lilla halffärdiga ruin-muren, ännu sådan den för sex år sedan blifvit lemnad.

Då låg solen öfver alléns unga träd, liksom öfver allt annat, nu var hvalfvet så tätt, att grenarna sjönko ned öfver hvarandra.

Jag satt just och hvilade mig på den gröna bänken, som en ömt vårdande hand längesedan låtit sätta upp på denna för mig minnesrika plats, när jag hastigt hörde de välkända raska stegen, och min man kom emot mig med ett utseende som annonserade något slag sensationsnyhet.

Digitized by Google

»Jag har två helsningar till dig», ropade han redan på afstånd.

»Kanske resande?»

»Åh nej... trösta dig. — — Den ena helsningen är från Blanche. Han kommer hit i afton på ett lyckönskningsglas.»

»Skall han gifta sig, eller tänker han och du åter börja er korrespondens i Aftonbladet, daterad från Olympen?» (Det finnes ännu ett korrektur och ett bref i behåll af denna brefvexling, hvilken, som jag vill minnas, men är ej rätt säker derpå, fortgick under den tid då rektor Svedbom hade Aftonbladet, och från Olympen kunde man i god ro skrifva om allt som man lyckades uppsnappa från jorden).

»Nej, det är icke — *Widar* (Blanches signatur) — blott gamle August Blanche, som kommer.»

»Hvad är då *det* för märkvärdigt, men det var sant, det var ju fråga om någon lyckönskan, kanske ni uppfunnit någon ny titel på er klubb »*Gröna stugan*», eller flyttat er samlingsplats från Berzelii park.»

»Lyckönskan gäller *dig.* En så gammal vän som Blanche, hvilken under dessa många år verkligen gjort en hel hop, stält till små resor hit och dit m. m. att bevisa sina vänliga känslor, bör naturligtvis vara den förste att frambära sin lyckönskan, näst mig, förstås.»

»Men *hvartill?*»

»Jag har i Gjörckes bassin (herrarnes neutrala samlingsplats) träffat Sohlman — andra helsningen är från honom. Och *denna* gång har han gjort ett så lysande anbud, att *jag* å dina vägnar svarat ja. Du skall icke skrifva en novell, eller en roman på *en* del. Nej, annat slag, en stor roman i två eller tre

Digitized by Google

delar. Och är du förlägen om ämne, så har du Axel Emanuel Holmbergs rika förråd af Bohusläns minnen att lägga tillsammans med dina egna. Och med ett ord tiden att, som du säger, *ligga i träde* är förliden, ty i morgon undertecknas kontraktet. Det säger jag, som bäst vet att *intet* slags verksamhet är dig så nyttig som att åter komma in i arbetet.»

Detta var uppslaget till mitt *Köpmanshus i skärgården*. Det var således för andra gången som jag fick tacka Aftonbladet för att jag trädde ut på litteraturens stråt. Samma afton blef affären beseglad efter vännernas erkända mönster för glada tillfällen. Braun anlände som en extra vinst.

Medan jag nyss kom att nämna en korrespondens som min man och Blanche förde i Aftonbladet (Blanche under pseudonymen *Widar*) samt vännen Braun, anser jag lämpligt att här låta inflyta en biljett, som under korrespondenstiden skrefs af Braun till Blanche, hvilken sedermera sände samma biljett, påskrifven af honom, till min man; det är således en dubbel autograf, och visar tydligt deras trefliga sällskapsanda. Biljetten lyder:

Widar!

Isen hindrar dig i dag att komma till *Dockan*, men vägen till *Novilla* är öppen. Tag nu en säker lots, t. ex. Carlén, och segla dit, då du träffar »Käppen», Kempff, mig och några andra gamla krubbitare.

Din vän

Brn.

Den 26 februari.

P. S. I anseende till de dyra tiderna kommer ingen bjudning att ske, utan hvar och en betalar för sig sjelf, *äfven jag*. Samlingen sker kl. 6 e. m.

Digitized by Google

Under denna biljett har Blanche skrifvit följande rader.

Broder Carlén!

I fall du är road af att komma med i afton, så kunna vi ju träffas kl. precis 6 hos Lindsten, emedan jag då är der för att justera sock. st. protokollet, helst äfven du, som yttrade dig ock, kunde ha samma ärende.

Din vän Aug. Blanche.

Härpå följde i dagarna — jag menar sommardagarna 1858 — en treflig kaffebjudning till malmgården, der vi intogo välfägnaden inuti det märkvärdiga gamla trädet, der man beqvämt etablerade sig liksom i ett slags lusthus. Och då tog Blanche alldeles som vanligt tillfället i akt att berömma sin gamla mors kaffe, hvartill ingen kunde laga maken.

Men hvad var det väl för öfrigt, i hans tanke, som ej hon gjorde bättre än alla andra! Ju äldre modern blef och ju äldre han sjelf blef, desto högre värderade han glädjen att ega denna styrande kraft i hemmet, och han fruktade på förhand den tid och dag, då detta hem skulle kännas liksom det ej mer vore ett rigtigt hem.

Han egde allt, helsa, lycka, förmögenhet, framgång för sina idéer, det allmänna erkännandet och en stor vänkrets; dessutom hade han sin stora politiska roll att spela, om än ofta nog skäligen trött, men bredvid allt detta, som väl innefattade ett ovanligt slöseri af lysande lifsvinster på en enda hand, bredvid detta gick genom hans natur ett husligt element. Han älskade hemmet och tillsammans med sin mor blef han ofta gossen; gossen som hon (vid de väderbyar hofslagaren lät gå öfver familjen) gömde i det

Digitized by Google

gamla lusthuset, *paradiset*, som också Blanche alltid mindes såsom sitt *första* paradis.

Men det kom dock slutligen en dag när den gamla modern, trött att lefva, önskade sofva i ett *annat* hus än det, der hennes August beredt henne så mycken lycka.

»Se», sade han till mig, då jag vid *det* tillfället besökte honom, »se, der inne hvilar hon.»

Det var ett stort, djupt och mörkt rum, skuggadt helt och hållet af träden, detta rum, der hon sof den sista sömnen. Det var samma rum som Braun förut bebodde, och der han om nätterna hördes gå så tunga steg, då han långa tiden lefde hos Blanche, och en dag skulle samma dystra rum emottaga egaren sjelf, då han från den lysande festligheten... Men ännu återstå några steg innan vi hinna slutet.

Blanche bar sin förlust bättre än han sjelf vågat hoppas. Tillgifna systrar täflade om att visa honom sin deltagande kärlek, i hvilken moderns alltid uppfriskande ande gick igen. Den yngsta af dessa systrar, som redan då var ett pröfvadt element i hans hem, mildrade för honom de ensamma stunderna och uppehöll husets gästfria vanor.

En natur, så rik på inre resurser som Blanches, och som mycket ofta försjönk i långa stunders tankspriddhet eller tankfullhet, stunder, som tycktes vara honom dyrbara, hade dock ett oafvisligt behof af sällskap. Vid hans middagsbord fans, som nämndt är, alltid ett kuvert stående för någon besökande och det tillades gerna ett till om det kom två gäster. Men kom det ingen, smakade honom ej den bästa anrättning så väl som då han fick dela den med någon som han kunde prata med. Han inbjöd också

Digitized by Google

gerna fruntimmer, och upphörde aldrig i sin vackra ridderlighet mot dem.

Medan lifvet så färgrikt och behagligt, endast stundom stördt af diverse kommunala bekymmer, skarpskytteomsorger och allmänna frågors tveksamma lösning, gled fram för honom, hade hans gamla vänner vid Humlegården under tiden fått sig tillagdt ett allvarsamt bekymmer.

Det hade nemligen blifvit beslutadt att en ny gata skulle gå från Norrmalmstorg och skära igenom »hvad som helst» för att gå rakt fram till Humlegården. Detta »hvad som helst» var tyvärr tvärtigenom vår lilla park, och, o sorg för mig, just *den* platsen skulle stryka med som låg ytterst, der min sons sommararbete 1852 ännu befans alldeles orubbadt.

Vi nödgades sälja tomten. Men att sälja dessa stenar var fullkomligt omöjligt. De blefvo flyttade och utgjorde ett litet kummel eller stenrös. Men ingenting blef sedan som det varit, träden växte allt mera tillsammans och det var icke kärt att vid slutet af den nu så korta alléen mötas af ett högt plank med starkt buller bakom.

Då kom 1865 någon som ville köpa huset och den öfriga tomten.

Vi tvekade. Men med allt detta *nya* rundt omkring oss, och just i en period när husen i allmänhet borde få en hop nya förbättringar och inrättningar, som pressade husvärdarne, kände vi oss så uppledsna vid värdskapspligterna, att vi — då ingenting af det *forna* någonsin mer kunde återkomma, utan vi gingo der som halffrämlingar, ständigt blickande åt den försålda delen, der nu ett ofantligt stort hus växt upp — beslöto oss för att så godt helt och hållet afstå

Digitized by Google

från det hem som för oss, under 20 år, innefattade så dyra och heliga minnen.

Men hvar skulle jag *nu* göra af mina stenar? Jag lät gräfva en flera alnars djup grop, och der hvila de, men icke ensamma. Sedan mer än 25 år förvarade jag alla mina manuskripter, som under denna tidrymd vuxit till en samling, hvilken fylde en stor kista. Icke var det värdt att flytta manuskripterna med sig. Vi hade ju så mycket annat att flytta! Alltså brände jag upp dem samtligen, och den ofantliga stora högen med falaska lades tillsammans med stenarne i den djupa gropen, och der hvila nu lemningarne af tjugufem års tankefoster, barnen af min fantasi och mina minnen, men de kunde aldrig slumra bättre än i det sällskap der de nu befinna sig.

I fall det en dag skulle gräfvas på denna plats, torde man undra, hvad ett sådant slags fynd betydde -- idel aska och stenar. Men jag *hoppas* dock ständigt, att ingen gräfning, så djupt, kommer i fråga.

Vi flyttade alltså till Kaptensgatan N:o 5, ty då vi ej mer fingo fröjda oss åt våra egna träd på ena sidan och den gamla humlegårdsparkens på den andra, så sökte vi i stället att komma till sjösidan — sjön hade ännu äldre minnen för mig.

Emellertid funno vi oss nöjdare än jag för min del vågat hoppas. Jag började tänka på den länge beramade nya upplagan af mina gamla romaner. Det var ett omätligt arbete att endast *tänka* på att genomgå dem, och min man, som jag fruktade allt för mycket skulle sakna trädgården, utvidgade i stället sin redan länge bekanta lilla vurm för klädståndsvandringar, hvarifrån han allt som oftast hemkom med alla

Digitized by Google

slags fynd för sin samling af både tänkbart och otänkbart gods.

»Se här», hette det hvar gång jag inbjöds att bese något nytt föremål, »se här, skall du tro, att jag fått tag i något rigtigt märkvärdigt.» Och så började vi tillsammans utse plats för det nykomna. Det var emellertid svårt att finna sådana platser då både väggarne och sjelfva kakelugnen voro fullklädda. Men hans varma glädje öfver sina *fynd* var alltid så stor att den hjelpte honom att utfundera lämpligt husrum.

Ett annat slags vandringar, som han ofta med god framgång företog, gälde materialierna till alla de arbeten han fullbordade. »Familjeboken», »Bellman», »Fru Lenngren», »Läsning vid Husliga Härden» m. fl. Alla de noter dessa verk innehålla, fulländningar af manuskripterna, upptäckten af nya sådana jemte forskningar på dessa områden, togo en ofantlig tid och korrespondensen icke den minsta. Han sträfvade länge innan något arbete ens började. Och för närvarande, det vill säga, det *då* närvarande, samlade han för utgifvandet af *Wadman.*

Allt detta är nu likt en vaken dröm.

Men man vaknar äfven från *de* drömmarna och känner då ofta samma kyla och rysning, som då vi vakna från sömnens gyckelspel. Vi skulle vilja somna igen — men lifvet har ännu några droppar varm blod qvar, som skall förbrukas.

Dock det var ej om detta jag skulle skrifva. Det ämnet, som jag måste beröra, kommer jag för hvarje penndrag allt närmare, och ändå, ja ändå är det som om pennan gjorde motstånd. Jag förvånar mig

Digitized by Google

deröfver, den borde redan ha lärt sig, att ju raskare den går, dess förr når den slutet.

Jag vet ju från början, att hela min personal finnes långt från jorden, och likväl, emedan det icke är en *diktad* personal, är det att på nytt taga afsked.

Men ännu kommer jag väl ihåg ett och annat, och särskildt något mycker vackert af vår vän Blanche. Det var under kyrkbyggnaden i Ladugårdslandet — sedan man hunnit till målningen — då, vid en kyrkostämma, der Blanche som medlem i kyrkorådet var närvarande, fråga uppstod om huru *Gud* skulle afbildas. Det var nu någon som föreslog att afbilda honom som en gammal man med ett långt skägg. »Huru?» ropade Blanche med häftighet, »viljen I afbilda *Gud*, den eviga ungdomen, som en gubbe med långt skägg. Nej, mina herrar; *Han* kan blott på ett sätt afbildas, och det är som det *Allseende ögat!*»

Dervid blef det och det allseende ögat blickar nu ned från kupolens stjernring.

Blanche var ingen flitig kyrkogångare, han höll sin gudstjenst inom sig, en mans gudstjenst, som förstod den höga titel, som ligger i ordet *medmenniska.* Men strax före den 30 november gick han in i kyrkan, i sällskap med en af sina bekanta för att visa dess skönhet, och då dröjde han en god stund ensam framför altaret. Hans tankar stannade der säkert vid föremål af högre art än de, som eljest i dessa dagar så ifrigt upptogo honom. När han vände sig från altaret, träffade nog blicken det allseende ögat, och det var kanske just då, som detta öga från ett långt högre stjernhvalf såg *honom* och lät uppteckna hans namn.

Men utkommen från templet var han åter inne i den brinnande oron för det värf han åtagit sig, så-

Digitized by Google

som en af ledarne för Carl den XII:s för hela fosterlandet så dyrbara fest.

Kort före dessa högtidsdagar kom han en afton upp till oss, med en sådan hjertlighet helsande oss, som om vi ej träffats på en evighet, eller icke *skulle* träffas på mycket länge. Han sade att han verkligen längtade efter att vara ute en afton med oss, och att vi icke finge neka honom detta.

Aldrig tyckte jag mig funnit en större värma utströmma från hans själ. Vi gingo öfver Norrbro, njöto af strömmens belysning, och stannade inne i en af Strömparterrens grottor eller gångar. Det låg icke det ringaste af hans vanliga glada sällskaplighet öfver hans väsende denna qväll, det lade sig också en högtidlig stämning öfver vårt lilla kotteri, och han talade om saker som han just aldrig brukade tala om. Men han talade äfven om hvad som rörde *oss*, och tackade mig för att jag åtagit mig att dela omsorgen af bedömandet af den för det följande året beslutna pristäflan i Familj-journalen. Det blef ett testamente af honom, denna relation som jag sedan fick till nämnde tidskrift, ty det var på Blanches tillstyrkan, man vändt sig till mig. Sedan språkade han om de fattigas bazar, som jag haft på nyåret samma år, och erinrade om att han köpt af mig en af de reliker, mamsell Bremer hemfört från det Heliga landet. Sist talade vi om de stundande festligheterna.

Vi sutto mycket länge tillsammans. Han var så ovanligt envis, att vi ej skulle skiljas. Slutligen måste dock uppbrott ske, och sedan vi kommit till vår port dit han följde — togo vi afsked långt hjertligare än jag någonsin kan minnas. Men jag

Digitized by Google

minnes väl, att det var sista gången jag såg honom i lifvet.

Då hans kraftfulla gestalt tog af vid hörnet af Skeppargatan sade min man: »Blanche var underlig i afton, liksom upprörd.»

»Ja, han var upprörd.»

Och nu äro vi vid den 29 november.

Det var en söndag. Blanches syster har sedan meddelat mig, att han var i högsta ängslan för att den der besvärande läktaren, som i de dagarne så mycket talades om, ej skulle komma bort. I fall icke *det* skedde, finge folket se ganska litet af ståten, och än mindre Kung Carl den unge hjeltens aftäckning.

»Jag är alldeles tvungen», sade han, »att nu på förmiddagen, före gudstjensten, gå upp till öfverståthållaren, och han skall icke slippa utan att jag får löfte om att läktaren kommer bort.»

Han gick också och återkom lugnare, emedan han träffat öfverståthållaren, som varit mycket tillmötesgående och gifvit *bestämdt* löfte att läktaren innan aftonen skulle vara borta. Men sent på aftonen var den till hans harm ännu icke borttagen.

Då han följande morgonen, det vill säga den vigtiga dagens morgon, kom ned till kaffebordet såg han ytterst upprörd ut. »Jag känner mig så orolig», sade han, gång på gång. »Om blott den här dagen vore förbi.» Sedan erinrade han sin syster att taga väl på sig och skaffa sig bra plats. »Så fort jag skilt studenterna ifrån mig, kommer jag och hemtar dig.»

Digitized by Google

Han skulle naturligtvis hålla tal, och höll det ock vid den lysande frukosten på Phœnix, der Upsala-studenterne mottogos. Men innan han kom så långt, fick han en ny oro, som ökade blodets feber och retlighet.

Den bestälda droskan dröjde oförsvarligt länge, och då den ändtligen kom, och han fått sätta sig uti, anmärkte han att hästarne voro förfärligt slöskodda.

»Jag kommer för sent, jag kommer bestämdt för sent!»

Detta var hans sista ord.

Men troligen kom han dock ej för sent.

Då hela folkmassan efter förmiddagshögtidligheternas slut strömmade ned och börjat sprida sig, spred sig också genast den, såsom det först tycktes, hemska och skräckfulla notisen, att August Blanche, han som med så mycken undran blifvit saknad — plötsligt, efter festfrukosten och de eldiga talens slut, blifvit kallad till en helt annan fest.

Det brusade rundt omkring frågor och svar, och ett oändligt hjertligt uttryck af deltagande låg i denna bestörtning. — Man tviflade dock, ty det var ju så otroligt.

Men sanning var det likväl. Han hade flyttat hastigt som han önskat. — Och den vagn, som återförde August Blanche till det hem, han så uppfyld af oro lemnat, förde honom tillbaka, ack, så lugn, så stilla. Hvad voro nu för honom alla jordelifvets små bestyr och omsorger!

Digitized by Google

Det var afton.

Studenternas fackeltåg och all annan belysning kastade sin glans öfver Carl den XII:s staty. Den unge hjelten, som i lifvet försmått all slags hyllning, fick också nu dela den med en annan, ty hvart annat ord som talades var namnet *August Blanche.* Medan det lyste och jublade kring kaféerna, dagen till ära, trängde två personer sig bort från detta skådespel, för att uppsöka den mörka och folktomma gatan, som leder ned till malmgården.

Huru mörkt det var!

Då vi trädde in genom portarne, hade vi den sista lyktan bakom oss, de afbladade trädens nakna grenar rasslade doft emot hvarandra. Och vinden kom susande med skärande, klagande toner. Huset var alldeles mörkt, blott från fönstren i det rum der Braun, såsom vi hört, nattetid gått så många tunga steg, trängde ett svagt sken fram.

Vi sluppo in i detta rum, på soffan hvilade, ännu festligt svartklädd (på fracken när), den yttre formen af vår ädle vän.

O, huru blek han var, och dock låg ännu något af lifvet qvar öfver hans anlete.

Vi hade kommit icke blott för att taga farväl, utan äfven derför att jag skulle hafva ett mått af detta hufvud, der så många fruktbärande tankar för mensklighetens väl födts och utvecklat sig.

Jag ville för detta hufvud binda en lagerkrans — en fattig, jordisk lagerkrans. Hvad behöfde dock han den — *han* som vunnit himmelens lager?

Och så smögo vi sakta ut från den mörka förstugan, ut på den mörka trädgårdsgången. Men nu rasslade det ej i grenarna och vinden klagade icke så

Digitized by Google

skärande; det susade mildt i luften, i träden, och i det gamla trädet, der vi suttit tillsammans med honom, susade det likt tonerna af en sakta ljudande eolsharpa. Det var så högtidligt i den kolsvarta aftonen der ingenting annat lyste än ljuset från det rum der ställets herskare hvilade.

Vid hvart tredje eller fjerde steg vände vi oss om för att se detta ljus... Slutligen sågo vi det för sista gången. Men i detsamma lyste en fläck upp på den mörka himlen. — En stjerna strålade fram.

Var det hans?

Digitized by Google

Förra delens innehåll:

Carl Fredrik Dahlgren 1791–1844 .... 3.
Carl Jonas Ludvig Almqvist 1793–1866 .... 43.
Anders Lindeberg 1789–1849 .... 99.
August Blanche 1811–68 165

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Scandeum

Digitized by Google

UNIVERSITY OF MINNESOTA
wils
839.59 C19
Flygare-Carlen, Emilie Smith, 1807-1892.
Minnen af svenskt f orfattarlif, 1840-18
3 1951 001 125 038 0